

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**FİLMLERDE GÖLGE ARKETİPİ VE BASTIRMA
KAVRAMININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ:
KARANLIĞIN KALBI, DÖVÜŞ KULÜBÜ VE
KARA ŞÖVALYE FİMLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mehmet Ali ARSLAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nil ÇOKLUK**

Hatay-2025

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**FİLMLERDE GÖLGE ARKETİPİ VE BASTIRMA
KAVRAMININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ:
KARANLIĞIN KALBI, DÖVÜŞ KULÜBÜ VE
KARA ŞÖVALYE FİMLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mehmet Ali ARSLAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nil ÇOKLUK**

Hatay-2025

ONAY

Mehmet Ali ARSLAN tarafından hazırlanan “**FİLMLERDE GÖLGE ARKETİPİ VE BASTIRMA KAVRAMININ KARŞILAŞTIRILMALI ANALİZİ: KARANLIĞIN KALBI, DÖVÜŞ KULÜBÜ VE KARA ŞÖVALYE FİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği/ oyçokluğu ile **İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

27/ 01 /2025

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Nil ÇOKLUK (Tez Danışmanı)	
Doç. Dr. Yunus Emre ÖKMEN (Üye)	
Dr. Öğr. Üyesi Tülay ATAY (Üye)	

Mehmet Ali ARSLAN tarafından hazırlanan “**Filmlerde Gölge Arketipi ve Bastırma Kavramının Karşılaştırılmalı Analizi: Karanlığın Kalbi, Dövüş Kulübü ve Kara Şövalye Filmleri Üzerine Bir İnceleme**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Sinan ERDOĞAN

Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (27/01/2025)

Mehmet Ali ARSLAN

ÖNSÖZ

Bu çalışma, sinema ve psikanalizin kesişim noktasında yer alan üç önemli filmi – "Karanlığın Kalbi", "Dövüş Kulübü" ve "Kara Şövalye" – gölge arketipi ve bastırma kavramları üzerinden karşılaştırmalı olarak ele almayı amaçlamaktadır. Modern toplumun birey üzerindeki baskılarının, içsel çatışmaların ve bilinçdışında bastırılan arzuların nasıl patlama noktasına gelebildiğini anlatan bu filmler, yalnızca birer sinema eseri olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel sorgulamanın birer aracı olarak da değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, Carl Gustav Jung'un gölge arketipi ve Sigmund Freud'un bastırma teorisi çerçevesinde filmlerin analizi gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında katkıda bulunan hocalarıma, özellikle her daim yanımda olan ve bana her konuda rehberlik eden değerli danışmanım Doç. Dr. Nil Çokluk' a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, çalışmam sırasında bana destek olan aileme ve arkadaşlarıma, sabırları ve teşvikleri için minnettarım. Bu araştırmanın, sinemanın psikolojik ve toplumsal analizler için ne denli güçlü bir araç olduğunu bir kez daha gözler önüne sermesi umuduyla...

Araştırmayı yaparken büyük bir ilham kaynağı olan, modern toplumun birey üzerindeki etkilerini ele alan bu filmler, kişisel gelişimime ve akademik birikimime büyük katkı sağlamıştır. Umarım bu çalışma, okuyuculara sinema ile psikanaliz arasındaki bağları keşfetme konusunda yeni bir bakış açısı sunar.

Mehmet Ali ARSLAN

FİLMLERDE GÖLGE ARKETİPİ VE BASTIRMA KAVRAMININ KARŞILAŞTIRILMALI ANALİZİ: KARANLIĞIN KALBI, DÖVÜŞ KULÜBÜ VE KARA ŞÖVALYE FİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mehmet Ali ARSLAN

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2025,

Doç. Dr. Nil ÇOKLUK

ÖZET

Sinema, yüzyıllardır insan psikolojisinin en derin köşelerine ışık tutan güçlü bir iletişim aracı olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın başından itibaren, psikanalizle iç içe geçen sinema, bilinçaltının karanlık dehlizlerini keşfetmek için bir araç haline gelmiştir. Bu çalışmada, sinema aracılığıyla bireyin içsel dünyasının en karanlık köşelerine inerek, Carl Gustav Jung'un gölge arketipi ve Sigmund Freud'un bastırma teorisi üzerinden bir inceleme yapılacaktır.

Çalışmada nitel yöntemin yorumsamacı/hermeneutik analiz tekniği kullanılmış ve filmler iki boyut açısından incelenmiştir. İlk boyutta, Jung'un gölge arketipi kapsamında karakterlerin karanlık yönleri analiz edilmiş; ikinci boyutta ise Freud'un bastırma teorisi doğrultusunda bastırılmış arzular ve bilinçaltı süreçler ele alınmıştır. Bu iki ayrı başlık altında, her bir filmdeki tematik unsurlar detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Araştırmanın temel sorusu, seçilen filmlerde gölge arketipi ve bastırma kavramlarının nasıl işlendiği ve filmlerin ana temalarına nasıl katkıda bulunduğudır. Çalışmanın sınırlılığı, filmlerin sayısının sınırlı olması ve psikanalizin öznel yorumlara açık olmasıdır. Araştırmanın evreni, psikanalitik temalar içeren tüm filmleri içerirken, örneklem olarak "Karanlığın Kalbi", "Dövüş Kulübü" ve "Kara Şövalye" filmleri belirlenmiştir. Filmler gelişi güzel örnekleme (haphazard sampling) yöntemiyle seçilmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı, "Karanlığın Kalbi", "Dövüş Kulübü" ve "Kara Şövalye" gibi kült filmler aracılığıyla bireylerin içsel çatışmalarını ve toplum baskılarını Jung'un gölge arketipi ve Freud'un bastırma teorisi çerçevesinde analiz

etmektedir. Ayrıca, çalışmada sinemanın psikolojik iyileşme ve bireyleşme süreçlerindeki rolünü ortaya koymak hedeflenmiştir.

Analizler sonucunda, bu filmler aracılığıyla bireylerin gölge yönleriyle yüzleşme süreçlerinin psikolojik iyileşme ve bireyleşme yolunda kritik bir rol oynadığı belirlenmiştir. Ayrıca, sinemanın insan doğasının karanlık yanlarını ve bilinçdışı süreçlerini anlamada güçlü bir araç olduğu ortaya konmuştur. Çalışma, bireylerin toplumsal normlar ve içsel çatışmalar arasında denge kurabilmeleri için önemli ipuçları sunmakta ve sinemanın psikolojik analizdeki önemini vurgulamaktadır. Bu araştırma, sinemanın sadece bir eğlence aracı olmanın ötesinde, bir iletişim aracı olarak psikolojik süreçlerin derinlemesine anlaşılmasında nasıl kullanılabileceğini göstermektedir. Jung ve Freud'un teorik çerçeveleri üzerinden yapılan bu analiz, modern filmlerin birey ve toplum arasındaki etkileşimi nasıl yansıttığını ve izleyiciye sunduğu psikolojik derinliği ortaya koyarak, sinema ve psikoloji disiplinleri arasındaki ilişkiye önemli katkılar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gölge arketipi, bastırma, psikanaliz, sinema, bireyselleşme, içsel çatışma, kitle iletişimi

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE SHADOW ARCHETYPE AND THE CONCEPT OF REPRESSION IN MOVIES: A STUDY ON THE HEART OF DARKNESS, FIGHT CLUB AND THE DARK KNIGHT MOVIES

Mehmet Ali ARSLAN

Department of Communication Sciences, Master's Thesis, 2025,

Assoc. Dr. Nil ÇOKLUK

ABSTRACT

Cinema has been a powerful communication tool that sheds light on the deepest corners of human psychology for centuries. Especially since the beginning of the 20th century, cinema, which has been intertwined with psychoanalysis, has become a tool for exploring the dark corridors of the subconscious. In this study, an examination will be made through Carl Gustav Jung's shadow archetype and Sigmund Freud's theory of repression by delving into the darkest corners of the individual's inner world through cinema.

In the study, the interpretive/hermeneutic analysis technique of the qualitative method was used and the films were examined in terms of two dimensions. In the first dimension, the dark aspects of the characters were analyzed within the scope of Jung's shadow archetype; In the second dimension, repressed desires and subconscious processes are discussed in line with Freud's repression theory. Under these two separate headings, the thematic elements in each film have been evaluated in detail. The main question of the research is how the concepts of shadow archetype and repression are handled in the selected films and how they contribute to the main themes of the films. The limitation of the study is that the number of films is limited and psychoanalysis is open to subjective interpretations. While the universe of the research includes all films containing psychoanalytic themes, the films "Heart of Darkness", "Fight Club" and "The Dark Knight" were determined as samples. Movies were selected by haphazard sampling method.

The main purpose of this research is to analyze the internal conflicts of individuals and social pressures through cult films such as "Heart of Darkness", "Fight Club" and "The Dark Knight" within the framework of Jung's shadow archetype and Freud's theory of repression. In addition, it is aimed to reveal the role of cinema in psychological healing and individualization processes.

As a result of the analysis, it was determined that the processes of individuals confronting their shadow aspects through these films played a critical role in psychological healing and individualization. In addition, it was revealed that cinema is a powerful tool in understanding the dark sides of human nature and unconscious processes. The study provides important clues for individuals to establish a balance between social norms and internal conflicts and emphasizes the importance of cinema in psychological analysis. This research shows how cinema can be used to deeply understand psychological processes, beyond being just an entertainment tool. This analysis, conducted through the theoretical frameworks of Jung and Freud, provides important contributions to the relationship between the disciplines of cinema and psychology by revealing how modern films reflect the interaction between the individual and society and the psychological depth they offer to the audience.

Keywords: Shadow archetype, repression, psychoanalysis, cinema, individualization, internal conflict, mass communication.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	V
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SIGMUND FREUD'UN BİLİNÇDİŞİ VE BASTIRMA KAVRAMLARI

1.1. Sigmund Freud.....	7
1.1.1. Bilinç ve Bilinçdışı.....	8
1.1.2. Cinsellik ve Saldırganlık	10
1.1.3. Bastırma	13
1.1.4. Libido	15

İKİNCİ BÖLÜM

CARL GUSTAVE JUNG VE ARKETİPLER

2.1. Carl Gustav Jung ve Analitik Psikolojisi	20
2.1.1. Kolektif Bilinçdışı.....	20
2.1.2. Freud'dan Kopuş	21
2.2. Arketip Kavramı	22
2.3. Arketip Türleri.....	25
2.3.1. Durum Arketipleri.....	25
2.3.2. Simgesel Arketipleri.....	26
2.3.3. Karakter Arketipleri	26
2.4. Carl Gustav Jung'a Göre Arketipsel Bakış	27
2.4.1. Carl Jung'un Arketip Kuramı.....	28
2.4.1.1. Benlik	29

2.4.1.2. Persona	30
2.4.1.3. Anima ve Animus	31
2.4.1.4. Psişe	31
2.4.1.5. Gölge	32
2.4.1.5.1. Gölgeye Dair Kısa Bir Giriş.....	34
2.4.1.5.2. Tanrının Karanlık Tarafı Olarak Gölge.....	35
2.4.1.5.3. Günah Keçisi Yaratan Gölge Eyleme Geçiren Gölge Ya Da Durduran Gölge	35
2.4.1.5.4. Karanlık İkiz Olarak Gölge	36
2.4.1.6. Sigmund Freud Gölge Yorumu Olarak Rüya	36
2.5. Mitler ve Masallarda Arketipsel Temalar	37
2.6. Dinsel İnanışlarda Arketipsel Temalar	38
2.7. Kadınlık Deneyimi Bağlamında Anne Arketipi	39
2.8. Bireyleşme Bağlamında Kahraman Arketipi	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PSİKANALİZ VE SİNEMA

3.1. Psikanaliz	42
3.1.1. Psikanalize Kavramsal Açıdan Bakış.....	44
3.1.2. Psikanalizin Doğuşu.....	45
3.1.3. Serbest Çağrışım	45
3.2. Sinema ve Psikanaliz.....	46
3.2.1. Süreal Sinema Anlayışı ve Psikanaliz.....	48
3.2.2. Sinema ve Rüyalar	49
3.2.3. Sinema ve Mitoloji.....	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
FİLMLERDE GÖLGE ARKETİPİ VE BASTIRMA KAVRAMININ
KARŞILAŞTIRILMALI ANALİZİ: KARANLIĞIN KALBI, DÖVÜŞ
KULÜBÜ VE KARA ŞÖVALYE FİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

4.1. Araştırmanın Konusu	51
4.2. Araştırmanın Amacı	51
4.3. Araştırmanın Yöntemi.....	52
4.4. Araştırma Soruları.....	53
4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	53
4.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	54
4.7. Seçilen Filmlerin Analizleri.....	54
4.7.1. Karanlığın Kalbi.....	54
4.7.1.1. Filmin Künyesi.....	55
4.7.1.2. Özet	56
4.7.1.3. Gölge Arketipine Yönelik Değerlendirme	57
4.7.1.4. Bastırma Teorisine Yönelik Değerlendirme	57
4.7.2. Dövüş Kulübü	58
4.7.2.1. Filmim Künyesi.....	59
4.7.2.2. Özet	60
4.7.2.3. Gölge Arketipine Yönelik Değerlendirme	61
4.7.2.4. Bastırma Teorisine Yönelik Değerlendirme	62
4.7.2. Kara Şövalye.....	62
4.7.3.1. Filmin Künyesi.....	63
4.7.3.2. Özet	64
4.7.3.3. Gölge Arketipine Yönelik Değerlendirme	65
4.7.3.4. Bastırma Teorisine Yönelik Değerlendirme	66
BULGULAR.....	67

SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA.....	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Heart of Darkness (1993) Film Afişi	55
Şekil 2. Fight Club (1999) Film Afişi	59
Şekil 3. The Dark Knight (2008) Film Afişi	63

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Karanlığın Kalbi (1993) Filmin Künyesi	57
Tablo 2. Dövüş Kulübü (1999) Filmin Künyesi.....	59
Tablo 3. Kara Şövalye (2008) Filmin Künyesi	63

GİRİŞ

Arketipler, insanlığın ortak bilinçdışının derinliklerinden süzülerek tarih boyunca sanat, edebiyat ve sinema gibi çeşitli alanlarda yankı bulan evrensel semboller olarak karşımıza çıkmaktadır. Carl Gustav Jung'un analitik psikoloji kuramında ele aldığı arketip kavramı, bireyin bilinçaltında gizlenen ve toplumsal, kültürel yapılar içerisinde çeşitli biçimlerde ifade bulan temel psikolojik figürleri temsil etmektedir. Jung'a göre, arketipler kolektif bilinçdışının bir yansıması olarak hem bireysel hem de toplumsal yaşamın dinamiklerini şekillendiren unsurlardır (Sungurlar, 2013, s. 51). Sigmund Freud ise bireysel bilinçdışının dinamiklerini ve özellikle bastırma mekanizmasını inceleyerek psikanalizin temelini atmıştır. Bu iki düşünürün perspektifleri, sinema gibi sanat formlarında bireyin içsel çatışmalarının ve toplumsal normların etkilerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Freud'un bastırma teorisi, psikanalitik kuramında merkezi bir yer tutan, bireyin hoşlanmadığı, toplumsal normlara uymayan ya da kendisiyle bağdaştıramadığı düşünce, arzu ve anıları bilinçdışına itme süreci olarak tanımlanmaktadır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Sinema, bu bastırılmış içeriklerin ve arketiplerin sembolik bir yansıması olarak, karakterlerin iç dünyalarına ve insan psikolojisinin evrensel derinliklerine dair görsel bir keşif sunmaktadır.

Bunun yanı sıra edebiyat ve sinema alanında yapılan pek çok çalışma, Jung'un arketip teorisinin farklı kültürel ve sanatsal ürünlerde nasıl işlendiğine dair detaylı analizler de sunmaktadır. Örneğin, Deli Dumrul anlatısının arketipsel sembolizm bakımından incelenmesi, Türk destanlarının derin psikolojik anlamlar taşıyan öğelerle nasıl şekillendiğini ortaya koymuştur (Bars, 2019, s. 58). Benzer şekilde, Haruki Murakami'nin Dans Dans Dans adlı romanında gölge arketipi, bireyin içsel dünyasında gerçekleşen karmaşık dönüşüm sürecinin bir ifadesi olarak ele alınmıştır (Depci & Erkin, 2021, s. 1420). Öte yandan, Yusuf Atılgan'ın "Çıkılmayan" adlı öyküsünde kitle psikolojisi ile gölge arketipinin işlendiği görülmektedir. Bu çalışma, bireylerin toplumsal baskılar altında nasıl şekillendiğini göstererek, Jung'cu arketiplerin modern anlatılardaki yansımalarını ele almıştır (Turut, 2016, s. 223).

Sinema özelinde, Jung'un gölge arketipi, karakterlerin içsel çatışmalarını, bastırılmış arzularını ve toplumsal beklentilere karşı verdikleri mücadeleyi betimlemek için güçlü bir araç olarak kullanılmıştır (Cavalli, 2015, s. 72). Örneğin, A Clockwork Orange filminde Alex karakteri ve Gone Girl filminde Amy karakteri,

Jung'un gölge ve hilekâr arketipleri üzerinden incelenmiş, bu karakterlerin toplumsal normları nasıl yıktıkları ve içsel karanlıklarını nasıl dışa vurdukları detaylı bir şekilde analiz edilmiştir (Tekelioğlu, 2024, s. 94). Aynı şekilde, Eminem ve The Weeknd gibi sanatçıların müzik videoları ve şarkı sözleri üzerinden Faustian anlaşmaların ve gölge arketipinin nasıl yansıtıldığı, Hollywood endüstrisine yönelik eleştirilerle birlikte değerlendirilmiştir (Çevik, 2022, s. 9). Ayrıca Sigmund Freud'un çocukluk yaşantılarının kişilik gelişimindeki önemine dair görüşleri, sinema karakterlerinin incelemesinde de imkân sunmaktadır. Gone Girl'deki Amy karakterinin çocukluk travmaları, onun hilekâr ve manipülatif kişiliğinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. (Tekelioğlu, 2024, s. 77). Jung'un gölge arketipi, bu tür travmaların sonucu ortaya çıkan karanlık yönleri temsil edebilmektedir.

Çalışma arketiplerin sinemada nasıl temsil edildiği üzerine yapılmış önceki araştırmalarla paralel bir şekilde ilerlemektedir. Ancak, bu çalışmanın odak noktası, özellikle gölge arketipi ve bastırma kavramlarının sinemadaki tezahürlerini karşılaştırmalı bir analizle ele almaktır. Karanlığın Kalbi, Dövüş Kulübü ve Kara Şövalye gibi kült filmler üzerinden, gölge arketipinin nasıl farklı bağlamlarda işlendiği ve bastırma kavramının bu anlatılardaki rolü detaylı bir şekilde incelenecektir. Literatürde daha önce yapılmış olan çalışmalar bu filmlerdeki karakterlerin içsel çatışmalarını, toplumsal normlara başkaldıran yönlerini ve bireyin bilinçdışıyla yüzleşme süreçlerini ortaya koymaktadır.

Özellikle, Jung'un arketip teorisinin çeşitli kültürel ürünlerde nasıl uygulandığını araştıran çalışmalar, bu tür filmlerde gölge arketipinin nasıl derinlemesine işlendiğini göstermektedir. Örneğin, Who's Afraid of Virginia Woolf? filmi üzerine yapılan bir analizde, karakterlerin içsel çatışmalarının Jung'un gölge arketipi üzerinden nasıl çözümlendiği ele alınmıştır (Falsafi, Khorashad & Abedin, 2011, s. 27-28). Benzer şekilde, İspanyol sinemasındaki kötü karakterlerin evrimi üzerine yapılan bir çalışma, antagonistlerin toplumsal değerlerle çatışan yönlerini ortaya koymuştur (Linde & Nevado, 2016, s. 58).

Sinema, bireylerin bilinçdışına hitap eden bu arketipleri, izleyicilere güçlü görsel ve işitsel imgeler aracılığıyla aktarabilen bir sanat formudur. Bu bağlamda, filmlerde karakterlerin içsel çatışmalarını ve psikolojik süreçlerini analiz etmek için Jung'un arketip teorisi oldukça işlevsel bir araç olarak öne çıkmaktadır (Varghese & Balasubramanian, 2017, s. 1-2). Örneğin, çağdaş sinemada gölge arketipi, sıklıkla anti-

kahramanlar veya topluma karşı çıkan karakterler aracılığıyla yansıtılmaktadır. A Clockwork Orange'daki Alex karakterinin toplumun normlarını sorgulayan ve yerleşik düzeni tehdit eden bir figür olarak ele alınması bu bağlamda değerlendirilmektedir (Tekelioğlu, 2024, s. 94). Benzer şekilde, Gone Girl'de Amy karakteri, gölge arketipi ve hilekâr figürü üzerinden toplumsal beklentilere başkaldırmaktadır (Tekelioğlu, 2024, s. 77).

Bu noktada, Sigmund Freud'un psikanalitik teorisiyle de paralellikler kurmak mümkündür. Freud'un bastırma kavramı, Jung'un gölge arketipini anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bastırılan her şey, Jung'un gölge arketipine benzer şekilde, bireyin kişiliğinin karanlık ve bilinmeyen yönlerini oluşturmaktadır. Sinemada gölge arketipinin incelenmesi, karakterlerin bu bastırılmış yönleriyle nasıl yüzleştiklerini ve bu yüzleşmenin onların psikolojik gelişimini nasıl etkilediğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Örneğin, bir karakterin "kötü" olarak etiketlenen davranışlarının altında, aslında toplumun bastırdığı ve görmezden geldiği evrensel insani arzuların yattığı görülebilmektedir. Bu nedenle, filmlerdeki gölge arketipinin incelenmesi, sadece karakterlerin değil, aynı zamanda izleyicilerin de kendi iç dünyalarına ve toplumsal normlara eleştirel bir gözle bakmalarını sağlayabilmektedir.

Edebiyat ve sinema, insan psikolojisinin derinliklerine inen anlatılar sunarak, arketiplerin kültürel ürünlerde nasıl işlendiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Abdullah Efendi'nin Rüyaları" adlı eserinde, gölge arketipi bireyin içsel korkuları ve bastırılmış arzuları üzerinden işlenmiştir (Boy, 2019, s. 169). Türk masal ve destanlarında ise gölge arketipi, kahramanların içsel yolculukları ve toplumsal tabularla yüzleşmeleri aracılığıyla kendini göstermektedir (Erdoğan, 2020, s. 58). Erzurum efsanelerindeki tabuların çiğnenmesi ve gölge arketiplerinin kullanımı, toplumsal normlara karşı çıkan figürlerin psikolojik boyutlarını açığa çıkarmaktır (Ergöz, 2019, s. 94).

Gölge arketipi yalnızca bireysel psikolojiyle sınırlı kalmayıp, toplumsal yapılar ve kültürel değerler üzerinden de ele alınabilmektedir. Örneğin, Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarında, Faust anlaşması temasıyla Hollywood endüstrisine yönelik eleştiriler, gölge arketipi üzerinden aktarılır (Çevik, 2022, s. 10). Bu sanatçılar, şöhretin karanlık yüzünü ve toplumsal baskıların yarattığı içsel çatışmaları yansıtmak için gölge arketipini kullanmaktadır. Gölgenin bu tür kültürel ürünlerde temsili,

sanatçıların kendi içsel yolculuklarını ve topluma yönelik eleştirilerini ifade etmelerine olanak tanımaktadır.

Ayrıca, çağdaş sanatta arketiplerin etkisi, bireylerin içsel dünyalarına dair derin anlamlar taşıyan semboller aracılığıyla ifade edilmektedir. Anima, animus ve gölge arketiplerinin sanat eserlerinde ele alınışı, insan psikolojisinin karmaşıklığını görselleştirmek için güçlü bir yöntem olarak kullanılır (Yılmaz, 2024, s. 22). Özellikle, gölge arketipi, bireyin kabul etmek istemediği veya bastırdığı yönlerini dışa vurmak için sıklıkla tercih edilmektedir. Bu durum, Kiki Smith ve Paula Rego gibi çağdaş sanatçıların çalışmalarında sıkça karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2024, s. 24-25).

Jung'un arketip kuramı, edebi ve sanatsal metinlerde sadece bireyin psikolojik derinliklerini değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamikleri de analiz etmemize olanak tanımaktadır. Örneğin, Orhan Pamuk'un Beyaz Kale romanında, gölge arketipi üzerinden bireyleşme süreci ele alınarak, kişinin içsel dönüşümüne odaklanılmıştır (Tözün, 2023). Romanın karakterleri, toplum tarafından bastırılan yönleriyle yüzleşirken, bireysel özgürlüğe ve kimlik arayışına dair derin anlamlar barındırmaktadır.

Buna benzer şekilde, Jung'un gölge arketipi, tiyatro oyunlarında da yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Tiyatro metinlerinde gölge arketipi, karakterlerin içsel çatışmalarını ve toplumla olan ilişkilerini derinleştiren bir unsurdur (Pelister, 2018, s. 22). Özellikle antagonist karakterlerin motivasyonlarını anlamak için gölge arketipinin kullanımı, sahneye koyulan oyunlarda dramatik gerilimi artırmakta ve izleyiciyi karakterlerin içsel dünyasına daha yakınlıktır (Pelister, 2018, s. 23).

Araştırmada, nitel yöntemin yorumsamacı (hermeneutik) tekniği kullanılmış ve seçilen filmler iki boyutlu bir analiz çerçevesinde incelenmiştir. İlk boyut olarak, Jung'un gölge arketipi perspektifiyle karakterlerin karanlık yönleri, bastırılmış duyguları ve bilinçaltındaki unsurlar detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu kapsamda, karakterlerin içsel çatışmaları, ahlaki ikilemleri ve kişiliklerinin karanlık tarafları derinlemesine incelenmiştir. İkinci boyut ise Freud'un bastırma teorisi doğrultusunda, karakterlerin bilinçdışı süreçleri, bastırılmış arzuları ve bu bastırmaların davranışlarına etkileri üzerine odaklanmıştır. Her iki boyut da filmlerdeki tematik unsurlar, sembolik anlatımlar ve karakter gelişimleri üzerinden sistematik bir şekilde değerlendirilmiş ve iki ayrı başlık altında sunulmuştur. Araştırmanın temel sorusu, seçilen filmlerde gölge arketipi ve bastırma kavramlarının

nasıl ele alındığı ve filmlerin ana temalarına nasıl katkıda bulunduğudur. Çalışmanın sınırlılıkları, incelenen film sayısının azlığı ve psikanalizin öznel yorumlara açık olmasıdır. Araştırmanın evrenini psikanalitik temalar içeren tüm filmler oluştururken, örneklem olarak “Karanlığın Kalbi”, “Dövüş Kulübü” ve “Kara Şövalye” filmleri belirlenmiştir. Filmler gelişi güzel örnekleme (haphazard sampling) yöntemiyle seçilmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, “Karanlığın Kalbi”, “Dövüş Kulübü” ve “Kara Şövalye” gibi ikonik filmler üzerinden bireylerin içsel çatışmalarını ve toplumun birey üzerindeki baskılarını inceleyerek, Jung’un gölge arketipi ve Freud’un bastırma teorisi çerçevesinde bir analiz sunmaktır. Ayrıca, sinemanın psikolojik iyileşme ve bireyleşme süreçlerindeki rolünü ortaya koymak ve bu süreçlerin modern birey üzerindeki etkilerini değerlendirmek hedeflenmiştir. Böylece, sinemanın sadece eğlence amacı taşımayan, aynı zamanda derin psikolojik ve sosyolojik mesajlar içeren bir sanat formu olarak işlevselliği vurgulanmak istenmektedir.

Yapılan analizler sonucunda, incelenen filmlerin bireylerin gölge yönleriyle yüzleşme süreçlerinde psikolojik iyileşme ve bireyleşme yolunda önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. “Karanlığın Kalbi” filminde, karakterin içsel korkularıyla yüzleşmesi ve bu süreçte yaşadığı dönüşüm, psikolojik gelişim açısından kritik bir örnek teşkil etmektedir. “Dövüş Kulübü”nde ise tüketim toplumunun birey üzerindeki yabancılaştırıcı etkileri ve içsel öfkenin patlaması, modern bireyin toplumsal baskılar karşısında yaşadığı çatışmaları gözler önüne sermektedir. “Kara Şövalye” ise ahlaki ikilemler ve kahraman-anti-kahraman çatışması üzerinden toplumun birey üzerindeki baskılarını ve kimlik arayışını temsil ederek, bireyin toplumsal normlar ile içsel değerleri arasındaki dengeyi nasıl kurduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, sinemanın bilinçaltı süreçlerin ve insan doğasının karanlık yönlerinin anlaşılmasında güçlü bir araç olduğunu doğrulamaktadır.

Bu araştırma, sinemanın yalnızca eğlence amacı taşımayan, aynı zamanda derin psikolojik ve sosyolojik analizlere olanak tanıyan bir sanat formu olduğunu ortaya koymaktadır. Jung ve Freud’un teorik çerçeveleri üzerinden yapılan bu analiz, modern filmlerin birey ve toplum arasındaki etkileşimi nasıl yansıttığını ve izleyiciye sunduğu psikolojik derinliği gözler önüne sermektedir. Ayrıca, bu çalışma, sinema ve psikoloji disiplinleri arasındaki ilişkiye önemli katkılar sağlayarak, her iki alanda da yeni perspektiflerin geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Bireylerin toplumsal normlar ve

içsel çatışmalar arasında denge kurabilmeleri için sunulan önemli ipuçları, hem akademik çevreler hem de genel izleyici kitlesi için değerli bilgiler sunmaktadır. Sonuç olarak, bu araştırma, sinemanın insan doğasının karanlık yanlarını ve bilinçdışı süreçlerini anlamada ne kadar etkili bir araç olduğunu vurgulayarak, sinema çalışmalarına yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde Sigmund Freud ve Carl Gustav Jung'un psikolojisi işlenecektir, ikinci bölümde arketiplerin kavramsal temelleri ve türleri üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde psikanaliz ve sinemanın birbirleriyle nasıl etkileşime girdiği, birbirini nasıl beslediği ve özellikle sinema sanatının psikoanalitik kavramlarla nasıl bir ilişki kurduğu ele alınacaktır. Son bölümünde ise Karanlığın Kalbi, Dövüş Kulübü ve Kara Şövalye filmleri, bu filmlerdeki gölge arketipi ve bastırma kavramının kullanımı ve bu filmlerin arketipler aracılığıyla sunduğu psikolojik mesajlar karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SIGMUND FREUD'UN BİLİNÇDİŞİ VE BASTIRMA KAVRAMLARI

Bu bölümde, psikoloji biliminin temel taşlarından sayılan önemli düşünür, Sigmund Freud'un geliştirdiği psikolojik kuramlar ele alınacaktır. Psikanaliz alanındaki çalışmalarıyla bilinen Freud insan psikolojisine dair derinlemesine analizler sunmuş, modern psikolojinin temellerini atmışlardır. Bu büyük psikolog, bilinçdışı kavramına farklı açılardan yaklaşarak, insan davranışlarının kökenlerini ve bilinçaltında yatan dinamikleri açıklamaya çalışmıştır. Freud'un psikanaliz teorisi, bireyin bilinçaltındaki cinsel ve saldırgan dürtülerin bastırılması ve bu süreçlerin insan davranışlarına nasıl etki ettiğine odaklanır. (Gençtan, 1988, s. 11).

Bölümün ilk kısmında, Sigmund Freud'un bilinç ve bilinçdışı kavramları ile insan psikolojisini anlamlandırma çabası ele alınacaktır. Freud'a göre, bilinçdışı, bastırılmış arzuların, cinsel dürtülerin ve saldırganlık gibi ilkel güdülerin saklandığı bir alandır (Gençtan, 1988, s. 11-12). Freud, bireyin içsel çatışmalarının çoğunun, çocukluk döneminde bastırılan arzuların etkisiyle ortaya çıktığını savunmuş ve bu nedenle bilinçdışının analizi yoluyla bastırılmış dürtülerin açığa çıkarılmasının, psikoterapinin merkezinde yer aldığını belirtmiştir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Özellikle bastırma ve libido kavramları, bireyin içsel dünyasında güçlü bir şekilde etkili olan psikolojik süreçler olarak ele alınacaktır.

Kaynaklara dayalı olarak ele alınan bu bölüm, Freud'un psikolojik kuramlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirerek, insan davranışlarını açıklamada nasıl farklı yaklaşımlar benimsediklerini ortaya koyacaktır. Özellikle çalışmamızın ana temasını oluşturan gölge arketipi ve bastırma kavramlarının sinemadaki yansımalarını analiz ederken yol gösterici olacaktır.

1.1. Sigmund Freud

Sigmund Freud, modern psikolojinin temellerini atan en önemli düşünürlerden biri olarak kabul edilmektedir. Psikanaliz teorisiyle bireyin bilinçaltını anlamlandırma çabası, insan davranışlarının derin kökenlerine inme sürecinin başlangıcı olmuştur (Gençtan, 1988, s. 11-12). Freud, insan zihnini, bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı olmak üzere üç katman halinde ele almaktadır. Ona göre, bireyin içsel çatışmalarının büyük bir kısmı bilinçdışında yer alan bastırılmış dürtüler ve arzularla ilgilidir (Jung, 1998,

s. 24). Bu içsel çatışmalar, bireyin yaşamında çeşitli psikolojik rahatsızlıklar olarak kendini gösterebilmektedir. Freud, bireyin içsel dünyasını analiz etmek ve bu bastırılmış unsurları açığa çıkarmak için psikanalizi bir araç olarak kullanmıştır (Gençtan, 1988, s. 13).

Freud'un yaklaşımı, insanın bilinçdışı dünyasına ışık tutarak, davranışlarımızın arkasında yatan motivasyonları anlamamıza yardımcı olur (Jung, 2016, s. 116-119). Bilinçdışı, Freud'a göre, bireyin bilinçli zihninin erişemediği derin bir alan olup, burada bastırılmış arzular, korkular ve travmalar saklanmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu kavramlar, bireyin günlük yaşamını etkileyen ancak farkında olmadığı güçlü motivasyonlar olarak işlev görmektedir. Freud'un bu teorisi, Jung'un analitik psikolojisiyle bazı ortak noktalara sahip olsa da, Jung daha geniş bir perspektiften, kolektif bilinçdışına odaklanarak arketiplerin önemini vurgulamaktadır (Jung, 2009, s. 238).

1.1.1. Bilinç ve Bilinçdışı

Freud'un psikanalitik kuramı, insan zihninin karmaşıklığını anlamak için bilinç ve bilinçdışı arasında belirgin bir ayrım yaparak modern psikolojiye katkıda bulunmuştur (Gençtan, 1988, s. 14). Freud'a göre, zihnin yüzeyinde yer alan bilinç, bireyin farkında olduğu düşünceler, duygular ve anılardan oluşur. Bu düzeyde, birey, çevresindeki olaylara tepki verir ve günlük yaşamını organize etmektedir. Ancak Freud'un en büyük buluşu, bu bilinçli düzeyin altında gizlenen, bireyin farkında olmadığı çok daha geniş bir alanın, yani bilinçdışının bulunduğu görüşüdür (Jung, 2009, s. 238).

Bilinçdışı, Freud'un tanımıyla, toplumsal normlara ve bireyin kendisine yabancı olan arzular, dürtüler ve travmatik anıların saklandığı bir alandır (Gençtan, 1988, s. 22). Bu alan, bireyin günlük yaşamda farkında olmadan verdiği tepkilerin, içsel çatışmaların ve hatta rüyaların kaynağıdır. Freud'a göre bilinçdışındaki bu unsurlar, bireyin bastırılmış anılarını ve toplumsal olarak kabul edilemeyen arzularını içermektedir (Jung, 1998, s. 24). Örneğin, bir çocukluk travması, birey tarafından bilinç düzeyinde hatırlanmasa da bilinçdışında yer alarak bireyin ileriki yaşamında çeşitli davranış bozukluklarına yol açabilmektedir (Jung, 2016, s. 116-119).

Freud, bilinçdışını bir buzdağına benzetir; yüzeydeki küçük kısmı bilinç düzeyinde, ancak büyük ve gizli kısmı bilinçdışında yer almaktadır (Gençtan, 1988, s.

23). Bireyin bilinçdışı ile bilinç arasında sürekli bir çatışma hali mevcuttur; bu çatışma, kişinin içsel huzursuzluklarının ve nevrotik belirtilerinin temel sebebi olarak görülür. Freud, bu çatışmayı çözmek için psikanalizin bir araç olarak kullanılabileceğini öne sürmüştür. Bilinçdışının yüzeye çıkarılması, terapinin odak noktasıdır ve rüyalar, dil sürçmeleri, serbest çağrışım gibi yöntemler bu süreci kolaylaştırmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Bilinçdışının keşfi, Freud'un teorisinde büyük bir devrim yaratmış ve onun psikanalitik yöntemi, bireyin bastırılmış arzularını ve korkularını açığa çıkararak psikolojik rahatsızlıkları tedavi etmeyi hedeflemiştir (Jung, 2001, s. 17-18). Freud'un teorisine göre, bireyin yaşadığı birçok psikolojik sorun, bilinçdışında yer alan travmatik olayların bastırılması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Gençtan, 1988, s. 13). Örneğin, bir bireyin çocukluk döneminde yaşadığı ve bastırdığı bir korku, yetişkinlikte fobiler veya obsesif-kompulsif bozukluklar olarak kendini gösterebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Freud, rüya analizinin bilinçdışına ulaşmanın en etkili yollarından biri olduğunu savunmaktadır. Ona göre rüyalar, bilinçdışındaki bastırılmış arzuların sembolik olarak ifade edildiği birer yol haritasıdır (Jung, 1998, s. 24). Rüya analizi, bireyin bilinçdışında yer alan korkuları, arzuları ve çatışmaları açığa çıkarabilmektedir. Rüyalar, bilinçdışının dili olarak kabul edilmektedir ve bu dil sembollerle doludur (Gençtan, 1988, s. 15). Örneğin, bir yılan sembolü, cinsel arzuları veya bastırılmış korkuları simgeliyor olabilmektedir. Freud, rüya analizinde kullanılan bu sembollerin, bireyin içsel dünyasının kapılarını aralayarak terapötik süreci hızlandırabileceğine inanmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Buna karşılık, Carl Gustav Jung, bilinçdışını sadece bireysel bir alan olarak görmez; aynı zamanda tüm insanlık tarafından paylaşılan bir kolektif bilinçdışı katmanının var olduğunu ileri sürmektedir (Jung, 2009, s. 238). Jung'a göre, bilinçdışı yalnızca bireysel travmalar ve arzularla sınırlı değildir; aynı zamanda insanlığın ortak deneyimlerinin bir yansımasıdır (Jung, 2016, s. 116-119). Kolektif bilinçdışı, arketipler aracılığıyla kendini ifade etmektedir ve bu arketipler, insanlığın ortak bilinçdışındaki evrensel semboller olarak kabul edilmektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

Freud'un bilinçdışı kavramını rüyalar, dil sürçmeleri ve serbest çağrışım gibi yöntemlerle analiz etmesine karşın, Jung, kolektif bilinçdışının semboller ve mitler aracılığıyla ortaya çıktığını savunmaktadır (Jung, 2009, s. 238). Örneğin, gölge

arketipi, bireyin bilinçdışında bastırdığı olumsuz özellikleri temsil etmektedir ve bu gölge, rüyalarda veya sanatsal ifadelerde ortaya çıkabilmektedir (Jung, 1998, s. 24). Jung, gölgenin bireyin içsel bütünlüğüne ulaşması için yüzleşilmesi gereken bir unsur olduğuna inanmaktadır (Jung, 2016, s. 116-119).

Freud'un bilinçdışı teorisi, günümüzde halen psikoloji alanında büyük bir etkiye sahiptir. Bilinçdışı kavramı, sadece bireysel terapi ve psikanalizde değil, aynı zamanda sanat, edebiyat ve sinema alanlarında da geniş bir uygulama alanı bulmuştur (Babayev, 2018). Örneğin, edebi eserlerde gölge arketipinin kullanımı, bireyin bastırılmış arzularını ve içsel çatışmalarını sembolize etmektedir (Boy, 2019, s. 167). Sinema ise bilinçdışının sembolik ifadelerinin izleyiciye görsel ve işitsel olarak sunulabildiği bir alan olarak öne çıkmaktadır (Demir & Anbarpınar, 2020).

Bu bağlamda, Freud'un bilinçdışı teorisi, bireyin psikolojik yapısını ve davranışlarının kökenlerini anlamamıza olanak tanımaktadır (Gençtan, 1988, s. 13-15). Bilinçdışında yer alan bastırılmış dürtüler, bireyin hayatını şekillendiren güçlü etkiler yaratabilmektedir. Freud'un psikanalitik yöntemi, bu dürtülerin açığa çıkarılması ve bireyin içsel çatışmalarının çözülmesi üzerine kuruludur (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu bağlamda, Freud'un psikanalizi ve Jung'un kolektif bilinçdışı teorisi, bireyin hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki davranışlarını anlamak için önemli birer rehber niteliğindedir (Jung, 2009, s. 238).

1.1.2. Cinsellik ve Saldırganlık

Sigmund Freud'un psikanalitik teorisi, insan davranışlarını anlamada cinsellik ve saldırganlık gibi temel dürtülerin rolünü vurgulamaktadır (Gençtan, 1988, s. 13-15). Freud'a göre, cinsellik, bireyin hayatının erken dönemlerinden itibaren önemli bir motivasyon kaynağıdır. Çocukluk döneminde şekillenen cinsel dürtüler, yetişkinlikte bireyin kişilik yapısını, ilişkilerini ve toplumsal rollerini belirleyen kritik faktörlerden biridir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu nedenle Freud, insan psikolojisini anlamak için cinselliğin bastırılmış yönlerinin açığa çıkarılmasının büyük bir öneme sahip olduğunu savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18).

Freud, insan psikolojisinin gelişiminde cinselliğin merkezi bir rol oynadığını savunurken, Oedipus ve Elektra kompleksleri gibi kavramları öne sürmüştür. Freud'a göre, Oedipus kompleksi, erkek çocukların annelerine karşı duyduğu bilinçdışı cinsel arzu ve babalarına karşı hissettikleri kıskançlık ile karakterize edilmektedir (Gençtan,

1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu kompleks, ismini Yunan mitolojisindeki Oedipus karakterinden almaktadır. Oedipus, bilmeden babasını öldürmüş ve annesiyle evlenmiştir. Freud, bu mitolojik hikâyeyi, erkek çocukların annelerine yönelik cinsel arzularını ve babalarına karşı rekabetçi duygularını açıklamak için bir metafor olarak kullanmıştır (Gençtan, 1988, s. 13-15).

Freud, Oedipus kompleksinin çözülmemesi durumunda, bireyin yetişkinlik döneminde çeşitli psikolojik sorunlar yaşayabileceğini öne sürmektedir (Jung, 2009, s. 238). Çocukluk döneminde bastırılan bu cinsel arzular, yetişkinlikte çeşitli nevrotik semptomlar, fobiler veya obsesif-kompulsif bozukluklar olarak kendini gösterebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Freud'a göre, bu kompleksin sağlıklı bir şekilde çözülmesi, bireyin sağlıklı bir cinsel kimlik ve toplumsal roller geliştirmesi için kritik bir öneme sahiptir (Gençtan, 1988, s. 13-15).

Öte yandan, kız çocukları için Freud, Elektra kompleksini tanımlar. Elektra kompleksi, kız çocuklarının babalarına karşı duyduğu bilinçdışı cinsel arzu ve annelerine karşı hissettikleri rekabet duygusunu ifade etmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu kompleks, ismini Yunan mitolojisindeki Elektra karakterinden almaktadır; Elektra, annesinden intikam almak için babasının ölümünü planlamıştır. Freud'a göre, Elektra kompleksi, cinsel kimliğin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır ve kız çocuklarının babalarına olan hayranlıkları, gelecekteki partner seçimlerini etkileyebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 13-15).

Freud, cinselliğin yanı sıra saldırganlık dürtüsünün de insan davranışlarının arkasındaki temel motivasyonlardan biri olduğunu savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Ona göre, saldırganlık, bireyin kendini savunma, rekabet etme ve üstünlük kurma gibi temel içgüdülerinden kaynaklanmaktadır. Ancak toplumsal normlar ve ahlaki değerler, bu dürtülerin doğrudan ifade edilmesini engeller. Bu nedenle, saldırganlık dürtüsü de tıpkı cinsellik gibi bilinçdışına bastırılır (Jung, 2001, s. 17-18).

Freud'un teorisine göre hem cinsel hem de saldırgan dürtülerin bastırılması, bireyin içsel çatışmalarına yol açabilmektedir. Bu çatışmalar, rüyalarda, dil sürçmelerinde veya bilinçdışı olarak sergilenen diğer davranışlarda kendini gösterebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Örneğin, bireyin rüyalarında yer alan semboller, bastırılmış cinsel veya saldırgan arzularının bilinçdışından bilinç düzeyine sızması olarak yorumlanabilmektedir (Jung, 2009, s.

234). Rüya analizi, bu bastırılmış arzuların anlaşılmasına ve bireyin psikolojik sağlığının iyileştirilmesine yardımcı olabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 13-15).

Jung, Freud’un aksine, insan psikolojisinde cinselliğin yanı sıra kolektif bilinçdışının ve arketiplerin de önemli bir rol oynadığını belirtir (Jung, 2009, s. 234). Jung’a göre, gölge arketipi, bireyin bilinçdışına itilen ve toplumsal normlara uymayan saldırganlık, öfke ve cinsel arzuları temsil etmektedir (Jung, 1998, s. 24). Gölge, bireyin bilinçli olarak kabul etmek istemediği özellikleri içermektedir ve bu nedenle bastırılır (Jung, 2001, s. 17-18). Ancak bu bastırma, bireyin ruhsal bütünlüğüne zarar verebilmektedir ve gölge ile yüzleşilmediği takdirde içsel çatışmalara yol açabilmektedir (Jung, 2016, s. 116-119).

Freud ve Jung arasındaki temel farklardan biri, Freud’un insan davranışlarını büyük ölçüde cinsel dürtülere dayandırmasıdır (Gençtan, 1988, s. 13-15). Jung ise, bireyin ruhsal gelişiminde arketiplerin ve kolektif bilinçdışının rolüne odaklanmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, Freud’un cinsellik ve saldırganlık üzerinden açıkladığı pek çok davranış, Jung’a göre arketiplerin bilinçdışı sembollerle ifade edilmesiyle ilgilidir (Jung, 1998, s. 24). Jung, bireyin bilinçdışındaki bu sembollerle yüzleşmesinin, bireyleşme sürecinde önemli bir adım olduğunu savunmaktadır (Jung, 2016, s. 116-119).

Freud’un teorileri, günümüzde halen psikoterapi ve psikoloji alanlarında büyük bir etkiye sahiptir. Oedipus ve Elektra kompleksleri, bireyin çocukluk döneminde yaşadığı deneyimlerin yetişkinlikteki cinsel kimliğini nasıl etkilediğini açıklamada kullanılır (Gençtan, 1988, s. 11-24, Freud, 1998). Aynı şekilde, bastırılmış saldırganlık dürtüleri, bireyin içsel çatışmalarının kaynağı olarak görülebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 16-18). Jung’un gölge arketipi ise, bireyin bastırılmış cinsel ve saldırgan dürtülerinin toplumsal normlara karşı nasıl bir direniş gösterdiğini anlamamıza yardımcı olur (Jung, 2001, s. 17-18).

Özetle, Freud’un cinsellik ve saldırganlık teorileri, bireyin psikolojik yapısını anlamada önemli bir araç sunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Oedipus ve Elektra kompleksleri, bireyin bilinçdışında yatan arzuların çocukluk döneminden nasıl şekillendiğini ve yetişkinlik dönemine nasıl taşındığını açıklamaya çalışır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Jung’un arketip teorisi ise, bireyin bu bastırılmış yönleriyle yüzleşerek psikolojik bütünlüğe ulaşmasını amaçlamaktadır (Jung, 2016, s. 116-119).

1.1.3. Bastırma

Bastırma (repression), Freud'un psikanalitik kuramında merkezi bir yer tutan, bireyin hoşlanmadığı, toplumsal normlara uymayan ya da kendisiyle bağdaştıramadığı düşünce, arzu ve anıları bilinçdışına itme süreci olarak tanımlanmaktadır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Freud'a göre, bastırma mekanizması, bireyin ruhsal dengesini koruyabilmek için devreye giren temel bir savunma mekanizmasıdır. Ancak, bu mekanizma, bireyin bilinçli düzeyde hatırlayamadığı, ancak davranışlarını ve düşüncelerini derinden etkileyen bilinçdışı çatışmaların birikmesine neden olur (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu nedenle, bastırma yalnızca bireyin ruhsal sağlığına zarar vermekle kalmaz; aynı zamanda psikolojik rahatsızlıkların da temelini oluşturmaktadır (Jung, 2009, s. 234).

Freud'un bastırma kavramına göre, bireyin bilinçdışına itilmiş arzuları, travmaları ve dürtüleri, bilinç yüzeyine çıkma çabasında olsa da ego tarafından sürekli olarak bastırılır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu durum, bastırılan içeriklerin farklı şekillerde kendini ifade etmesine neden olabilmektedir. Örneğin, rüyalarda sembolik anlamlar aracılığıyla ortaya çıkan imgeler, bilinçdışının yüzeye çıkma çabasının bir yansımasıdır (Jung, 2001, s. 17-18). Freud, rüya analizinin, bastırılmış düşüncelerin ve arzuların bilinçdışından bilinç yüzeyine nasıl sızdığını anlamının önemli bir yolu olduğunu savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Bu bağlamda, rüyalar, bastırılmış içsel çatışmaların çözömlenmesine yardımcı olabilecek zengin bir kaynak olarak göröölür.

Freud'a göre bastırmanın en yaygın nedenlerinden biri, çocukluk döneminde yaşanan travmatik olaylardır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Çocuk, toplumsal normlara ve ahlaki değörlere aykırı olduğu düşünölen arzularını ve düşöncelerini bastırarak, bu duyguların bilinçdışında kalmasını sağlamaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Ancak bu süreç, bireyin ileriki yaşamında içsel çatışmalara, kaygılara ve nevrotik semptomlara yol açabilmektedir (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, çocuklukta yaşanan cinsel bir travma, yetişkinlik döneminde fobiler, panik ataklar veya cinsel işlev bozuklukları olarak kendini gösterebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Freud, bastırmanın bireyin iç dünyasında önemli bir yer kapladığını ve bu sürecin bilinçdışında bir tür "psikolojik enerji" birikimine yol açtığını savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Bastırılmış anılar ve arzular, bilinçdışında sürekli bir

gerilim yaratır ve bu gerilim, bireyin davranışlarına, düşüncelerine ve duygularına yansır. Freud, bastırılan içeriğin bilinç yüzeyine çıkabilmesi için psikanalitik terapinin gerekli olduğunu öne sürmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu bağlamda, serbest çağrışım ve rüya analizi gibi teknikler, bastırılmış içeriklerin gün yüzüne çıkarılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Jung, 2009, s. 234).

Bastırma, yalnızca bireysel psikoloji üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal dinamikler üzerinde de derin etkiler yaratır. Toplumsal normlar, bireylerin belirli düşünceleri veya duyguları ifade etmelerini engeller; bu durum, bastırma mekanizmasının daha da güçlenmesine neden olur (Jung, 1998, s. 24). Örneğin, bireylerin öfke, cinsellik veya saldırganlık gibi duyguları bastırmaları, bu duyguların bilinçdışında birikmesine ve zamanla patlamalar halinde dışavurulmasına yol açabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 16-18). Jung, bu tür bastırmaların, bireyin “gölge” arketipi ile ilişkilendirilebileceğini savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18).

Jung’a göre gölge arketipi, bireyin bilinçdışında yer alan, toplumsal olarak kabul görmeyen, bastırılmış dürtüleri ve arzuları temsil etmektedir (Jung, 2009, s. 234). Gölge, bireyin bilinçli olarak kabul etmek istemediği, toplumsal normlarla uyumsuz özelliklerini içermektedir. Bastırma, bu gölge unsurlarının bilinçdışında saklanmasına neden olur ve bu durum, bireyin içsel çatışmalarını derinleştirmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Jung, bireyleşme sürecinin bir parçası olarak gölge arketipi ile yüzleşmenin, bastırılmış içeriklerin bilinç yüzeyine çıkarılmasıyla mümkün olduğunu öne sürmektedir (Jung, 2016, s. 116-119).

Freud ve Jung arasındaki en belirgin farklardan biri, bastırma kavramına yaklaşımlarındaki farklılıktır. Freud, bastırmayı daha çok cinsel ve saldırgan dürtülerle ilişkilendirirken (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998), Jung bu kavramı daha geniş bir perspektifle ele alarak, bireyin kolektif bilinçdışındaki arketiplerle yüzleşmesi gerektiğini savunmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Jung’a göre, bastırılan unsurlar yalnızca bireysel travmalarla sınırlı değildir; aynı zamanda kolektif bilinçdışında yer alan evrensel sembollerle de ilgilidir (Jung, 1998, s. 24).

Bastırma hem Freud hem de Jung’un teorilerinde önemli bir yere sahip olsa da, her iki düşünürün bu kavrama yaklaşımı farklıdır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Freud, bireyin psikolojik rahatsızlıklarının büyük bir kısmının bastırılmış cinsel dürtülerden kaynaklandığını savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu nedenle, psikanalitik terapi, bastırılmış içeriğin açığa çıkarılmasına ve bireyin içsel

çatışmalarının çözülmesine odaklanmaktadır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Jung ise, bastırmanın bireyin ruhsal bütünlüğünü zedelediğini ve bireyin gölge arketipi ile yüzleşmesinin, psikolojik sağlığına katkıda bulunacağını öne sürmektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

Freud'un bastırma teorisi, günümüzde psikoterapi alanında geniş bir uygulama alanı bulmuş ve birçok terapistin bireyin bastırılmış travmalarını açığa çıkarmak için psikanalitik yöntemler kullanmasına öncülük etmiştir (Gençtan, 1988, s. 16-18). Jung'un yaklaşımı ise daha bütüncül bir perspektif sunarak, bastırılmış unsurların yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal ve evrensel düzeyde de ele alınması gerektiğini savunmaktadır (Jung, 2009, s. 234).

1.1.4. Libido

Freud'un psikanalitik teorisinin en önemli kavramlarından biri olan libido, bireyin davranışlarını ve ruhsal süreçlerini yönlendiren temel yaşam enerjisi olarak tanımlanmaktadır (Gençtan, 1988, s. 16-18). Freud'a göre, libido yalnızca cinsel arzuları ifade etmekle kalmaz; aynı zamanda bireyin hayatta kalma, kendini gerçekleştirme ve diğer insanlarla ilişki kurma çabalarının arkasındaki itici gücü de temsil etmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu açıdan bakıldığında libido, bireyin psikolojik gelişiminde ve davranışlarının motivasyonunda önemli bir rol oynamaktadır. Freud'un libido kavramını geniş bir perspektifle ele alması, onun psikanalitik teorisinin temellerinden birini oluşturmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18).

Freud'a göre, libido enerji formunda olup, bireyin psikoseksüel gelişim evrelerinde farklı biçimlerde kendini göstermektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Çocukluk döneminden itibaren birey, çeşitli psikoseksüel evrelerden geçer: oral, anal, fallik, latent ve genital evreler. Bu evreler, libidinal enerjinin farklı bölgelere yönelmesiyle şekillenmektedir (Gençtan, 1988, s. 16-18). Örneğin, oral evrede libido ağız yoluyla doyuma ulaşırken, anal evrede bu enerji anüs bölgesine odaklanmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Fallik evrede ise çocuk, cinsel kimlik gelişimi açısından önemli olan Oedipus ve Elektra komplekslerini deneyimler (Jung, 2016, s. 116-119).

Freud'un libido kavramı, yalnızca cinselliği değil, aynı zamanda bireyin yaşam enerjisinin genel bir ifadesini de içermektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Libido, bireyin hem içsel arzularını hem de dış dünyayla olan ilişkilerini düzenleyen

bir güç olarak görülür. Ancak Freud, libidonun büyük ölçüde cinsellikle ilişkili olduğunu savunmaktadır ve bu nedenle cinsel dürtülerle yakından bağlantılı olduğunu belirtir (Gençtan, 1988, s. 16-18). Freud'a göre, bireyin cinsel enerjisi bastırıldığında veya doyurulmadığında, bu enerji başka kanallara yönelir ve bu durum nevrotik belirtilere yol açabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Freud, libidonun yalnızca bireyin psikolojik gelişiminde değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapıların şekillenmesinde de rol oynadığını öne sürmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Birey, toplumsal normlar ve ahlaki değerler tarafından cinsel arzularını bastırmak zorunda kaldığında, bu bastırılan enerji bilinçdışında birikir ve başka şekillerde kendini ifade etmektedir (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, sanat, edebiyat ve müzik gibi yaratıcı faaliyetler, libidinal enerjinin dönüştürülmüş halleri olarak görülebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 16-18). Freud, libidonun yalnızca cinsellik ile sınırlı kalmayıp, insanın tüm yaratıcı ve üretici eylemlerini motive eden bir güç olduğunu savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Carl Gustav Jung, Freud'un libido kavramını kabul etmekle birlikte, onu daha geniş bir anlamda ele almaktadır. Jung'a göre, libido yalnızca cinsel enerjiyi değil, bireyin ruhsal ve yaşam enerjisini de kapsar (Jung, 2001, s. 17-18). Jung, libido terimini, bireyin hem içsel dünyasını hem de dış dünyayla olan bağlantılarını anlamlandıran bir enerji olarak tanımlar (Jung, 2016, s. 116-119). Ona göre, libido bireyin sadece cinsel arzularını değil, aynı zamanda kendini gerçekleştirme, yaratıcılık ve bireyleşme süreçlerini de yönlendirmektedir (Jung, 1998, s. 24). Bu nedenle Jung, Freud'un libido kavramını sınırlayıcı bulmuş ve bu enerjiyi insanın bütünsel psikolojik gelişimini açıklamak için genişletmiştir (Jung, 2009, s. 234).

Jung'un genişlettiği libido kavramı, bireyin yaşam amacı, anlam arayışı ve kendini gerçekleştirme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Örneğin, gölge arketipi ile yüzleşmek, bireyin bastırılmış dürtüleriyle karşı karşıya gelmesi ve bu dürtüleri dönüştürmesi anlamına gelir (Jung, 2009, s. 234). Bu süreç, bireyin psikolojik bütünlüğe ulaşmasında kritik bir aşamadır ve libidinal enerjinin daha yüksek bir amaç için yeniden yönlendirilmesi olarak görülebilmektedir (Jung, 2016, s. 116-119).

Freud'un libido kavramına getirdiği vurgu, özellikle bireyin içsel çatışmalarını ve psikolojik rahatsızlıklarını anlamada önemlidir (Gençtan, 1988, s. 22-26). Freud'a

göre, bastırılmış cinsel arzular, bilinçdışında birikerek nevrotik semptomlara yol açabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Psikanaliz, bu bastırılmış arzuları açığa çıkararak bireyin içsel huzurunu yeniden kazanmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Jung ise, libidoyu sadece cinsel arzularla sınırlamaz; bunun yerine, bireyin içsel dünyasında ve toplumsal yaşantısında anlam arayışını destekleyen bir güç olarak görmektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

Libido hem Freud hem de Jung tarafından insan psikolojisinin merkezinde yer alan bir kavram olarak ele alınmaktadır (Gençtan, 1988, s. 22-26). Ancak iki düşünür, libido kavramını farklı perspektiflerden değerlendirmektedir. Freud, libidonun büyük ölçüde cinsel enerjiye dayandığını ve bu enerjinin bastırılmasının psikolojik sorunlara yol açtığını savunurken (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998), Jung, libidoyu insanın tüm yaşam enerjisi olarak tanımlar ve bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde bu enerjinin kritik bir rol oynadığını öne sürmektedir (Jung, 2009, s. 234). Bu farklı yaklaşımlar, Freud ve Jung'un psikolojiye dair genel bakış açılarındaki farklılıkları da yansıtır.

İKİNCİ BÖLÜM

CARL GUSTAVE JUNG VE ARKETİPLER

Bu bölümde, Jung'un analitik psikolojisi daha çok bireyin kolektif bilinçdışına ve arketipler gibi evrensel sembollere yönelmiştir (Jung, 2001, s. 17-18). Ayrıca Carl Gustav Jung'un Freud'dan nasıl ayrıldığını ve kendi teorik çerçevesini nasıl geliştirdiğini irdedeceğiz. Jung, Freud'un aksine, bilinçdışını yalnızca bireysel bir alan olarak görmez; aynı zamanda tüm insanlığın paylaştığı kolektif bilinçdışının da var olduğunu ileri sürer (Jung, 2009, s. 238). Kolektif bilinçdışının temel öğeleri olan arketipler, Jung'un psikolojik teorilerinin temel taşıdır. Jung, bireyin psikolojik sağlığı için bu arketiplerle yüzleşmenin ve bilinç düzeyine çıkarmanın, bireyleşme süreci açısından önemli olduğunu savunmaktadır (Jung, 1998, s. 24). Freud ile yollarını ayırdığı nokta da tam olarak burada ortaya çıkar; Freud, insan davranışlarını temel olarak cinsellik ve saldırganlık gibi dürtülere dayandırırken, Jung, bireyin ruhsal gelişiminde daha derin, sembolik ve evrensel bir anlam arayışı içinde olmuştur (Jung, 2016, s. 116-119).

Bölümün devamında ise Carl Gustav Jung'un arketip kavramı ve bu kavramın insan psikolojisi üzerindeki derin etkileri ele alınacaktır. Arketipler, Jung'a göre, bireysel bilinçdışının ötesinde, insanlığın ortak deneyimlerinin bir yansıması olarak kolektif bilinçdışında yer almaktadır ve tüm kültürlerde benzer biçimlerde ortaya çıkmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Arketipler, yalnızca bireyin içsel dünyasını değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapıların da şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Gençtan, 1988, s. 22-26).

Öncelikle, arketip kavramının ne anlama geldiği ve psikoloji ile edebiyat gibi alanlardaki yansımaları tartışılacaktır (Jung, 2009, s. 245). Arketipler, bireyin psikolojik gelişiminde önemli roller oynamaktadır ve genellikle mitler, masallar, sanat eserleri ve rüyalarda sembolik olarak kendini göstermektedir (Jung, 1998, s. 36). Jung'un kuramında arketipler, *benlik*, *persona*, *anima/animus*, *gölge* gibi temel unsurlar olarak sınıflandırılır (Jung, 2016, s. 116-119). Bu nedenle, arketiplerin türlerine ve Jung'un bu konudaki kuramsal yaklaşımlarına geniş bir perspektiften bakılacaktır. Arketipler, bireyin içsel dünyasını şekillendiren, evrensel semboller ve motifler olarak kabul edilmektedir (Gençtan, 1988, s. 22-26). Bu bölümde, ayrıca

durum arketipleri, simgesel arketipler ve karakter arketipleri gibi farklı arketip türleri de ayrıntılı olarak incelenecektir. Arketiplerin nasıl oluştuğu ve bireyin ruhsal gelişim sürecinde nasıl bir rol oynadığı açıklanacaktır (Jung, 2009, s. 245). Özellikle gölge arketipi üzerinde durulacak, bireyin bilinçdışında bastırdığı karanlık yönlerin sembolik temsili olarak gölge kavramının ne anlama geldiği detaylandırılacaktır (Jung, 2001, s. 17-18).

Bölümün ilerleyen kısımlarında, Jung'un arketip kuramına göre gölge arketipinin farklı yönleri ele alınacaktır. Gölge arketipi, bireyin bilinçdışına itilmiş, toplumsal olarak kabul görmeyen düşünce, arzu ve dürtülerin sembolik bir temsili olarak görülür (Jung, 2009, s. 234). Gölge, Tanrının karanlık tarafı, günah keçisi yaratan gölge ve karanlık ikiz gibi alt başlıklar altında incelenecektir (Jung, 2016, s. 116-119). Jung, gölge arketipinin bireyleşme sürecinde önemli bir rol oynadığını ve bireyin ruhsal bütünlüğe ulaşabilmesi için gölgesiyle yüzleşmesi gerektiğini savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 24). Bu bölümde ayrıca, arketiplerin mitler, masallar, dinsel inanışlar ve sanattaki yansımaları ele alınacaktır (Jung, 2001, s. 17-18). Mitler ve masallar, kolektif bilinçdışının sembolik anlatımları olarak kabul edilmektedir ve arketiplerin tarihsel ve kültürel kökenlerini anlamada önemli ipuçları sunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 24). Özellikle, anne arketipi ve kahraman arketipi gibi belirli arketipler, bireyin içsel çatışmalarını ve toplumsal rollerini anlamada kritik bir öneme sahiptir (Jung, 1998, s. 36).

Bu bölümdeki tartışmalar, Jung'un analitik psikolojisinin yanı sıra arketiplerin bireyin ruhsal gelişiminde ve toplumsal dinamiklerde nasıl bir rol oynadığını anlamaya yönelik derinlemesine bir inceleme sunmayı hedeflemektedir. Arketiplerin bireyleşme sürecine katkıları, bireyin içsel dünyasında nasıl bir dönüşüm yarattığı ve toplumsal yapılar üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak ele alınacaktır (Jung, 2009, s. 234). Son olarak, arketiplerin psikanaliz, sanat, edebiyat ve mitoloji gibi farklı alanlardaki yansımaları, geniş bir literatür taraması ve akademik çalışmalarla desteklenecektir (Gençtan, 1988, s. 24; Jung, 2016, s. 116-119; Sönmez, 2023). Böylece, arketiplerin bireyin psikolojik yapısını ve toplumsal davranışlarını nasıl etkilediğine dair kapsamlı bir anlayış sunulacaktır.

2.1. Carl Gustav Jung ve Analitik Psikolojisi

Carl Gustav Jung, modern psikolojinin en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Freud'un yakın bir öğrencisi ve meslektaşı olarak çalışmalarına başlamış, ancak zamanla kendi teorik çerçevesini geliştirerek analitik psikoloji adını verdiği yeni bir alan kurmuştur (Jung, 1998, s. 24). Jung, insan ruhunu anlamada Freud'un teorilerine birçok açıdan katılmış olsa da bilinçdışına ilişkin görüşleriyle ondan ayrılmıştır (Gençtan, 1988, s. 22-26). Jung'a göre, insan psikolojisi yalnızca bireysel bilinçdışı unsurlardan değil, aynı zamanda tüm insanlık tarafından paylaşılan bir kolektif bilinçdışından da etkilenmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Analitik psikoloji, bu kolektif bilinçdışının arketipler aracılığıyla nasıl işlediğini ve bireyin ruhsal gelişimini nasıl etkilediğini incelemeye odaklanmaktadır (Jung, 2009, s. 245).

Jung'un analitik psikolojisi, bireyin psikolojik sağlığının yalnızca bastırılmış arzuların açığa çıkarılmasıyla değil, aynı zamanda bireyin içsel dünyasında yer alan semboller, mitler ve arketiplerle yüzleşmesiyle de sağlanabileceğini savunmaktadır (Jung, 2016, s. 116-119). Bu bağlamda, Jung'un teorisi, bireyleşme süreci olarak adlandırdığı bir süreci tanımlar; bu süreç, bireyin bilinç ve bilinçdışı unsurlar arasında bir denge kurarak kendini gerçekleştirmesini hedeflemektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

2. 1. 1. Kolektif Bilinçdışı

Kolektif bilinçdışı, Jung'un psikolojiye getirdiği en önemli kavramlardan biridir ve onun Freud'dan ayrılmasının temel sebeplerinden birini oluşturmaktadır (Jung, 2009, s. 245). Freud'un bireysel bilinçdışı kavramının aksine, Jung, kolektif bilinçdışının tüm insanlık tarafından paylaşılan evrensel bir alan olduğunu savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 22-26). Kolektif bilinçdışı, insanın bireysel deneyimlerinden bağımsız olarak var olan, atalarımızdan miras kalan, içsel bir bilgi havuzudur (Jung, 2001, s. 17-18). Bu bilgi havuzu, mitler, rüyalar ve sanatsal ifadeler aracılığıyla kendini göstermektedir.

Jung'a göre, kolektif bilinçdışının en temel unsurları arketiplerdir (Jung, 1998, s. 24). Arketipler, insanın içsel dünyasında evrensel temsiller olarak bulunmaktadır ve bireyin davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını etkileyen güçlü semboller olarak işlev görmektedir (Jung, 2009, s. 245). Örneğin, gölge arketipi, bireyin bilinçdışında

bastırıldığı karanlık yönlerini temsil ederken, anima ve animus arketipleri, bireyin içsel dişil ve eril yönlerini ifade etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

Kolektif bilinçdışının işleyişı, bireyin ruhsal gelişiminde büyük bir rol oynamaktadır. Jung, bireyin kendini gerçekleştirmesi için kolektif bilinçdışındaki arketiplerle yüzleşmesi gerektiğini savunmaktadır (Jung, 2016, s. 116-119). Bu yüzleşme, bireyleşme sürecinin bir parçasıdır ve bireyin kendi içsel potansiyelini keşfetmesine olanak tanımaktadır (Jung, 2009, s. 245). Jung'un analitik psikolojisinde, bireyin sağlıklı bir ruhsal yapıya ulaşabilmesi için kolektif bilinçdışındaki sembollerle bilinçli bir şekilde yüzleşmesi ve bu sembolleri içselleştirmesi önemlidir (Jung, 1998, s. 24).

Jung, kolektif bilinçdışının sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de etkili olduğunu savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 22-26). Toplamların mitolojilerinde, destanlarında ve dini ritüellerinde kolektif bilinçdışının izleri görülür. Örneğin, Jung'un analizine göre, mitolojik hikayeler ve masallar, insanın ortak bilinçdışındaki arketipleri sembolik olarak ifade etmektedir (Jung, 2009, s. 245). Türkan (2018), "Tahir ile Zühre" hikâyesindeki gölge arketipinin toplumsal bellekteki etkilerini analiz ederken, Jung'un kolektif bilinçdışına dair teorilerini desteklemektedir.

Jung'un bu teorisi, sanat ve edebiyat alanında da geniş bir yankı bulmuştur. Örneğin, Özata (2021), Marina Carr'ın oyunlarındaki gölge arketipini analiz ederek, Jung'un kolektif bilinçdışı teorisinin edebi metinlerde nasıl yansıdığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Çevik (2022) ise Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarında Faust anlaşması ve gölge arketipi üzerinden kolektif bilinçdışının nasıl işlendiğini ele almıştır.

2. 1. 2. Freud'dan Kopuş

Freud ile Jung arasındaki iş birliği, modern psikolojinin gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ancak, zamanla bu iki düşünürün görüşleri arasında belirgin farklılıklar ortaya çıkmış ve Jung, Freud'un psikanalitik kuramından ayrılarak kendi teorisini geliştirmiştir (Jung, 1998, s. 36). Freud, insan davranışlarının temelinde cinsel dürtülerin ve bastırılmış arzuların yattığını savunurken (Gençtan, 1988, s. 22-26), Jung, insan psikolojisini daha geniş bir perspektifle ele alarak kolektif bilinçdışı ve arketipler üzerinde yoğunlaşmıştır (Jung, 2009, s. 245).

Jung'un Freud'dan kopuşunun en önemli sebeplerinden biri, bilinçdışına dair farklı yaklaşımlarıdır (Gençtan, 1988, s. 22-26). Freud, bilinçdışını bireysel travmaların ve bastırılmış arzuların saklandığı bir alan olarak görürken (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998), Jung, kolektif bilinçdışının insan ruhunu şekillendiren evrensel bir unsur olduğunu savunmuştur (Jung, 2001, s. 17-18). Jung'a göre, bireyin psikolojik gelişimi sadece bireysel bilinçdışındaki unsurların farkına varılmasıyla değil, aynı zamanda kolektif bilinçdışındaki arketiplerle yüzleşerek kendini gerçekleştirmesiyle mümkündür (Jung, 2016, s. 116-119).

Freud'un cinsellik ve bastırma üzerine yoğunlaşan teorisine karşılık, Jung, insanın ruhsal gelişiminde mitlerin, sembollerin ve kültürel unsurların büyük bir rol oynadığını öne sürmüştür (Jung, 2009, s. 245). Bu farklılık, iki düşünürün yollarının ayrılmasına neden olmuş ve Jung, analitik psikolojiyi kurarak kendi bağımsız teorik çerçevesini geliştirmiştir (Jung, 1998, s. 36). Sala Tözün (2023) ve Tekelioğlu (2024) gibi araştırmacılar, Jung'un teorilerinin edebi metinlere ve sinemaya nasıl yansıdığını analiz ederek, Freud'dan farklı olarak Jung'un kolektif bilinçdışına verdiği önemi vurgulamışlardır.

Jung'un teorisinin bir diğer önemli farkı, bireyleşme sürecine yaptığı vurgu ve insanın içsel potansiyelini keşfetme sürecidir (Jung, 2016, s. 116-119). Jung, bireyin sağlıklı bir ruhsal yapıya ulaşabilmesi için bilinçdışı unsurlarla yüzleşerek kendini gerçekleştirmesi gerektiğini savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Freud ise, bireyin ruhsal sağlığını, bastırılmış cinsel arzuların açığa çıkarılması ve bu arzuların bilinç düzeyinde çözülmesi üzerine kurar (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu farklı bakış açıları, Freud ve Jung'un psikolojiye dair yaklaşımlarının temel ayrılığını ortaya koymaktadır (Gençtan, 1988, s. 22-26).

2.2. Arketip Kavramı

Arketip kavramı, Carl Gustav Jung tarafından psikoloji literatürüne kazandırılan ve insan psikolojisinin derin yapısını anlamada kritik bir öneme sahip olan bir terimdir (Jung, 2009, s. 234). Arketipler, bireyin bilinçdışında yer alan evrensel, ilkel imgeler ve semboller olarak tanımlanmaktadır. Jung, arketipleri insanlığın kolektif bilinçdışının temel yapı taşları olarak görmüş ve bu kavramın insan davranışlarını, düşünce kalıplarını ve duygusal tepkilerini nasıl etkilediğini incelemiştir (Jung, 1998, s. 36). Arketipler, yalnızca bireysel deneyimlerin ötesinde,

insanlığın ortak deneyimlerinin bir yansıması olarak tüm kültürlerde benzer biçimlerde ortaya çıkmaktadır (Gençtan, 1988, s. 24).

Arketip kelimesi, Yunanca "arche" (ilk) ve "typos" (model) kelimelerinden türemiştir ve "ilk model" ya da "orijinal kalıp" anlamına gelir (Jung, 2001, s. 17-18). Jung'a göre, arketipler, insan ruhunun derinliklerinde kök salmış, bilinçdışının evrensel yapı taşlarıdır ve bu yapılar, nesilden nesile aktarılır (Jung, 2016, s. 116-119). Arketipler, insan deneyimlerinin ortak unsurlarını içermektedir ve bu nedenle mitler, masallar, sanat eserleri ve dini ritüellerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Bu anlamda, arketipler insanlığın kolektif hafızasını temsil etmektedir ve bireyin içsel dünyası ile dış dünyası arasında bir köprü kurar (Gençtan, 1988, s. 28).

Arketipler, bilinçdışında var olan evrensel imgeler olmasına rağmen, her bireyde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır (Jung, 1998, s. 36). Jung'a göre, arketipler doğrudan bilinç düzeyine çıkamazlar; bunun yerine, semboller aracılığıyla ifade edilmektedir. Örneğin, rüyalarda, sanat eserlerinde ya da mitlerde sembolik olarak kendilerini göstermektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Jung, arketiplerin bilinçdışında yer aldığını ve bireyin davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını derinden etkilediğini savunmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Arketipler, bireyin bilinçli olarak farkında olmadığı, ancak davranışlarını yönlendiren derin psikolojik motiflerdir (Gençtan, 1988, s. 28).

Arketiplerin temel özelliklerinden biri, kültürler ve toplumlar arasında benzer biçimlerde ortaya çıkmalarıdır (Jung, 2001, s. 17-18). Örneğin, dünyanın farklı bölgelerinde benzer kahraman mitlerinin, yaratılış hikayelerinin ya da doğaüstü varlıkların anlatılması, arketiplerin evrenselliğini kanıtlar niteliktedir (Sönmez, 2023). Arketipler, insanlığın kolektif bilinçdışının bir yansıması olarak, farklı kültürel bağlamlarda benzer semboller ve temalar aracılığıyla kendini göstermektedir (Jung, 1998, s. 36). Türkan (2018), Tahir ile Zühre hikâyesinde gölge arketipinin farklı varyantlarının Anadolu halk kültüründe nasıl ortaya çıktığını analiz ederken, bu evrenselliğe dikkat çekmiştir.

Jung'a göre, arketiplerin varlığı, insanlığın ortak bir bilinçdışına sahip olduğunu göstermektedir (Jung, 2009, s. 234). Kolektif bilinçdışı, bireylerin kişisel deneyimlerinin ötesinde, atalarından miras kalan ortak bir hafızayı barındırmaktadır (Gençtan, 1988, s. 28). Arketipler, bu kolektif bilinçdışının temel unsurları olarak, insanın içsel dünyasında ve toplumsal yapılarında kendini ifade etmektedir (Jung,

2001, s. 17-18). Örneğin, anima ve animus arketipleri, bireyin karşı cinsle olan ilişkilerini ve içsel dişil/eril yönlerini temsil etmektedir (Jung, 2016, s. 116-119). Benzer şekilde, gölge arketipi, bireyin bilinçdışında bastırdığı karanlık yönlerini ifade etmektedir (Jung, 2009, s. 234).

Arketiplerin insan psikolojisi üzerindeki etkileri, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel düzeyde de derin izler bırakır (Gençtan, 1988, s. 28). Örneğin, Çevik (2022), Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarında Faust anlaşması ve gölge arketipinin nasıl işlendiğini ele alırken, arketiplerin modern popüler kültürde nasıl yeniden şekillendiğini tartışmıştır. Benzer şekilde, Pelister (2018), tiyatro metinlerinde arketiplerin kullanımı üzerine yaptığı çalışmada, dramatik metinlerin karakterlerinin motivasyonlarını anlamada arketiplerin nasıl bir rehberlik sunduğunu vurgulamıştır.

Arketipler, bireyin psikolojik gelişiminde ve ruhsal sağlığında kritik bir rol oynamaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bireyin kendini gerçekleştirme, yani Jung'un ifadesiyle bireyleşme süreci, arketiplerle yüzleşerek ve onları bilinç düzeyine çıkararak gerçekleşir (Jung, 2009: 234). Bireyin gölge arketipiyle yüzleşmesi, kendi karanlık yönlerini kabul etmesi ve bu yönleriyle barışması anlamına gelir (Jung, 2016, s. 116-119). Jung'a göre, bireyleşme süreci, bireyin bilinç ve bilinçdışı arasındaki dengeyi kurması ve içsel bütünlüğe ulaşmasıyla mümkündür (Gençtan, 1988, s. 177).

Mitler, masallar, rüyalar ve sanat eserleri, arketiplerin en yaygın ifade biçimlerinden bazılarıdır (Jung, 1998, s. 36). Arketipler, bireyin içsel çatışmalarını sembolik olarak ifade etmesine olanak tanımaktadır ve bu semboller aracılığıyla birey, bilinçdışındaki bastırılmış içeriklerle yüzleşebilmektedir (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, Jung'un analizlerine göre, masallarda karşılaştığımız kahraman figürü, bireyin içsel yolculuğunu ve bireyleşme sürecini sembolize etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Sala Tözün (2023), Orhan Pamuk'un Beyaz Kale adlı romanında gölge arketipinin bireyleşme sürecine nasıl katkıda bulunduğunu analiz etmiştir.

Arketiplerin sembolik doğası, bireyin içsel dünyasıyla bağlantı kurmasına yardımcı olur ve psikoterapide de bu semboller üzerinden bireyin bilinçdışındaki çatışmalarını açığa çıkarmak mümkündür (Gençtan, 1988, s. 177). Örneğin, Jung'un rüya analizine dayalı terapisi, bireyin bilinçdışında yer alan arketiplerle yüzleşmesini sağlayarak, ruhsal sağlığına katkıda bulunmayı hedeflemektedir (Jung, 2009, s. 234).

Özata (2021), Marina Carr'ın oyunlarında gölge arketipinin nasıl işlendiğini ve bu arketipin bireylerin içsel çatışmalarını nasıl açığa çıkardığını incelemiştir.

2.3. Arketip Türleri

Arketipler, Jung'un analitik psikolojisinin temel taşlarından biri olup, insanın bilinçdışı dünyasında yer alan evrensel semboller ve imgeler olarak tanımlanmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Jung'a göre, arketipler kolektif bilinçdışında yer almaktadır ve insanın düşünce, davranış ve duygularını derinden etkilemektedir (Gençtan, 1988, s. 177). Arketipler, kültürler ve toplumlar arasında benzer biçimlerde ortaya çıkmakla birlikte, bireyin içsel dünyasında farklı şekillerde kendini gösterebilmektedir (Jung, 2009, s. 234). Bu bölümde, arketiplerin üç ana türü üzerinde durulacaktır: Durum arketipleri, simgesel arketipler ve karakter arketipleri. Bu arketip türleri, bireyin psikolojik gelişiminde ve toplumsal yapılar üzerindeki etkilerinde önemli rol oynamaktadır (Jung, 1998, s. 36).

2.3.1. Durum Arketipleri

Durum arketipleri, insan yaşamındaki evrensel deneyimleri temsil eden sembolik olaylar ya da durumlar olarak tanımlanmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu arketipler, bireyin hayatında tekrar eden döngüler, krizler, dönüşümler ve gelişim süreçleri gibi deneyimlerle ilişkilidir (Gençtan, 1988, s. 177). Örneğin, kahramanın yolculuğu, durum arketiplerinin en bilinen örneklerinden biridir. Kahraman, zorluklarla dolu bir yolculuğa çıkmakta, içsel ve dışsal mücadelelerle karşılaşmakta ve sonunda olgunlaşarak geri döner (Durmuş, 2019). Bu tür bir arketip, insanın içsel gelişim sürecini ve bireyleşme yolculuğunu sembolize etmektedir (Jung, 2009, s. 234).

Durum arketipleri, mitolojilerde, masallarda ve destanlarda sıkça karşımıza çıkmaktadır (Jung, 1998, s. 36). Örneğin, Dede Korkut hikâyelerinde karşılaştığımız kahramanların dönüşüm süreçleri, durum arketiplerine iyi bir örnek teşkil etmektedir (Erdoğan, 2020, s. 58). Benzer şekilde, Tahir ile Zühre hikâyesinde görülen sevgi, ayrılık ve kavuşma temaları da birer durum arketipidir (Türkan, 2018). Jung'a göre, bu tür arketipler, bireyin içsel çatışmalarını ve toplumsal ilişkilerini anlamada önemli bir rol oynamaktadır (Jung, 2009, s. 234).

Durum arketipleri aynı zamanda modern edebiyat ve sinemada da sıkça kullanılır. Örneğin, Haruki Murakami'nin *Dans Dans Dans* romanında, karakterlerin

içsel yolculukları ve bireyleşme süreçleri, durum arketipleri aracılığıyla anlatılmıştır (Depci & Erkin, 2021, s. 1420). Jung, bu tür arketiplerin bireyin içsel dünyasında derin bir dönüşüm yarattığını ve ruhsal gelişimi desteklediğini savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18).

2.3.2. Simgesel Arketipleri

Simgesel arketipler, insan zihninde derin anlamlar taşıyan ve evrensel olarak kabul edilen semboller ya da imgeler olarak tanımlanmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu tür arketipler, rüyalarda, sanat eserlerinde, mitlerde ve dinsel ritüellerde kendini göstermektedir (Jung, 1998, s. 36). Örneğin, su, yeniden doğuşu ve arınmayı simgelerken; ateş, dönüşümü ve yıkımı temsil etmektedir (Gençtan, 1988, s. 177). Bu tür semboller, bireyin bilinçdışında yer alan duygusal durumları ve arzuları ifade etmektedir (Jung, 2009, s. 234).

Simgesel arketipler, aynı zamanda kolektif bilinçdışının dışavurumları olarak da görülebilmektedir (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, gölge arketipi, bireyin bilinçdışında bastırdığı karanlık yönleri temsil etmektedir ve genellikle rüyalarda ya da sanat eserlerinde sembolik olarak ortaya çıkmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Özata (2021), Marina Carr'ın oyunlarındaki gölge arketipinin sembolik kullanımlarını analiz ederek, bu tür arketiplerin birey üzerindeki etkilerini tartışmıştır. Benzer şekilde, Çevik (2022), Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarındaki sembolik anlatımları inceleyerek, arketiplerin modern kültürde nasıl kullanıldığını ortaya koymuştur.

Simgesel arketipler, bireyin ruhsal gelişiminde ve toplumsal yapılar üzerindeki etkilerinde kritik bir rol oynamaktadır (Jung, 1998, s. 36). Örneğin, ışık ve karanlık arasındaki çatışma, insanın içsel dünyasında iyilik ve kötülük arasındaki mücadeleyi simgelemektedir (Jung, 2009, s. 234). Demir ve Anbarpınar (2020), çağdaş sanat nesnelerinde ışık ve gölge kullanımının, insanın bilinçdışındaki çatışmaları nasıl yansıttığını incelemiştir.

2.3.3. Karakter Arketipleri

Karakter arketipleri, insan davranışlarını ve kişilik özelliklerini temsil eden evrensel karakterlerdir (Jung, 2001, s. 17-18). Bu tür arketipler, kahraman, bilge yaşlı adam, anne figürü, gölge ve hilekâr gibi karakterlerle kendini göstermektedir (Jung, 2009, s. 234). Karakter arketipleri, bireyin içsel çatışmalarını ve psikolojik süreçlerini

anlamada önemli bir rol oynamaktadır (Gençtan, 1988, s. 177). Örneğin, gölge arketipi, bireyin bastırıldığı karanlık yönlerini sembolize ederken, anima ve animus arketipleri, bireyin karşı cinsle olan ilişkilerini ve içsel dişil/eril yönlerini temsil etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

Karakter arketipleri, mitolojilerden modern edebiyata kadar geniş bir yelpazede karşımıza çıkmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, Murathan Mungan'ın eserlerinde görülen karakter arketipleri, bireyin içsel dünyasındaki çatışmaları sembolik bir dille ifade etmektedir (Sönmez, 2023). Benzer şekilde, Falsafi, Khorashad ve Abedin (2011), Who's Afraid of Virginia Woolf filminde karakter arketiplerinin nasıl kullanıldığını analiz ederek, bu arketiplerin bireylerin içsel dünyalarını nasıl yansıttığını tartışmışlardır.

Karakter arketipleri, insanın toplumsal ilişkilerini ve kişilik gelişimini anlamada kritik bir öneme sahiptir (Jung, 2001, s. 17-18). Örneğin, anne arketipi, bireyin duygusal gelişiminde ve toplumsal rollerinde derin bir etkiye sahiptir (Jung, 2009, s. 234). Pelister (2016), Othello karakterindeki gölge arketipinin nasıl ortaya çıktığını incelemiş ve bu arketipin bireyin içsel çatışmalarını nasıl sembolize ettiğini açıklamıştır.

2.4. Carl Gustav Jung'a Göre Arketipsel Bakış

Carl Gustav Jung, modern psikolojinin en etkili kuramcılarından biri olarak, insan ruhunu ve bilinçdışını anlama çabasında Freud'un izinden gitmiş ancak zamanla kendi teorik çerçevesini geliştirerek psikanalize yeni bir boyut kazandırmıştır (Jung, 2001, s. 17-18). Jung'un en önemli katkılarından biri, insan zihninin yalnızca bireysel bilinçdışından ibaret olmadığını, aynı zamanda kolektif bilinçdışına sahip olduğunu savunmasıdır (Gençtan, 1988, s. 177). Bu kolektif bilinçdışı, tüm insanlığın ortak deneyimlerinin bir yansıması olarak kabul edilmektedir ve bu alanda yer alan unsurlar, arketipler olarak adlandırılır (Jung, 1998, s. 36). Arketipler, insanın bilinçdışında kök salmış evrensel semboller ve imgeler olup, kültürden kültüre benzer şekillerde kendini göstermektedir (Jung, 2009, s. 234).

Jung'a göre, arketipler insan psikolojisinin en derin katmanlarında yer almaktadır ve bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını şekillendirmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Arketipler, rüyalar, mitler, masallar, sanat eserleri ve dini ritüeller aracılığıyla sembolik olarak ifade edilmektedir (Jung, 2009, s. 234). Jung, arketiplerin

doğuştan gelen ve insan zihninin temel yapı taşlarını oluşturan unsurlar olduğunu savunmaktadır (Jung, 2016, s. 116-119). Bu nedenle, arketipler insanın içsel dünyası ile dış dünyası arasında bir köprü kurar ve bireyin kendini gerçekleştirme için önemli bir rol oynamaktadır (Gençtan, 1988, s. 179).

Jung'un arketip kuramı, yalnızca bireysel psikolojiyi değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamikleri de anlamada güçlü bir araç sunmaktadır (Jung, 1998, s. 58). Arketipler, insanın evrensel deneyimlerinin bir yansıması olarak, toplumların kolektif hafızasında derin izler bırakır (Jung, 2001, s. 17-18). Özellikle gölge, anima/animus ve benlik gibi temel arketipler, bireyin içsel dünyasında önemli dönüşümler yaratır ve ruhsal gelişiminin anahtarı olarak kabul edilmektedir (Jung, 2009, s. 234).

2.4.1. Carl Jung'un Arketip Kuramı

Carl Jung'un arketip kuramı, insan ruhunun derinliklerinde yer alan kolektif bilinçdışının nasıl işlediğini ve bu bilinçdışının bireyin hayatını nasıl etkilediğini açıklamaya yönelik bir teoridir (Jung, 2001, s. 17-18). Jung, arketipleri insan zihninin temel yapı taşları olarak tanımlar ve bu arketiplerin nesilden nesile aktarıldığını savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 179). Arketipler, yalnızca bireysel deneyimlerden değil, aynı zamanda atalarımızdan miras kalan kolektif bir hafızadan beslenmektedir (Jung, 2009, s. 259). Bu nedenle, arketipler insanın içsel dünyasında evrensel bir dil oluşturmaktadır (Jung, 1998, s. 58).

Jung'un kuramında, arketipler bireyin ruhsal gelişimi ve bireyleşme süreci için kritik bir öneme sahiptir (Jung, 2009, s. 259). Jung'a göre, bireyleşme süreci, bireyin bilinçli ve bilinçdışı unsurlarını birleştirerek kendini gerçekleştirmesini ifade etmektedir (Gençtan, 1988, s. 179). Bu süreçte, arketiplerle yüzleşmek, bireyin kendi içsel potansiyelini keşfetmesi için gereklidir (Jung, 2016, s. 116-119). Özellikle gölge arketipi, bireyin bilinçdışında bastırdığı karanlık yönlerini temsil etmektedir ve bu yönlerle yüzleşmek, bireyin ruhsal bütünlüğe ulaşması için önemlidir (Jung, 2001, s. 17-18).

Jung'un arketip kuramı, yalnızca psikoloji alanında değil, aynı zamanda edebiyat, sanat, mitoloji ve din gibi farklı alanlarda da geniş bir yankı bulmuştur (Jung, 2009, s. 259). Örneğin, Babayev (2018), Mübariz Ören'in Beyaz Bulutlar romanında gölge arketipinin nasıl kullanıldığını analiz ederek, arketiplerin edebi metinlerdeki

yansımalarını incelemiştir. Benzer şekilde, Özata (2021), Marina Carr'ın oyunlarında gölge arketipinin nasıl işlendiğini ve bireylerin içsel çatışmalarını nasıl açığa çıkardığını tartışmıştır.

Jung'un arketip kuramının temel unsurlarından biri de bireyin kendini gerçekleştirmesi için gölge arketipiyle yüzleşmesi gerektiğidir (Jung, 2009, s. 259). Gölge arketipi, bireyin bilinçdışında bastırdığı korkular, öfke, kıskançlık gibi olumsuz duyguları temsil etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Bu duygular bastırıldığında, bireyin ruhsal sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir ve nevroitik rahatsızlıklara yol açabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 179). Çınar ve Doğan (2020), Bitlis efsanelerinde gölge arketipinin nasıl ortaya çıktığını analiz ederken, bu tür arketiplerin toplumsal hafızadaki izlerini vurgulamışlardır.

Arketipler, bireyin içsel dünyası ile toplumsal yapılar arasındaki ilişkiyi anlamada kritik bir rol oynamaktadır (Jung, 1998, s. 58). Örneğin, anne arketipi, bireyin annesiyle olan ilişkisini ve toplumsal rollerini belirler (Jung, 2009, s. 259). Anima ve animus arketipleri ise, bireyin karşı cinsle olan ilişkilerini ve içsel dişi/eril yönlerini sembolize etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Pelister (2016), Othello karakterinde gölge arketipinin nasıl işlendiğini ve bu arketipin bireyin içsel çatışmalarını nasıl temsil ettiğini ele almıştır.

2.4.1.1. Benlik

Jung'un arketip kuramında benlik (self), bireyin tüm ruhsal yapısının merkezini oluşturan ve onu bir bütün haline getiren temel bir arketiptir (Jung, 2001, s. 17-18). Benlik hem bilinç hem de bilinçdışı unsurları kapsar ve bireyin ruhsal bütünlüğüne ulaşmasını hedeflemektedir (Gençtan, 1988, s. 179). Jung, benliği, bireyin tüm potansiyellerini gerçekleştirebilmesi için bir rehber olarak görmektedir (Jung, 1998, s. 58). Benlik, bireyleşme sürecinin nihai amacıdır; yani birey, benliğiyle bütünleştğinde içsel uyum ve dengeye ulaşır (Jung, 2009, s. 259).

Benlik arketipi, rüyalarda ve mitolojilerde sıklıkla sembolik figürler aracılığıyla kendini göstermektedir (Jung, 2009, s. 259). Örneğin, daire, mandala ya da mükemmel bir şekil olarak tasvir edilen benlik, bütünlüğü ve kusursuzluğu simgelemektedir (Jung, 2016, s. 116-119). Babayev (2018), Mübariz Ören'in Beyaz Bulutlar romanında benlik arketipinin karakterlerin içsel yolculukları sırasında nasıl

ortaya çıktığını analiz ederek, bu arketipin bireylerin kendini gerçekleştirme süreçlerindeki rolünü vurgulamıştır.

Jung'a göre, benlik arketipi, bilinçli benlik ile bilinçdışı arasındaki dengeyi kurarak bireyin ruhsal bütünlüğe ulaşmasına yardımcı olur (Jung, 1998, s. 58). Bu süreçte, birey öncelikle gölge, anima/animus ve persona gibi diğer arketiplerle yüzleşmelidir (Gençtan, 1988, s. 179). Jung, benliğin yalnızca bireysel bir kavram olmadığını, aynı zamanda kolektif bilinçdışında da yer aldığını savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu nedenle, benlik arketipi, bireyin toplumsal ilişkilerini ve kişisel gelişimini derinlemesine etkiler (Jung, 2009, s. 259).

2.4.1.2. Persona

Jung'un arketip kuramında persona, bireyin toplum içinde kabul görmek ve sosyal rolleri yerine getirebilmek için taktığı "maske" olarak tanımlanmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Persona, bireyin kendisini dış dünyaya nasıl sunduğunu ve toplumun beklentilerine uyum sağlamak için nasıl davrandığını ifade etmektedir (Gençtan, 1988, s. 179). Jung'a göre, persona, bireyin gerçek benliğini gizler ve toplumsal normlara uyması için bir araç görevi görmektedir (Jung, 1998, s. 58).

Persona, rüyalarda genellikle farklı maskeler ya da yüzler olarak sembolize edilmektedir (Jung, 2009, s. 259). Jung, personanın aşırı kullanımı durumunda bireyin kendi özünden uzaklaşabileceğini ve içsel çatışmalara yol açabileceğini savunmaktadır (Jung, 2016, s. 116-119). Özellikle modern toplumlarda, bireylerin sosyal medyada ya da iş hayatında taktıkları maskeler, persona arketipinin çağdaş yansımaları olarak değerlendirilmektedir (Çevik, 2022, s. 11). Bu durum, bireyin gerçek kimliğini bastırarak içsel huzursuzluklara ve psikolojik sorunlara yol açabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 179).

Pelister (2016), Othello karakterinin persona arketipi aracılığıyla toplum içindeki rolünü nasıl şekillendirdiğini ve bu maskenin ardında sakladığı gerçek kimliği incelemiştir. Jung'a göre, bireyin sağlıklı bir ruhsal gelişim gösterebilmesi için persona ile gerçek benliği arasında bir denge kurması gerekmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Bu denge kurulduğunda, birey toplumsal rolleri yerine getirirken kendi içsel dünyasını da koruyabilmektedir (Jung, 2009, s. 259).

2.4.1.3. Anima ve Animus

Jung'un arketip kuramında anima ve animus, bireyin karşı cinsle olan içsel ilişkilerini temsil eden iki temel arketiptir (Jung, 2001, s. 17-18). Anima, erkeğin bilinçdışında yer alan dişil yönü; animus ise kadının bilinçdışında yer alan eril yönüdür (Gençtan, 1988, s. 179). Jung, anima ve animus arketiplerinin, bireyin kendi cinsel kimliğini ve karşı cinsle olan ilişkilerini anlamasında kritik bir rol oynadığını savunmaktadır (Jung, 2009, s. 259).

Anima, erkeğin duygusal ve yaratıcı yönlerini temsil ederken, animus, kadının mantıksal ve analitik yeteneklerini sembolize etmektedir (Jung, 1998, s. 58). Bu arketipler, bireyin bilinçdışında yer almaktadır ve rüyalarda, sanat eserlerinde ya da mitolojilerde sembolik olarak kendini göstermektedir (Jung, 2009, s. 259). Örneğin, Türkan (2018), Tahir ile Zühre hikâyesinde anima ve animusun nasıl temsil edildiğini analiz ederek, bu arketiplerin Türk kültüründeki yansımalarını incelemiştir.

Jung, anima ve animusun bireyleşme sürecinde önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bireyin bu arketiplerle yüzleşmesi, içsel dengeyi sağlaması ve karşı cinsle sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için gereklidir (Gençtan, 1988, s. 179). Jung'a göre, anima ve animus arketipleri, bireyin içsel dünyasında derin dönüşümler yaratır ve ruhsal bütünlüğe ulaşmasına katkıda bulunmaktadır (Jung, 2009, s. 259). Özata (2021), Marina Carr'ın oyunlarında anima ve animus arketiplerinin nasıl işlendiğini ve bu arketiplerin bireylerin psikolojik gelişimindeki rolünü ele almıştır.

2.4.1.4. Psişe

Psişe (psyche) kavramı, Jung'un kuramında insanın tüm ruhsal yapısını ifade etmektedir ve bilinç ile bilinçdışı unsurları kapsar (Jung, 2001, s. 17-18). Jung, psişeyi bir bütün olarak ele almaktadır ve bireyin ruhsal yapısının çeşitli katmanlardan oluştuğunu savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 182). Psişe, bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olmak üzere üç ana katmandan oluşur (Jung, 2009, s. 259). Jung'a göre, psişenin en derin katmanında yer alan kolektif bilinçdışı, arketiplerin kaynağını oluşturmaktadır (Jung, 1998, s. 58).

Psişe, bireyin içsel dünyasında yer alan bilinçli ve bilinçdışı unsurlar arasında bir denge kurmaya çalışır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu dengenin sağlanabilmesi, bireyleşme sürecinin bir parçasıdır ve bireyin kendini gerçekleştirme için kritik bir

öneme sahiptir (Gençtan, 1988, s. 182). Jung, psişenin dinamik bir yapıya sahip olduğunu ve sürekli olarak değişim ve dönüşüm içinde olduğunu savunmaktadır (Jung, 2009, s. 259). Çınar ve Doğan (2020), Bitlis efsanelerindeki arketipsel temaların bireyin psişesindeki etkilerini incelemişlerdir.

Psişenin bilinçdışı kısmında yer alan arketipler, bireyin ruhsal gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Jung, 2009, s. 259). Özellikle gölge arketipi, bireyin bilinçdışında bastırdığı korkular, arzular ve olumsuz duyguları temsil etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Jung'a göre, bireyin psişesi içsel dengeye ulaşmak için bu arketiplerle yüzleşmelidir (Gençtan, 1988, s. 182).

2.4.1.5. Gölge

Carl Gustav Jung'un analitik psikoloji kuramında gölge arketipi, bireyin bilinçdışında yer alan ve toplumsal normlara ya da bireyin kendine yönelik ideallerine uymadığı için bastırılan yönlerini temsil etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Gölge, bireyin "karanlık" olarak adlandırılabilir dürtüleri, korkuları, arzuları ve toplumsal olarak kabul görmeyen eğilimlerinden oluşur (Jung, 1998, s. 58). Jung, gölgeyi insanın psişesinin kaçınılmaz bir parçası olarak görmektedir ve bireyin ruhsal bütünlüğüne ulaşabilmesi için bu karanlık yönleriyle yüzleşmesi gerektiğini savunmaktadır (Jung, 2009, s. 259).

Jung'a göre, gölge arketipi, bireyin bilinçli benliği tarafından genellikle reddedilmektedir ve bilinçdışına itilir (Gençtan, 1988, s. 182). Ancak bu bastırma, gölgenin tamamen yok olmasına değil, aksine güçlenmesine yol açar. Bastırılan gölge, bireyin kişiliğinde çatışmalar ve nevrotik rahatsızlıklar olarak ortaya çıkabilmektedir (Jung, 2009, s. 259). Gölge, bireyin bilinçdışında yer aldığından, rüyalar, sanatsal ifadeler, mitler ve masallar gibi sembolik yollarla kendini göstermektedir (Jung, 1998, s. 58).

Freud'un bilinçdışına yönelik çalışmalarından etkilenmiş olsa da Jung, gölge arketipinin bireyin içsel dünyasında daha derin ve kolektif bir yapıya sahip olduğunu savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 182). Freud, bilinçdışını bastırılmış cinsel ve saldırgan dürtüler olarak tanımlarken, Jung gölgeyi, bireyin toplumsal ve kültürel normlara uymadığı için bastırdığı tüm unsurlar olarak genişletir (Jung, 2001, s. 17-18).

Jung, bireyin psikolojik gelişimi için gölge arketipiyle yüzleşmenin kaçınılmaz olduğuna inanmaktadır (Jung, 2009, s. 259). Bu süreç, bireyleşme olarak adlandırılan

ve bireyin içsel bütünlüğe ulaşması için bilinçdışı unsurlarıyla barışmayı gerektiren bir yolculuktur (Jung, 1998, s. 58). Bireyleşme sürecinde, gölge arketipiyle yüzleşmek, bireyin kendi karanlık yönlerini kabul etmesini ve onları bilinç düzeyine çıkarmasını gerektirmektedir (Gençtan, 1988, s. 182). Jung'a göre, gölgeyi reddetmek ya da bastırmak, bireyin ruhsal sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir ve içsel çatışmalara yol açabilmektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

Gölge arketipi, bireyin rüyalarında sıklıkla korkutucu ya da tehditkâr figürler olarak kendini göstermektedir (Jung, 2009, s. 259). Bu tür rüya sembolleri, bireyin bilinçdışında bastırdığı duyguların bir yansımasıdır (Jung, 2016, s. 116-119). Jung'a göre, rüyalar aracılığıyla gölgeyle yüzleşmek, bireyin içsel dünyasındaki çatışmaları çözmesine yardımcı olabilmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Çevik (2022), Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarında gölge arketipinin sembolik kullanımlarını analiz ederek, bu sanatçıların toplumsal eleştirilerini ve içsel çatışmalarını nasıl yansıttıklarını incelemiştir.

Gölge arketipi, yalnızca bireysel psikolojiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda sanat, edebiyat ve mitolojide de önemli bir yere sahiptir (Jung, 2009, s. 259). Örneğin, Dede Korkut hikâyelerinde ve diğer halk anlatılarında gölge arketipi, kahramanların içsel çatışmalarını ve toplumsal normlarla olan mücadelesini yansıtır (Erdoğan, 2020, s. 58). Gölge, bu tür anlatılarda genellikle anti-kahraman ya da kötücül figürler aracılığıyla temsil edilmektedir (Jung, 1998: 58).

Sönmez (2023), Latife Tekin'in Ormanda Ölüm Yokmuş romanında gölge arketipinin nasıl işlendiğini ve bireylerin içsel çatışmalarını nasıl sembolize ettiğini ele almıştır. Aynı şekilde, Pelister (2016) Othello karakterinde gölge arketipinin nasıl ortaya çıktığını incelemiş ve bu arketipin bireyin içsel çatışmalarını nasıl temsil ettiğini açıklamıştır. Jung, gölgenin sanatsal ifadelerde sembolik olarak yer bulmasının, bireyin kendi bilinçdışındaki unsurlarla yüzleşmesine olanak tanıdığını savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18).

Jung'a göre, gölge yalnızca bireysel psikolojide değil, aynı zamanda toplumsal yapılar içinde de kendini göstermektedir (Jung, 2009, s. 259). Toplumsal gölge, bir toplumun bastırdığı ve kabul edemediği yönlerini temsil etmektedir (Gençtan, 1988, s. 182). Örneğin, savaşlar, toplumsal isyanlar ve politik çatışmalar, kolektif gölgenin dışavurumları olarak görülebilmektedir (Jung, 1998, s. 69). Çınar ve Doğan (2020),

Bitlis efsanelerinde gölge arketipinin toplumsal hafızadaki izlerini vurgulamış ve bu tür arketiplerin toplumların bilinçdışındaki etkilerini ele almıştır.

Jung, toplumsal gölgenin farkına varılmadığında, toplumların kendilerini yok etme riskiyle karşı karşıya kalabileceğini belirtir (Jung, 2001, s. 17-18). Özellikle modern toplumlarda, bireylerin toplumsal beklentilere uymak adına bastırdığı yönler, gölge arketipinin güçlenmesine ve toplumsal huzursuzluklara yol açabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 182). Jung'a göre, bireylerin ve toplumların sağlıklı bir ruhsal yapıya kavuşabilmesi için gölgeyle yüzleşmeleri gereklidir (Jung, 2009, s. 259).

Jung'un gölge arketipi, bireyin içsel dünyasındaki karanlık yönleri temsil etmektedir ve bu yönlerle yüzleşmek, bireyin ruhsal bütünlüğe ulaşması için kritik bir öneme sahiptir (Jung, 2001, s. 17-18). Gölge, bilinçdışında bastırılan korkular, arzular ve toplumsal olarak kabul görmeyen duygulardan oluşur (Gençtan, 1988, s. 182). Jung'a göre, gölge arketipiyle yüzleşmek, bireyleşme sürecinin önemli bir parçasıdır ve bireyin kendini gerçekleştirmesine katkıda bulunmaktadır (Jung, 2009, s. 234).

Gölge arketipi, bireysel psikolojiden toplumsal dinamiklere kadar geniş bir yelpazede etkili olur (Jung, 1998, s. 69). Sanat, edebiyat ve mitolojide sıkça karşılaştığımız bu arketip, insanın içsel dünyasını ve toplumsal yapılarla olan ilişkisini derinlemesine anlamamıza olanak tanımaktadır (Jung, 2009, s. 234). Jung'un kuramı, bireyin gölgesiyle barışarak daha dengeli ve bütün bir yaşam sürmesine rehberlik etmektedir (Gençtan, 1988, s. 182).

2.4.1.5.1. Gölgeye Dair Kısa Bir Giriş

Jung'un psikoloji kuramında gölge arketipi, bireyin kabul etmek istemediği ya da toplumsal normlara uymadığı için bilinçdışına ittiği yönlerini ifade etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Gölge, her bireyin psişesinde yer alan karanlık, bastırılmış arzuları, korkuları ve öfkeyi temsil etmektedir (Gençtan, 1988, s. 182). Bu nedenle, gölge arketipi, bireyin kendisini tam anlamıyla tanıyabilmesi ve bireyleşme sürecini tamamlayabilmesi için kritik bir öneme sahiptir (Jung, 2009, s. 234).

Jung'a göre, gölge sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda kolektif bilinçdışında da yer almaktadır ve kültürel, mitolojik ve dinsel temalarla ifade edilmektedir (Jung, 1998, s. 69). Gölge, toplumsal yapılar içerisinde de karşımıza çıkar; örneğin, toplumun bastırdığı değerler ve dışladığı unsurlar, kolektif gölge olarak adlandırılır (Gençtan, 1988, s. 182; Çevik, 2022, s. 12). Bu bağlamda, gölge arketipi,

bireyin içsel dünyasında olduğu kadar, toplumsal ilişkilerde ve sanatta da kendini göstermektedir (Jung, 2009, s. 234).

Gölgenin psikolojik işlevi, bireyin kendini tam anlamıyla tanıması ve ruhsal bütünlüğe ulaşabilmesi için karanlık taraflarıyla yüzleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Jung, 2016, s. 116-119). Freud'un bilinçdışı kuramına dayanan bu yaklaşım, bireyin bastırılmış duygularını ortaya çıkararak içsel çatışmaları çözme amacı güder (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Jung ise Freud'dan farklı olarak, gölgeyi bireyin bilinçdışında yer alan, ancak onu tamamlayıcı nitelikte bir unsur olarak görmektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

2.4.1.5.2. Tanrının Karanlık Tarafı Olarak Gölge

Jung, gölge arketipinin yalnızca bireysel psikolojinin değil, aynı zamanda dini ve mitolojik temaların da merkezinde yer aldığını savunmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Özellikle, Tanrı figürü gibi kutsal kavramların bile bir gölge yönü vardır. Jung'a göre, her şeyin bir zıttı olduğundan, ışığın olduğu yerde karanlığın da bulunması kaçınılmazdır (Jung, 1998, s. 69). Bu bağlamda, Tanrı'nın karanlık tarafı, bireyin bastırdığı negatif yönleriyle yüzleşmesini simgelemektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

Babayev (2018) ve Demir & Anbarpınar (2020), çağdaş edebi eserlerde Tanrı figürünün gölge yönlerini ortaya koyarak, modern toplumların bu arketipi nasıl yansıttığını analiz etmiştir. Jung'un yaklaşımına göre, birey Tanrı'nın karanlık tarafıyla yüzleşmeden tam anlamıyla bir bireyleşme süreci tamamlanamaz (Jung, 2016, s. 116-119).

2.4.1.5.3. Günah Keçisi Yaratan Gölge Eyleme Geçiren Gölge Ya Da Durduran Gölge

Gölge arketipinin bir diğer yönü, bireyin ya da toplumun içsel çatışmalarını bir "günah keçisi" figürüne yansıtmasıdır (Jung, 2009, s. 234). Bu durum, bireylerin ya da grupların kendi gölgelerini dışsal bir hedefe projekte ederek suçlamalar ve dışlamalar yoluyla rahatlama sağlamalarına neden olur (Gençtan, 1988, s. 184). Özellikle, tarih boyunca çeşitli topluluklar, içsel çatışmalarını çözmek yerine, bu çatışmaları bir dış düşmana yönlendirmiştir (Erdoğan, 2020, s. 58).

Jung, bu tür projeksiyonların bireyin kendi gölgesiyle yüzleşmesine engel olduğunu ve içsel gelişimi durdurduğunu savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu

bağlamda, günah keçisi yaratma mekanizması, bireyin ya da toplumun kendi karanlık yönlerinden kaçma eğilimini göstermektedir (Gençtan, 1988: 184). Türkan (2018), Tahir ile Zühre hikâyesinin farklı varyantlarında gölge arketipinin günah keçisi yaratma mekanizmaları aracılığıyla nasıl işlendiğini incelemiştir.

2.4.1.5.4. Karanlık İkiz Olarak Gölge

Jung'un gölge arketipine ilişkin en çarpıcı yorumlarından biri, bireyin "karanlık ikizi" olarak gölgedir (Jung, 2001, s. 17-18). Karanlık ikiz, bireyin kabul edemediği yönlerinin somut bir yansıması olarak görülür (Gençtan, 1988, s. 184). Edebiyat ve sinemada sıkça karşımıza çıkan bu tema, bireyin içsel çatışmalarını ve bilinçdışındaki bastırılmış arzularını açığa çıkarmaktır (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, Çevik (2022) ve Özata (2021), edebi ve sanatsal eserlerde karanlık ikiz motifini analiz ederek, bu arketipin bireyin psikolojik gelişimindeki rolünü ele almıştır.

Depci & Erkin (2021) ise Haruki Murakami'nin Dans Dans Dans romanında, ana karakterin karanlık ikiziyle yüzleşme sürecini incelemiş ve bu yüzleşmenin bireyin kendini tanıma yolculuğundaki önemini vurgulamıştır. Jung'a göre, karanlık ikizle yüzleşmek, bireyin gölgeyi kabul ederek onu bilinç düzeyine çıkarma sürecinin bir parçasıdır (Jung, 2009, s. 234).

2.4.1.6. Sigmund Freud Gölge Yorumu Olarak Rüya

Freud'un teorisinde rüyalar, bilinçdışının bastırılmış arzularını ve duygularını ifade etmenin bir yolu olarak görülür (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Freud'a göre, rüyalar aracılığıyla gölgeyle yüzleşmek, bireyin içsel çatışmalarını çözmesine ve ruhsal dengeye ulaşmasına yardımcı olur (Gençtan, 1988, s. 184). Jung ise rüyaların, yalnızca bastırılmış arzuları değil, aynı zamanda arketipsel sembollerle bireyin içsel dünyasını yansıttığını savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18).

Jung'a göre, rüyalar bireyin gölgesiyle yüzleşmesi için önemli bir araçtır (Jung, 2009, s. 234). Bu süreçte, rüyalarda görülen semboller, gölgenin bireyin bilinçdışında nasıl bir yer tuttuğunu göstermektedir (Jung, 2016, s. 116-119). Dağlar (2023), Nilgün Marmara'nın şiirlerinde rüya motiflerinin nasıl gölge arketipini yansıttığını incelemiştir.

Freud'un aksine, Jung rüyaların sadece bireysel değil, aynı zamanda kolektif bilinçdışının bir yansıması olduğunu savunmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Çınar &

Doğan (2020), Bitlis efsanelerinde görülen rüya motiflerinin arketipsel temalarını analiz ederek, bu motiflerin bireylerin içsel dünyasındaki yansımalarını ortaya koymuştur

2.5. Mitler ve Masallarda Arketipsel Temalar

Mitler ve masallar, insanlığın kolektif bilinçdışında yer alan arketiplerin en somut örneklerini sunmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Carl Gustav Jung’a göre, mitler ve masallar, insanlığın ortak bilinçdışının sembolik anlatımlarıdır ve bu anlatılar aracılığıyla arketipler kendilerini açığa çıkarmaktır (Jung, 1998, s. 69). Mitler, toplulukların kültürel hafızasında derin izler bırakmış ve nesilden nesile aktararak, insanların varoluşsal sorularına cevaplar sunmuştur (Gençtan, 1988, s. 184).

Jung’un arketip teorisine göre, masallar ve mitler, bireyin içsel dünyasındaki çatışmaları, korkuları ve arzuları sembolik olarak ifade etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Örneğin, Dede Korkut hikâyeleri, kahramanın yolculuğu ve bireyleşme süreci gibi arketipsel temaları içermektedir (Erdoğan, 2020, s. 58). Bu anlatılarda gölge arketipi, kahramanın karşılaştığı düşman ya da zorluklar olarak kendini göstermektedir (Erdoğan, 2020, s. 58). Türkan (2018), Tahir ile Zühre hikâyesinde gölge arketipinin, bireyin içsel çatışmalarını ve toplumsal normlarla mücadelesini yansıttığını vurgulamaktadır.

Mitolojik anlatılar, genellikle bireyin kendi gölgesiyle yüzleşmesini ve bu yüzleşmenin sonucunda ruhsal bütünlüğe ulaşmasını konu almaktadır (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, Antik Yunan mitolojisindeki kahramanların yolculukları, Jung’un bireyleşme süreci teorisine paralel olarak okunabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 184). Durmuş (2019), Manas Destanı bağlamında, kahramanın sonsuz yolculuğunu Campbell’in monomit kuramıyla ilişkilendirerek, arketiplerin nasıl işlediğini analiz etmiştir.

Masallarda da benzer şekilde arketipsel temalar işlenmektedir. Özellikle Grimm Kardeşler’in masalları, bireyin bilinçdışındaki karanlık arzuları, korkuları ve bastırılmış duygularını sembolik bir dille aktarır (Jung, 2001, s. 17-18). Çınar & Doğan (2020), Bitlis efsanelerindeki arketipsel temaların, toplumsal hafızadaki derin etkilerini analiz ederek, bu anlatıların kolektif bilinçdışının bir yansıması olduğunu savunmaktadır.

Mitler ve masallar, sadece bireyin değil, toplumların da içsel dünyasını yansıtır. Bu anlatılar, toplulukların ortak korkuları, arzuları ve travmalarını sembolik olarak ifade etmektedir (Gençtan, 1988, s. 184). Özata (2021), Marina Carr'ın oyunlarında gölge arketipinin mitolojik sembollerle nasıl işlendiğini ele alarak, bu tür anlatıların bireylerin içsel dünyalarındaki etkilerini vurgulamaktadır.

2.6. Dinsel İnanışlarda Arketipsel Temalar

Dinsel inanışlar, arketipsel temaların en yoğun şekilde işlendiği alanlardan biridir (Jung, 2009, s. 234). Jung'a göre, dinler ve ritüeller, insanlığın kolektif bilinçdışındaki arketiplerin sembolik anlatımlarıdır (Jung, 1998, s. 69). Tanrı figürü, kutsal kitaplar ve dini ritüeller, bireyin içsel dünyasındaki korkularını, umutlarını ve arzularını sembolik olarak ifade etmektedir (Gençtan, 1988, s. 184).

Özellikle gölge arketipi, dinsel anlatılarda sıklıkla karanlık figürler ya da düşman olarak karşımıza çıkmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Örneğin, Hristiyanlıkta Şeytan figürü, insanın karanlık arzularını ve bastırılmış dürtülerini temsil etmektedir (Jung, 2009, s. 234). Çevik (2022), Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarında Faustian temalar aracılığıyla gölge arketipinin dinsel ve kültürel temalarla nasıl ilişkilendirildiğini analiz etmiştir.

İslam mitolojisinde de gölge arketipi, cinler ve iblis figürleri üzerinden sembolize edilmektedir. Bu figürler, bireyin içsel çatışmalarını ve bastırılmış korkularını dışavurur (Jung, 2016, s. 116-119). Demir & Anbarpınar (2020), ışık ve gölge enstalasyonlarının dinsel sembollerle nasıl ilişkilendirildiğini ele alarak, bu tür sanatsal ifadelerin bireyin bilinçdışındaki etkilerini analiz etmiştir.

Dinsel anlatılar, bireyin içsel dünyasındaki gölge yönlerini kabul etmesi ve bu yönlerle barışması için bir rehberlik sunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Jung, bireyin dinsel ritüeller ve semboller aracılığıyla kendi gölgesiyle yüzleşebileceğini ve bu yüzleşmenin bireyin ruhsal gelişimi için kritik olduğunu savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 184). Çınar & Doğan (2020), Bitlis efsanelerindeki dinsel temaların bireylerin içsel dünyasındaki çatışmaları nasıl yansıttığını ele alarak, bu anlatıların toplumsal hafızadaki etkilerini vurgulamaktadır.

2.7. Kadınlık Deneyimi Bağlamında Anne Arketipi

Carl Gustav Jung'un analitik psikolojisinde anne arketipi, bireyin içsel dünyasında güçlü bir etkiye sahip olan en temel arketiplerden biridir (Jung, 2001, s. 17-18). Anne arketipi, yalnızca biyolojik anneye değil, aynı zamanda doğaya, toprağa ve yaşamın besleyici, koruyucu yönlerine de işaret etmektedir (Gençtan, 1988, s. 184). Jung, anne arketipinin insan ruhunda evrensel bir sembol olarak yer aldığını ve hem pozitif hem de negatif yönleri barındırdığını savunmaktadır (Jung, 1998, s. 69). Anne arketipi, rüyalarda, mitolojilerde, edebi eserlerde ve halk anlatılarında sıklıkla karşımıza çıkmakta ve bireyin bilinçdışı dünyasında güçlü bir sembol olarak yer almaktadır (Jung, 2009, s. 234).

Anne arketipi, bireyin çocukluk döneminde annesiyle kurduğu ilişkiden beslenmektedir ve bu ilişki, bireyin duygusal gelişimini derinlemesine etkiler (Jung, 2016, s. 116-119). Jung'a göre, anne arketipi yalnızca biyolojik bir figür değil, aynı zamanda bireyin içsel rehberi olarak da işlev görmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Birey, anne arketipi aracılığıyla güven, sevgi ve şefkat duygularını öğrenmektedir (Gençtan, 1988, s. 184). Ancak, Jung'un teorisinde anne arketipi yalnızca pozitif yönleriyle değil, aynı zamanda bireyi kontrol eden, boğan ya da sınırlayan negatif bir figür olarak da karşımıza çıkmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Bu çift yönlü yapı, bireyin hem bağımlılık hem de özgürleşme ihtiyaçlarını yansıtır.

Anne arketipinin edebiyatta ve sanatta yansımaları da oldukça yaygındır. Sönmez (2023), Latife Tekin'in Ormanda Ölüm Yokmuş romanında anne arketipinin nasıl kullanıldığını ve kadınlık deneyiminin nasıl işlendiğini incelemiştir. Benzer şekilde, Türkan (2018), Tahir ile Zühre hikâyesinde anne arketipinin, toplumsal değerlerle iç içe geçmiş bir sembol olarak nasıl işlendiğini tartışmıştır. Bu tür çalışmalar, anne arketipinin farklı kültürlerde ve dönemlerde nasıl ele alındığını göstermektedir ve Jung'un teorisinin evrenselliğini vurgulamaktadır.

Jung, bireyin ruhsal bütünlüğe ulaşabilmesi için anne arketipiyle yüzleşmesi gerektiğini savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Anne arketipi, bireyin içsel dünyasında hem koruyucu hem de sınırlandırıcı bir figür olarak yer almaktadır. Jung'a göre, birey annesiyle olan bağını sağlıklı bir şekilde çözemediği takdirde, bu arketip yetişkinlik döneminde çeşitli psikolojik sorunlara yol açabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 184). Özellikle kadınlar için, anne arketipi ile olan ilişki, kendi dişil kimliklerini inşa etme süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır (Jung, 2009, s. 234).

2.8. Bireyleşme Bağlamında Kahraman Arketipi

Jung'un teorisinde kahraman arketipi, bireyleşme sürecinin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Kahraman arketipi, bireyin kendi içsel çatışmalarıyla yüzleşmesini ve kendini gerçekleştirme yolunda ilerlemesini sembolize etmektedir (Jung, 1998, s. 69). Kahraman, bilinçdışının karanlık yönleriyle mücadele etmektedir ve sonunda içsel bir dönüşüm geçirerek daha yüksek bir bilinç seviyesine ulaşır (Gençtan, 1988, s. 184). Jung'a göre, kahraman arketipi, bireyin kendini aşma çabalarının bir yansımasıdır ve mitolojik anlatılarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Jung, 2009, s. 234).

Kahraman arketipi, bireyin kendi korkuları, zayıflıkları ve sınırlarıyla yüzleşmesini gerektirmektedir (Jung, 2001, s.17-18). Bu süreç, bireyleşme yolculuğunun merkezinde yer almaktadır ve bireyin kendi potansiyelini keşfetmesine olanak tanımaktadır (Gençtan, 1988, s. 184). Jung, kahraman arketipinin, bireyin hem kişisel hem de kolektif bilinçdışı ile olan ilişkisini yansıttığını savunmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Birey, kahraman arketipi aracılığıyla kendi içsel dünyasında bir denge kurar ve ruhsal bütünlüğe ulaşır (Jung, 2016, s. 116-119).

Durmuş (2019), Manas Destanı üzerine yaptığı çalışmada, kahraman arketipinin Türk mitolojisindeki yansımalarını incelemiş ve bu arketipin bireylerin toplumsal rollerini nasıl şekillendirdiğini ele almıştır. Benzer şekilde, Erdoğan (2020), Dede Korkut hikâyelerinde kahraman arketipinin nasıl işlendiğini ve toplumsal değerlerle nasıl iç içe geçtiğini tartışmıştır. Bu tür analizler, kahraman arketipinin kültürler arası evrenselliğini ortaya koymaktadır ve Jung'un teorisinin geniş etkisini göstermektedir.

Kahraman arketipi, rüyalarda, mitolojilerde ve edebi eserlerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Bireyin kendi içsel yolculuğunu sembolize eden kahraman, karşılaştığı zorluklar ve engeller aracılığıyla kendini tanımaktadır ve dönüşüm geçirir (Gençtan, 1988, s. 184). Jung'a göre, kahraman arketipi, bireyin kendini gerçekleştirmesi ve bilinçdışının derinliklerine inerek kendi özüne ulaşması için gerekli bir figürdür (Jung, 1998, s. 69). Özata (2021), Marina Carr'ın oyunlarında kahraman arketipinin nasıl işlendiğini ve bireylerin içsel çatışmalarını nasıl açığa çıkardığını ele almıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PSİKANALİZ VE SİNEMA

Bu bölümde, psikanaliz ve sinemanın birbirleriyle nasıl etkileşime girdiği, birbirini nasıl beslediği ve özellikle sinema sanatının psikanalitik kavramlarla nasıl bir ilişki kurduğu ele alınacaktır. Psikanaliz, insan zihninin bilinçdışı süreçlerini anlamaya yönelik bir kuram olarak, sinemanın sembolik diliyle derin bir bağlantı kurar (Jung, 2009, s. 234; Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Sinema, tıpkı bir rüya gibi, izleyicinin bilinçdışı dünyasına hitap eder; bu nedenle, filmlerin içsel dinamikleri, karakterlerin psikolojik derinlikleri ve anlatının sembolik yapısı psikanalitik yöntemlerle çözümlenebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 185).

Bu bağlamda, bu bölümde ilk olarak psikanaliz kuramının temel kavramları ve tarihsel gelişimi ele alınacaktır. Freud'un bilinçdışı, bastırma, serbest çağrışım gibi kavramlarının, sinema sanatında nasıl yankı bulduğu üzerinde durulacaktır. Freud'un teorileri, özellikle sürealist sinema akımı üzerinde derin bir etki yaratmış; sinema, bilinçdışının görsel bir ifadesi haline gelmiştir (Jung, 2001, s. 17-18). Bu nedenle, psikanalizin doğuşu ve sinemayla olan ilişkisi ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Ardından, sinemanın psikanalizle olan ilişkisi daha derinlemesine ele alınacak ve sinemanın, psikanalitik teoriler ışığında nasıl bir anlam kazandığı tartışılacaktır. Özellikle sürealist sinemanın, Freud'un bilinçdışı kavramını görsel bir dil aracılığıyla nasıl ifade ettiğine odaklanılacaktır (Cavalli, 2015, s. 72). Bunun yanı sıra, rüyaların ve mitolojik anlatıların sinemadaki yansımaları da incelenecektir. Rüya, bilinçdışının en saf ifadesi olarak kabul edilirken, mitoloji ise kolektif bilinçdışının sembollerini taşımaktadır (Jung, 2009, s. 234). Sinema, bu iki unsuru bir araya getirerek izleyicinin bilinçdışı ile doğrudan bir iletişim kurar.

Son olarak, sinemanın psikanalizle olan ilişkisinin yalnızca kuramsal değil, aynı zamanda pratik bir alan olarak da nasıl geliştirildiği üzerinde durulacaktır. Sinemanın psikanaliz aracılığıyla izleyici üzerinde nasıl bir etki bıraktığı, yönetmenlerin bilinçdışına hitap eden anlatı teknikleri kullanarak izleyicinin içsel dünyasını nasıl keşfe çıkardıkları tartışılacaktır (Tekelioğlu, 2024; Tözün, 2023). Bu bölüm, psikanaliz ve sinemanın, insan ruhunu anlamak ve onu yansıtmak için nasıl güçlü bir araç haline geldiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

3.1. Psikanaliz

Psikanaliz, insan zihninin işleyişini anlama ve açıklama amacı güden bir teorik çerçeve ve aynı zamanda bir tedavi yöntemi olarak, modern psikolojinin en köklü yaklaşımlarından biridir (Gençtan, 1988, s. 185). Psikanalizin temelleri, Sigmund Freud tarafından 19. yüzyılın sonlarında atılmıştır ve o tarihten bu yana insan ruhunu derinlemesine incelemek için kullanılan en etkili yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Freud'un geliştirdiği bu kuram, insan davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını belirleyen bilinçdışı süreçlerin önemini vurgulamaktadır (Jung, 2009, s. 234).

Freud'a göre, insan zihni üç ana katmandan oluşur: bilinç, bilinçdışı ve bilinçaltı (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bilinç, bireyin farkında olduğu düşünce ve duyguları ifade ederken, bilinçdışı, bastırılmış arzular, dürtüler ve travmatik anıları barındırmaktadır (Gençtan, 1988, s. 185). Freud'un teorisinde bilinçdışı, bireyin davranışlarını ve düşüncelerini derinden etkileyen ancak erişilemez bir düzlemde olan bir güç olarak tanımlanmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu bağlamda, psikanalizin temel amacı, bilinçdışında saklı kalmış içerikleri bilinç yüzeyine çıkarmak ve bu sayede bireyin ruhsal çatışmalarını çözmektir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Psikanaliz, Freud'un geliştirdiği ve zamanla genişlettiği birçok kavrama dayanmaktadır. Örneğin, Freud'a göre, bastırma (repression) mekanizması, bireyin toplumsal normlara ve ahlaki değerlere aykırı düşen düşüncelerini bilinçdışına itmesi sürecidir (Gençtan, 1988, s. 185). Ancak bu bastırma, bireyin ruhsal dengesini korumaya çalışsa da zamanla nevroz ve diğer psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Freud'un geliştirdiği serbest çağrışım tekniği, bireyin bilinçdışında saklı kalmış içerikleri açığa çıkararak bu tür rahatsızlıkların üstesinden gelmeyi hedeflemektedir (Jung, 2009, s. 234).

Freud'un teorileri, yalnızca bireysel psikolojiyi anlamada değil, aynı zamanda toplumsal dinamikleri ve kültürel yapıları incelemede de etkili bir araç haline gelmiştir (Jung, 2001, s. 17-18). Özellikle sanat, edebiyat ve sinema gibi yaratıcı alanlarda psikanaliz, eserlerdeki bilinçdışı sembolleri ve metaforları anlamak için kullanılmaktadır (Pelister, 2016). Örneğin, Çevik (2022), Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarında psikanalitik unsurların nasıl kullanıldığını analiz ederek, bu

sanatçıların eserlerinde Faust anlaşması ve gölge arketipi gibi temaların işlendiğini ortaya koymuştur.

Psikanalizin, bireyin bilinçdışında yer alan çatışmalarla yüzleşmesine olanak tanıyan bir yöntem olarak sinema üzerinde de derin etkileri olmuştur (Jung, 2009, s. 234). Sinema, rüyalar gibi bilinçdışı içeriklerin sembolik olarak ifade edilebildiği bir alan olarak görülür (Cavalli, 2015, s. 72). Bu bağlamda, Freud'un rüya analizi teorileri, sinema filmlerindeki sembollerin ve anlatıların psikanalitik bir perspektiften analiz edilmesini mümkün kılar (Gençtan, 1988, s. 185). Jung ise sinemanın, kolektif bilinçdışının sembolik ifadelerinin bir yansıması olduğunu savunmaktadır ve bu nedenle sinemanın, bireyin içsel dünyasını keşfetmesinde önemli bir araç olduğunu belirtir (Jung, 2001, s. 17-18).

Freud'un psikanaliz kuramı, sadece rüyaların analizinde değil, aynı zamanda bireyin çocukluk dönemindeki deneyimlerin etkilerini anlamada da büyük bir öneme sahiptir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Freud'a göre, çocukluk döneminde yaşanan travmatik deneyimler, bastırılarak bilinçdışına itilir ve yetişkinlikte nevrotik belirtiler olarak kendini gösterebilmektedir (Gençtan, 1988, s. 185). Özellikle Oedipus kompleksi, erkek çocukların annelerine karşı duyduğu bilinçdışı arzular ve babalarına karşı hissettikleri rekabet duygusunu açıklamak için geliştirilmiş bir kavramdır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Jung ise bu tür çatışmaların, bireyin gölge arketipi ile yüzleşmesi sürecinde önemli bir rol oynadığını öne sürmektedir (Jung, 2016, s. 116-119).

Psikanaliz, bireyin içsel dünyasını anlamının ötesinde, toplumsal ve kültürel yapıların da çözülmesine katkı sağlamaktadır. Örneğin, Babayev (2018), Mübariz Ören'in romanında post-yapısal fonksiyonların ve gölge arketipinin nasıl işlendiğini analiz ederek, psikanalizin edebi eleştiride nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Benzer şekilde, Dağlar (2023), Nilgün Marmara'nın şiirlerinde gölge arketipinin izlerini sürerek, bireysel ve toplumsal bastırmaların sanat yoluyla nasıl ifade edilebileceğini ortaya koymuştur.

Jung'un analitik psikolojisi, Freud'un teorilerinden farklı olarak, bireyin bilinçdışı ile bilinç arasında bir denge kurarak kendini gerçekleştirmesine odaklanmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Jung'a göre, bireyin ruhsal sağlığı, yalnızca bastırılmış içeriklerin açığa çıkarılması ile değil, aynı zamanda bireyleşme süreci olarak adlandırdığı bir yolculukla sağlanabilmektedir (Jung, 2016, s. 116-119). Bu

süreçte, bireyin içsel dünyasında yer alan arketipler ve sembollerle yüzleşmesi, ruhsal bütünlüğe ulaşmasında kritik bir rol oynamaktadır (Jung, 2001, s. 17-18).

Psikanaliz, sinemanın da temel ilham kaynaklarından biri olmuştur. Özellikle sürealist sinema, Freud'un bilinçdışı kavramından etkilenecek, izleyicinin içsel dünyasına hitap eden sembolik anlatılar geliştirmiştir (Chang, Ivonin, & Rauterberg, 2013). Rüya, mitoloji ve bilinçdışı unsurlar, sinemada izleyici üzerinde derin bir etki yaratmak için kullanılan araçlar haline gelmiştir (Jung, 2009, s. 234). Linde ve Nevado (2016), İspanyol sinemasında kötücül karakterlerin evrimini analiz ederek, bu karakterlerin bilinçdışındaki korkular ve bastırılmış arzularla nasıl ilişkilendirilebileceğini göstermiştir.

3.1.1. Psikanalize Kavramsal Açidan Bakış

Psikanaliz, insan zihninin derinliklerini keşfetmek için geliştirilmiş bir yöntem olarak, modern psikolojinin en köklü ve etkili teorik çerçevelerinden biridir (Gençtan, 1988, s. 185). Sigmund Freud tarafından 19. yüzyılın sonlarında geliştirilen bu yaklaşım, insan davranışlarının temelinde bilinçdışı süreçlerin yattığını savunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Freud'a göre, bireyler çoğu zaman kendi düşüncelerinin, duygularının ve eylemlerinin arkasındaki gerçek motivasyonların farkında değildirler (Jung, 2009, s. 234). Bu noktada psikanaliz, bireyin içsel dünyasını anlamak, bastırılmış arzuları açığa çıkarmak ve ruhsal çatışmaları çözmek için bir araç olarak işlev görmektedir (Jung, 1998, s. 69).

Psikanaliz, bireyin zihnini üç katmanda ele almaktadır: bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışı (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bilinç, bireyin farkında olduğu düşünce ve duyguların bulunduğu alan iken, bilinçaltı, farkında olunmayan ancak kolayca erişilebilecek bilgilerden oluşur. Bilinçdışı ise bireyin bastırdığı ve farkında olmadığı düşünce, arzu ve dürtülerin saklandığı derin bir katmandır (Gençtan, 1988, s. 185). Freud'a göre, bilinçdışı, bireyin yaşamını yönlendiren en güçlü itici kuvvetlerden biridir ve bu nedenle psikanaliz, bilinçdışındaki içeriklerin açığa çıkarılmasına odaklanmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18).

Freud'un psikanalitik teorisi, yalnızca bireyin ruhsal dünyasını anlamada değil, aynı zamanda toplumsal yapıların ve kültürel dinamiklerin çözümlenmesinde de önemli bir araç sunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 185). Örneğin, Çevik (2022), Eminem ve The Weeknd'in eserlerinde Faust pazarlığının ve gölge arketipinin nasıl işlendiğini analiz ederek, psikanalizin modern popüler kültürde nasıl yankı bulduğunu ortaya

koymuştur. Psikanaliz, bireyin içsel dünyasındaki çatışmaları çözmeye yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda sanat ve edebiyat gibi yaratıcı alanlarda derinlemesine analizler yapmaya olanak tanımaktadır (Jung, 2009, s. 234).

3.1.2. Psikanalizin Doğuşu

Psikanaliz, Freud'un 19. yüzyıl sonlarında histerik hastalar üzerinde yaptığı gözlemler sonucunda ortaya çıkmıştır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). O dönemde histerik hastaların semptomları, fiziksel bir neden olmaksızın ortaya çıkıyordu ve bu durum, Freud'u hastaların bilinçdışında yatan çatışmaları araştırmaya yönlendirdi (Gençtan, 1988, s. 185). Freud, hastalarının bilinçdışındaki bastırılmış anıları ve travmaları ortaya çıkararak, bu semptomların ortadan kalkabileceğini keşfetti (Jung, 2001, s. 17-18). Bu keşif, psikanalizin doğuşuna ve bireyin bilinçdışına inen terapötik bir yöntemin gelişmesine yol açtı (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Freud'un psikanalizi geliştirmesi, o dönemdeki geleneksel tıp ve psikoloji anlayışına meydan okuyan radikal bir yaklaşım olarak kabul edildi (Jung, 2009, s. 234). Psikanalizin temelinde, bireyin bilinçdışındaki bastırılmış arzuların ve çatışmaların, nevroz ve diğer psikolojik rahatsızlıklara yol açabileceği düşüncesi yatıyordu (Gençtan, 1988, s. 185). Freud, serbest çağrışım tekniği ve rüya analizi gibi yöntemlerle hastalarının bilinçdışındaki içerikleri açığa çıkararak, onların ruhsal sağlığını iyileştirmeyi amaçladı (Jung, 2016, s. 116-119).

Jung ise Freud'un teorisini genişleterek, kolektif bilinçdışı ve arketipler gibi kavramlarla psikanalizin sınırlarını daha da genişletti (Jung, 2001, s. 17-18). Jung'un analitik psikolojisi, yalnızca bireysel bilinçdışına değil, aynı zamanda tüm insanlık tarafından paylaşılan kolektif bilinçdışına da odaklanmaktadır (Gençtan, 1988, s. 185). Bu yaklaşım, psikanalizin yalnızca bireysel terapide değil, toplumsal analizlerde de kullanılmasına olanak tanıdı (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, Durmuş (2019), Manas Destanı'nı Campbell'ın monomit kuramı çerçevesinde analiz ederken, psikanalizin mitolojik anlatılar üzerindeki etkisini göstermiştir.

3.1.3. Serbest ağrışım

Serbest ağrışım, psikanalizin en önemli tekniklerinden biri olarak, Freud tarafından geliştirilmiştir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu yöntem, hastanın aklına gelen her düşünceyi sans rlemeden ifade etmesi üzerine kuruludur. Amaç,

bireyin bilinçdışında saklı kalmış düşünce ve arzuları yüzeye çıkarmaktır (Gençtan, 1988, s. 185). Serbest çağrışım, bireyin içsel dünyasına bir pencere açarak, bastırılmış anıların ve travmaların açığa çıkmasına yardımcı olur (Jung, 2001, s. 17-18). Freud, bu tekniğin, hastaların bilinçdışındaki çatışmaları keşfetmek ve çözüme kavuşturmak için etkili bir araç olduğunu savunmuştur (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Serbest çağrışım tekniği, rüya analiziyle birlikte kullanıldığında, bireyin bilinçdışındaki sembollerin ve imgelerin anlaşılmasını sağlamaktadır (Jung, 2009, s. 234). Rüya, bilinçdışının sembolik dilini kullanarak, bastırılmış arzular ve korkular hakkında ipuçları sunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Örneğin, Jung, rüyaların yalnızca bireysel bilinçdışını değil, aynı zamanda kolektif bilinçdışını da yansıttığını savunmaktadır (Jung, 2016, s. 116-119). Bu bağlamda, serbest çağrışım tekniği, rüya analizinin daha derinlemesine yapılmasına olanak tanımaktadır.

Psikanalizin bu teknikleri, yalnızca terapötik bir araç olarak değil, aynı zamanda edebiyat, sanat ve sinema gibi alanlarda da kullanılmıştır (Pelister, 2016). Örneğin, Demir ve Anbarpınar (2020), mağara alegorisi ve gölge arketipi üzerinden çağdaş sanat enstalasyonlarını analiz ederken, psikanalizin sanattaki sembolik dili anlamadaki rolünü vurgulamışlardır. Benzer şekilde, Turut (2016), Yusuf Atılgan'ın "Çıkmayan" adlı öyküsünde gölge arketipinin izlerini sürerek, serbest çağrışım tekniğinin edebi eleştirideki yerini göstermiştir.

3.2. Sinema ve Psikanaliz

Sinema ve psikanaliz, insan zihninin derinliklerine inerek bilinçdışını keşfetme amacı güden iki disiplin olarak, birbirleriyle yakın bir ilişki içerisinde (Gençtan, 1988, s. 185). Sinema, izleyicinin duygularına hitap eden güçlü bir anlatım aracıdır ve tıpkı bir rüya gibi, bilinçdışındaki arzuların, korkuların ve bastırılmış duyguların semboller aracılığıyla dışavurumunu sağlamaktadır (Jung, 2009, s. 234). Psikanaliz ise, bireyin bilinçdışındaki bu sembollerini çözümlemeye ve anlamlandırmaya yönelik bir yöntem olarak, sinemanın anlatım teknikleriyle derin bir bağ kurar (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Freud'a göre, sinema filmleri, rüyalar gibi sembolik bir dil kullanmaktadır ve bu nedenle filmlerin analizinde psikanalitik bir yaklaşım benimsemek, izleyicinin bilinçdışında yatan anlamları keşfetmesine olanak tanımaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Örneğin, serbest çağrışım yöntemi ile bir filmin sahneleri arasında bağlantılar kurmak, filmin bilinçdışında yatan temalarını açığa çıkarabilmektedir

(Jung, 2016, s. 116-119). Jung ise, sinemayı, kolektif bilinçdışının sembollerle dolu bir aynası olarak görmektedir ve filmlerin, bireylerin arketiplerle yüzleşmesine olanak tanıyan bir araç olduğunu savunmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Sinema, bu anlamda bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde bir rehber işlevi görebilmektedir.

Psikanalizin sinema üzerindeki etkisi, özellikle sürealist sinema akımı ile belirginleşmiştir (Cavalli, 2015, s. 72). Sürealist filmler, bilinçdışının mantık dışı yapısını yansıtarak izleyiciyi bilinçdışının derinliklerine doğru bir yolculuğa çıkarmaktır. Bu bağlamda, Luis Buñuel ve David Lynch gibi yönetmenler, filmlerinde bilinçdışını keşfetmeye yönelik temaları işlemekte ve izleyiciyi, kendi içsel dünyalarıyla yüzleşmeye davet etmektedir (Jung, 2009, s. 234). Süreç içerisinde, sinemanın psikanalitik analiz için mükemmel bir alan sunduğu görülmektedir (Gençtan, 1988, s. 185).

Psikanalitik teoriler, sinemada karakter analizinden, film anlatısının sembolik çözümlemelerine kadar geniş bir yelpazede uygulanmaktadır (Turut, 2016, s. 223). Örneğin, Çevik (2022), Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarında gölge arketipinin temsillerini incelemiş ve bu sanatçıların bilinçdışı korku ve arzularını nasıl sembollerle ifade ettiklerini analiz etmiştir. Benzer şekilde, Depci ve Erkin (2021), Haruki Murakami'nin eserlerinde bilinçdışı sembollerin nasıl kullanıldığını ve karakterlerin içsel dünyalarını nasıl yansıttığını psikanalitik bir perspektifle ele almışlardır.

Sinema, izleyici üzerinde derin psikolojik etkiler yaratan bir sanat dalıdır. Özellikle, rüya sekansları, bilinçdışı arzuların ve korkuların dışavurumu için ideal bir araç olarak kullanılmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Freud'un rüya analizine dayanan bu yaklaşım, sinemanın görsel anlatım gücünü kullanarak izleyicinin bilinçdışı dünyasına hitap etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Bu noktada, Demir ve Anbarpınar (2020), çağdaş sanat enstalasyonlarının psikanalitik çözümlemelerinde rüya sembollerinin nasıl kullanıldığını ortaya koymuştur.

Jung'un arketip teorisi, sinemanın anlatısal yapısını anlamada da önemli bir yere sahiptir (Jung, 2009, s. 234). Sinema filmleri, kolektif bilinçdışındaki arketiplerin dışavurumu olarak değerlendirilmektedir. Özellikle kahraman, gölge, anima ve animus gibi arketipler, filmlerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Örneğin, Keklik ve İlkyaz (2024), Süheyl ü Nev-Bahâr Mesnevisinde kahramanın dönüşümünü analiz ederek, bu dönüşümün arketipsel bir yolculuk olduğunu ortaya koymuşlardır.

Psikanaliz ve sinema arasındaki ilişki, yalnızca film eleştirisi ve analizinde değil, aynı zamanda film yapım sürecinde de kendini göstermektedir. Yönetmenler, karakterlerin içsel çatışmalarını ve psikolojik derinliklerini keşfetmek için psikanalitik teorilerden yararlanabilmektedir (Jung, 2009, s. 234). Örneğin, Hitchcock'un filmleri, bilinçdışındaki korkuların ve bastırılmış arzuların dışavurumu olarak yorumlanabilmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Hitchcock'un karakterleri, bilinçdışı çatışmaları ve nevrotik belirtileri sembolik bir şekilde yansıtarak, izleyicinin kendi içsel dünyasıyla yüzleşmesine olanak tanımaktadır (Gençtan, 1988, s. 185).

3.2.1. Süreal Sinema Anlayışı ve Psikanaliz

Sürealist sinema, bilinçdışının ve rüyaların mantık dışı yapısını sinema perdesine yansıtmayı amaçlayan bir akımdır (Gençtan, 1988, s. 185). Bu tür sinema, insan zihninin derinliklerindeki bastırılmış arzular, korkular ve içsel çatışmalar gibi bilinçdışı unsurları sergileyerek izleyiciyi alışılmışın dışında bir deneyime davet etmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Sürealist sinemanın temelinde, Freud'un psikanalitik kuramları yatmaktadır. Freud, rüyaların bilinçdışı arzuların sembolik ifadesi olduğunu öne sürmüştü ve bu fikir, sürealist sanatçılar için büyük bir ilham kaynağı olmuştur (Jung, 2009, s. 234).

Luis Buñuel ve Salvador Dalí gibi yönetmenler, bilinçdışının mantık dışı yapısını sinema aracılığıyla ifade ederek, izleyicinin bilinçdışına erişmeyi amaçlamışlardır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu yönetmenlerin filmleri, izleyiciyi bilinçdışındaki arzularla yüzleşmeye zorlayarak, toplumun bastırdığı ve hoş karşılamadığı dürtüleri açığa çıkarmaktır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Örneğin, Buñuel'in "Bir Endülüs Köpeği" adlı filmi, kesintisiz bir rüya gibi ilerler ve mantıklı bir anlatı yapısı olmaksızın izleyicinin bilinçdışına hitap etmektedir (Cavalli, 2015, s. 72).

Sürealist sinemada semboller ve metaforlar, izleyicinin bilinçdışına erişmesini sağlayan araçlar olarak kullanılır (Jung, 2009, s. 234). Jung, bilinçdışının sembolik bir dille kendini ifade ettiğini savunmaktadır ve sürealist sinema bu sembolleri kullanarak izleyiciye yeni bir anlam dünyası sunmaktadır (Jung, 2016, s. 116-119). Örneğin, Çevik (2022), Eminem ve The Weeknd'in müzik videolarında sürealist öğeler kullanarak bilinçdışı korkuları ve arzuları nasıl ortaya çıkardığını analiz etmiştir. Bu

filmler, izleyicinin rüyalar ve bilinçdışı ile olan bağlantısını güçlendirerek, psikanalitik bir yolculuğa davet etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18).

3.2.2. Sinema ve Rüyalar

Sinema, rüyalar gibi bilinçdışının sembolik anlatımını sunan bir sanat formudur (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Freud, rüyaların bilinçdışındaki bastırılmış arzuların ve çatışmaların dışavurumu olduğunu savunmaktadır ve sinemanın da bu işlevi yerine getirdiğini öne sürmektedir (Gençtan, 1988, s. 188). Filmler, tıpkı rüyalar gibi, izleyiciyi mantık ve gerçeklikten kopararak bilinçdışı bir dünyaya taşımaktadır (Jung, 2009, s. 234).

Rüyalar, bireyin bilinçdışındaki korkular, arzular ve travmalar hakkında ipuçları verir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Sinema, bu rüya benzeri yapısıyla izleyicinin bilinçdışını keşfetmesine olanak tanımaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Özellikle David Lynch gibi yönetmenler, filmlerinde rüyalar aracılığıyla bilinçdışının derinliklerine inerek, izleyicinin bilinçdışındaki sembollerle yüzleşmesini sağlamaktadır (Cavalli, 2015, s. 72). Örneğin, Lynch'in "Mulholland Drive" adlı filmi, izleyiciyi rüya ile gerçeklik arasındaki ince çizgide bırakarak, bilinçdışı korkuları ve arzuları sorgulamaya iter (Jung, 2009, s. 234).

Jung'a göre, rüyalar bireyin içsel dünyasında gizlenen arketiplerle yüzleşmesine olanak tanımaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Bu bağlamda, sinema, rüyaların işlevini yerine getirerek izleyicinin bilinçdışına hitap etmektedir ve onu kendi gölge arketipi ile yüzleşmeye davet etmektedir (Jung, 2016, s. 116-119). Örneğin, Dağlar (2023), Nilgün Marmara'nın şiirlerinde gölge arketipinin izlerini analiz ederken, rüyaların bireyin içsel çatışmalarını nasıl açığa çıkardığını vurgulamaktadır.

Sinema ve rüyaların bu güçlü bağlantısı, özellikle fantastik ve bilim kurgu filmlerinde kendini göstermektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Örneğin, Christopher Nolan'ın "Inception" filmi, rüya içinde rüya konseptiyle izleyiciyi bilinçdışının derinliklerine götürerek, rüyaların ve bilinçdışının nasıl çalıştığını keşfettirmektedir (Jung, 2009, s. 234). Bu film, rüyaların çok katmanlı yapısını ve bilinçdışındaki sembollerin karmaşıklığını ortaya koyarak, izleyiciyi derin bir psikolojik yolculuğa çıkarmaktadır.

3.2.3. Sinema ve Mitoloji

Mitoloji, insanlığın kolektif bilinçdışında yer alan arketiplerin dışavurumudur (Jung, 2009, s. 234). Sinema, bu mitolojik sembolleri modern bir anlatı diliyle yeniden canlandırarak, izleyicinin kolektif bilinçdışındaki arketiplerle bağlantı kurmasını sağlamaktadır (Jung, 2016, s. 116-119). Mitolojik hikayeler, insanın temel korkularını, arzularını ve toplumsal değerlerini semboller aracılığıyla ifade etmektedir ve sinema, bu sembolik anlatımı izleyiciye sunmaktadır (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998).

Jung'a göre, mitolojinin unsurları, bireyin bilinçdışındaki arketiplerle yüzleşmesine olanak tanımaktadır (Jung, 2001, s. 17-18). Sinema, bu arketipsel sembollerle izleyiciyi derin bir içsel yolculuğa çıkararak, bireysel ve toplumsal bilinçdışını keşfetmeye teşvik etmektedir (Gençtan, 1988, s. 188). Örneğin, Keklik ve İlkayaz (2024), Süheyl ü Nev-Bahâr mesnevisindeki kahramanın dönüşümünü analiz ederek, mitolojik unsurların bireyleşme sürecine katkısını vurgulamaktadır.

Sinema, mitolojik anlatılar aracılığıyla izleyiciye arketiplerle dolu bir dünya sunmaktadır (Jung, 2009, s. 234). Özellikle kahramanlık hikayeleri, bireyin gölge arketipi ile yüzleşmesini ve içsel dönüşümünü sembolize etmektedir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu bağlamda, mitolojik öğeler içeren filmler, izleyicinin kendi içsel kahramanlık yolculuğunu anlamasına ve bilinçdışındaki korkularla yüzleşmesine olanak tanımaktadır (Jung, 2016, s. 116-119).

Mitoloji ve sinema arasındaki bu derin bağ, modern filmlerde de sıkça karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, “Yüzüklerin Efendisi” gibi filmler, mitolojik sembollerle dolu bir dünyayı anlatarak, izleyiciyi kolektif bilinçdışındaki arketiplerle yüzleşmeye davet etmektedir (Jung, 2001, s. 17-18). Bu filmler, izleyicinin kendi içsel dünyasında gizlenen kahramanlık, fedakârlık ve dönüşüm temalarını keşfetmesine yardımcı olur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FİMLERDE GÖLGE ARKETİPİ VE BASTIRMA KAVRAMININ KARŞILAŞTIRILMALI ANALİZİ: KARANLIĞIN KALBI, DÖVÜŞ KULÜBÜ VE KARA ŞÖVALYE FİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Bu bölümde, Carl Gustav Jung'un gölge arketipi ve Sigmund Freud'un bastırma kavramları ışığında, üç önemli film olan "Karanlığın Kalbi" (Apocalypse Now), "Dövüş Kulübü" (Fight Club) ve "Kara Şövalye" (The Dark Knight) detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Bu filmler, insan doğasının karanlık yönlerini ve toplumsal normlarla bastırılan dürtülerin nasıl ortaya çıktığını gözler önüne seren yapıtlar olarak dikkat çekmektedir. Analizimizde, bu filmlerin karakterleri ve olay örgüleri üzerinden, Jung'un gölge arketipi ve Freud'un bastırma mekanizması kavramlarının nasıl işlendiği ele alınacaktır.

4.1. Araştırmanın Konusu

Bu araştırma, modern sinemada Jung'un gölge arketipi ve Freud'un bastırma teorisinin nasıl işlendiğini incelemektedir. Özellikle, "Karanlığın Kalbi", "Dövüş Kulübü" ve "Kara Şövalye" filmleri seçilmiştir, çünkü bu filmler, bireylerin içsel çatışmalarını ve toplumsal normlara karşı geliştirdikleri tepkileri derinlemesine ele almaktadır. Jung'un gölge arketipi, bireyin bastırdığı karanlık yanlarını simgelerken, Freud'un bastırma kavramı, toplumsal kabul görmeyen düşünce ve arzuların bilinçdışına itilmesi sürecini açıklamaktadır.

Özellikle "Karanlığın Kalbi", savaşın vahşetiyle yüzleşen karakterlerin içsel dönüşümünü ve gölge arketipiyle olan çatışmalarını ele alırken "Dövüş Kulübü" modern toplumun birey üzerinde yarattığı baskıları ve bu baskıların yarattığı içsel isyanı, bastırma ve gölge arketipleri aracılığıyla işlemektedir. "Kara Şövalye" ise iyi ve kötü arasındaki ince çizgide duran karakterler üzerinden, bastırılmış dürtülerin ve karanlık arketiplerin ortaya çıkışını sembolik bir dille anlatmaktadır.

4.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Jung'un gölge arketipi ve Freud'un bastırma teorisi çerçevesinde seçilen filmlerin analitik bir incelemesini yapmaktır. Gölge arketipi,

bireyin toplum tarafından kabul görmeyen, bastırılmış yanlarını temsil ederken (Jung, 2001, s. 17-18), bastırma ise bu karanlık yönlerin bilinçdışına itilmesi sürecidir (Gençtan, 1988, s. 11-24; Freud, 1998). Bu araştırma, filmlerde bu iki kavramın nasıl işlendiğini, karakterler aracılığıyla nasıl somutlaştığını ve anlatının genel yapısına nasıl yansıdığını incelemeyi hedeflemektedir.

Araştırmanın alt amacı, sinemanın, psikanalitik kavramları izleyiciye nasıl aktardığını ve bireylerin bilinçdışı dünyalarını nasıl yansıttığını ortaya koymaktır. Özellikle "Dövüş Kulübü" filminde, bireyin modern toplumda yaşadığı kimlik krizleri ve bu krizlerin sonucunda ortaya çıkan içsel çatışmalar, bastırma mekanizması ve gölge arketipi üzerinden ele alınmıştır. Benzer şekilde, "Karanlığın Kalbi" ve "Kara Şövalye" filmleri de bireylerin karanlık yönleriyle yüzleşme süreçlerini gözler önüne sermektedir.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, nitel bir araştırma yöntemi benimseyerek, seçilen filmleri yorumsamacı (hermeneutik) bir teknik çerçevesinde derinlemesine yorumlamayı amaçlamaktadır. Araştırmada, Carl Gustav Jung'un gölge arketipi ve Sigmund Freud'un bastırma teorisi temel alınarak, "Karanlığın Kalbi", "Dövüş Kulübü" ve "Kara Şövalye" gibi seçilmiş kült filmler incelenmiştir. Bu bağlamda, araştırma yöntemi olarak yorumsamacı (hermeneutik) bir yaklaşım benimsenmiş ve filmler gölge arketipi ve bastırma kavramları açısından iki boyutlu bir analiz çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Yorumsamacı (hermeneutik) bir tekniğin kullanıldığı çalışmada filmlerin derinlemesine anlaşılabilmesi için sembolik unsurların, anlatım tekniklerinin ve karakter gelişimlerinin detaylı bir şekilde yorumlanması yapılmıştır. Yorumsamacı yaklaşım, izleyiciye sunulan metinlerin (filmlerin) altında yatan anlamları ve bilinçdışı mesajları ortaya çıkarmayı hedeflerken, aynı zamanda izleyicinin kendi bilinçdışı süreçleriyle de etkileşimde bulunmasına olanak tanımaktadır.

Filmler, iki ana boyut altında incelenmiştir: Gölge arketipi ve bastırma teorisi. Bu iki boyut, her bir filmdeki karakterlerin içsel çatışmalarını ve bilinçdışı süreçlerini anlamak için ayrı ayrı ele alınmıştır.

Her iki boyut altında yapılan analizlerde, filmlerdeki tematik unsurlar, sembolik anlatımlar ve karakter gelişimleri sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu analizler, filmlerin psikanalitik açıdan nasıl yapılandırıldığını ve izleyiciye bilinçdışı

mesajlar ileterek nasıl etkiler yarattığını anlamamıza yardımcı olmuştur. Özellikle, "Karanlığın Kalbi" bireyin içsel korkularıyla yüzleşme sürecini, "Dövüş Kulübü" tüketim toplumunun birey üzerindeki yabancılaştırıcı etkilerini ve "Kara Şövalye" ahlaki ikilemler üzerinden toplumsal baskıları temsil eden önemli örnekler sunmaktadır.

Araştırmanın uygulama aşamaları şu şekilde planlanmıştır:

Psikanalitik kuramlarla uyumlu olarak, derin içsel çatışmaları ve bilinçdışı süreçleri barındıran "Karanlığın Kalbi", "Dövüş Kulübü" ve "Kara Şövalye" filmleri seçilmiştir. Seçilen filmler izlenmiş ve önemli sahneler, karakter diyalogları ile sembolik öğeler not alınmıştır. Ayrıca, film eleştirileri ve ilgili literatür taranarak ek bilgiler toplanmıştır. Toplanan veriler, Jung'un gölge arketipi ve Freud'un bastırma teorisi doğrultusunda iki boyutlu bir şekilde yorumsamacılık çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her bir boyut için ayrı yorumlar yapılmış ve filmlerin tematik derinlikleri ortaya çıkarılmıştır. Filmler, psikanalitik kuramlar ışığında yorumlanarak, filmlerin birey ve toplum üzerindeki psikolojik etkileri tartışılmıştır.

4.4. Araştırma Soruları

- 1) Karanlığın Kalbi, Dövüş Kulübü ve Kara Şövalye filmlerinde gölge arketipi nasıl temsil edilmektedir?
- 2) Bu filmlerde bastırma kavramı hangi unsurlarla ilişkilidirmiştir?
- 3) Gölge arketipi ve bastırma kavramının temsilleri filmlerin ana temalarını ve mesajlarını nasıl etkilemektedir?
- 4) Üç film gölge arketipi ve bastırma kavramı bağlamında nasıl karşılaştırılabilir?
- 5) Gölge arketipi ve bastırma kavramının farklı temsilleri, filmlerin farklı türlere (dram, aksiyon, gerilim) ait olmasıyla nasıl ilişkilidir?
- 6) Filmlerin kültürel bağlamları, gölge arketipi ve bastırma kavramının temsilini nasıl etkileyebilir?

4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, yalnızca "Karanlığın Kalbi", "Dövüş Kulübü" ve "Kara Şövalye" filmleri ile sınırlıdır. Bu seçim, söz konusu filmlerin gölge arketipi ve bastırma kavramlarını güçlü bir şekilde ele alması nedeniyle yapılmıştır. Ancak, diğer filmler

ve farklı yönetmenlerin eserleri de benzer temalar üzerine analiz edilebileceğinden, bu araştırmanın sonuçları evrensel bir genellemeye varmak için yeterli olmayabilir.

Buna ek olarak, psikanalitik analiz, her zaman öznel bir yoruma dayanmaktadır ve bu nedenle, elde edilen bulgular farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Psikanalizin sembolik ve yorumlayıcı doğası gereği, filmlerdeki sembollerin anlamlandırılması, bireyin kendi bilinçdışı ve kişisel deneyimlerine dayalı olarak değişebilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmanın sonuçları belirli bir bağlam içinde değerlendirilmelidir.

4.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Jung'un gölge arketipi ve Freud'un bastırma kavramlarını içeren sinema filmlerini kapsamaktadır. Örneklem olarak ise, "Karanlığın Kalbi", "Dövüş Kulübü" ve "Kara Şövalye" filmleri seçilmiştir. Filmler gelişi güzel örnekleme (haphazard sampling) yöntemiyle seçilmiştir.

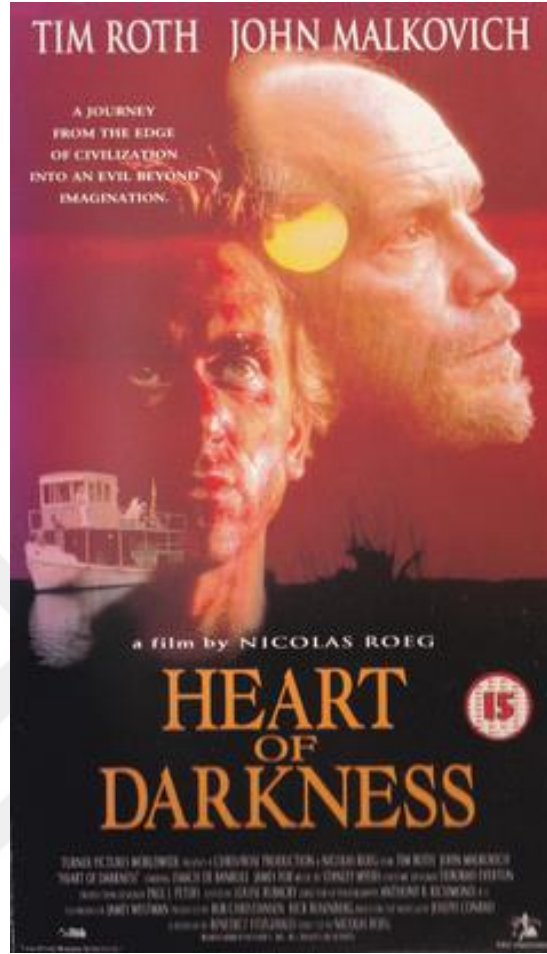
4.7. Seçilen Filmlerin Analizleri

4.7.1. Karanlığın Kalbi

"Karanlığın Kalbi" (Heart of Darkness, 1993), Joseph Conrad'ın aynı adlı romanından uyarlanmış, karanlık ve derin bir anlatı sunan bir film olarak dikkat çekmektedir. Film, içsel karanlıkla yüzleşme temasını işleyerek izleyiciyi insan doğasının karanlık yönleriyle karşı karşıya getirmektedir. Yönetmen Nicolas Roeg, bu filmi Bernd Eichinger ve Peter Beale'in senaryosu üzerinden, Joseph Conrad'ın eserine sadık kalarak beyaz perdeye uyarlamıştır.

4.7.1.1. Filmin Künyesi

Şekil 1.
Heart of Darkness (1993) Film Afişi

Tablo 1.
Karanlığın Kalbi (1993) Filmin Künyesi

Özellik	Bilgi
Yönetmen	Nicolas Roeg
Yapımcı	Bernd Eichinger, Peter Beale
Senaryo	Benedict Fitzgerald (Joseph Conrad'ın "Karanlığın Kalbi" romanından uyarlama)
Oyuncular	Marlow: (Martin Sheen) Kurtz: (Marlon Brando) Kayıtsız kadın: (Isabelle Adjani) Ensign: (Dennis Hopper) Colonel Walter E. Kurtz: (Marlon Brando)

Tablo 2. (Devamı)

Müzik	Philip Glass
Görüntü Yönetmeni	Anthony B. Richmond
Ülke	Birleşik Krallık, Almanya, Fransa
Dil	İngilizce

Tablo 1’de görüldüğü üzere, filmin kadrosunda Tim Roth, John Malkovich ve Philip Glass gibi önemli isimler yer almaktadır. Bu yapım, güçlü görsel anlatımı ve etkileyici müzikleri ile izleyicinin bilinçdışının derinliklerine hitap etmektedir.

4.7.1.2. Özet

"Karanlığın Kalbi", Joseph Conrad'ın aynı adlı eserinden uyarlanmış, insan doğasının karanlık taraflarına dair derin bir keşfe çıkaran bir yapımdır. Film, Kongo Nehri boyunca yapılan tehlikeli bir yolculuk etrafında şekillenmektedir ve Batı uygarlığının getirdiği sömürgecilik temasını derinlemesine işlemektedir. Hikâyenin merkezinde, bir İngiliz subayı olan Marlow'un, şirket tarafından kaybolduğu düşünülen Kurtz adında bir ajanın izini sürmek üzere görevlendirilmesi yer almaktadır.

Marlow, yolculuğunun başında Batı medeniyetinin üstünlüğüne inanırken, Kongo'nun derinliklerine indikçe bu inancı sarsılmaya başlar. Yolculuk ilerledikçe Marlow, Kurtz'un sadece bir adam olmadığını, aynı zamanda Avrupa medeniyetinin karanlık yüzünün bir yansıması olduğunu keşfetmektedir. Kurtz, yerel halk üzerinde mutlak bir güç kurmuş ve kendisini neredeyse ilahi bir figür haline getirmiştir. Film boyunca, Kurtz'un yozlaşmış kişiliği ve insan doğasının en ilkel yönlerine teslim olmuş hali, Marlow'un bakış açısıyla izleyiciye aktarılmaktadır.

Film, yalnızca bir fiziksel yolculuğu değil, aynı zamanda psikolojik bir keşfi temsil etmektedir. Marlow'un yolculuğu, aynı zamanda kendi içsel karanlıklarına bir yolculuktur. Kurtz'un deliliği ve ahlaki çöküşü, Batı medeniyetinin kendi içinde taşıdığı vahşeti ve ikiyüzlülüğü gözler önüne sermektedir. Sonunda Marlow, Kurtz'un karanlık dünyasını keşfettiğinde, kendi medeniyetine ve kimliğine dair derin bir sorgulamaya girmektedir. Doğasının karanlık ve bastırılmış yönlerini dramatik bir şekilde sergileyerek, izleyiciyi ahlaki belirsizlikler ve insan psikolojisinin derinlikleriyle yüzleşmeye davet etmektedir.

4.7.1.3. Gölge Arketipine Yönelik Değerlendirme

Carl Gustav Jung'un gölge arketipi, bireyin bilinçdışında sakladığı, genellikle kabul edilemez veya toplumsal normlara aykırı olarak görülen kişilik yönlerini temsil etmektedir (Jung, 2009). "Karanlığın Kalbi" filminde bu arketip, ana karakter Marlow'un bilinçdışındaki karanlık yanlarıyla yüzleşmesi üzerinden derinlemesine işlenmektedir. Marlow'un Kongo Nehri boyunca yaptığı yolculuk, fiziksel bir keşif olmanın ötesinde, kendi içsel gölgesini keşfetme sürecine de işaret etmektedir. Kurtz karakteri, Marlow'un bilinçdışındaki karanlık arzuların ve gücün somut bir temsilcisi olarak ortaya çıkmaktadır. Kurtz'un ahlaki çöküşü ve güç hırsı, Marlow'un kendi gölgesini tanıma ve kabul etme sürecini tetiklemektedir.

Filmin görsel ve anlatım dili, gölge arketipinin temsiliyetini güçlendirmektedir. Yoğun orman manzaraları ve karanlık atmosfer, Marlow'un içsel dünyasının karanlık derinliklerini simgelerken, Kurtz'un karakteri ise bu gölgenin dışı vurumunu temsil etmektedir. Marlow'un Kurtz'a olan hayranlığı ve aynı zamanda tiksintisi, bireyin kendi gölgesine karşı duyduğu karışık duyguları yansıtmaktadır. Bu çatışma, Jung'un bireyleşme sürecinde gölge ile entegrasyonun önemini vurgulamaktadır. Marlow'un yolculuğu, bireyin kendi karanlık yönleriyle yüzleşerek daha bütünleşmiş bir kişilik geliştirme sürecini sembolize etmektedir.

Ayrıca, filmin tematik yapısı ve karakter gelişimleri, gölge arketipinin bireyin davranışları ve kararları üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Marlow'un Kurtz'un izini sürme kararlılığı, bilinçdışındaki karanlık arzuların keşfedilme ve kabul edilme gerekliliğini göstermektedir. Bu bağlamda, "Karanlığın Kalbi" filmi, Jung'un gölge arketipi kavramını derinlemesine işleyerek, izleyiciye bireyin içsel dünyasının karmaşıklığını ve karanlık yanlarının psikolojik gelişimdeki rolünü etkili bir şekilde sunmaktadır.

4.7.1.4. Bastırma Teorisine Yönelik Değerlendirme

Sigmund Freud'un bastırma teorisi, bireyin kabul edilemez veya tehdit edici düşünce ve duyguları bilinçdışına itmesi sürecini açıklamaktadır (Freud, 1998). "Karanlığın Kalbi" filminde bu teori, Marlow'un bilinçdışı süreçleri ve bastırılmış duyguları üzerinden incelenmektedir. Marlow'un Kongo'ya yaptığı yolculuk, sadece fiziksel bir macera değil, aynı zamanda bilinçdışı bastırılmış duygularını ve travmalarını yüzeye çıkarma sürecidir. Kurtz'un karakteri, Marlow'un bastırılmış korkularını ve ahlaki çatışmalarını somut bir biçimde temsil etmektedir.

Filmin anlatımı, Marlow'un içsel dünyasında yaşadığı çatışmaları ve bastırdığı duyguları görsel ve sembolik öğeler aracılığıyla aktarmaktadır. Marlow'un Kurtz'a olan takıntısı, onun bilinçdışındaki bastırılmış öfke, güç arzusu ve kontrol ihtiyacını yansıtmaktadır. Marlow'un Kongo'daki deneyimleri, onun bastırdığı duyguların yeniden ortaya çıkmasına ve bu duygularla yüzleşmesine neden olmaktadır. Bu süreç, Freud'un bastırma mekanizmasının nasıl işlediğini ve bastırılan duyguların zamanla nasıl yeniden ortaya çıkabileceğini gözler önüne sermektedir.

Ayrıca, filmin görsel dili ve karakter etkileşimleri, bastırılmış duyguların bilinçdışı süreçlerde nasıl işlediğini derinlemesine göstermektedir. Marlow'un Kurtz'a olan hayranlığı ve aynı zamanda nefret duygusu, bastırılmış duyguların karmaşık doğasını ve bu duyguların bireyin davranışları üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Marlow'un Kurtz'u bulduğunda yaşadığı duygusal çöküş, bastırılmış duyguların dışa vurumunun birey üzerindeki yıkıcı etkilerini göstermektedir.

4.7.2. Dövüş Kulübü

"Dövüş Kulübü" (Fight Club, 1999), modern toplumun bireyler üzerindeki baskısını, kimlik arayışını ve bilinçdışında bastırılmış dürtülerin nasıl patlama noktasına geldiğini gözler önüne seren bir film olarak dikkat çekmektedir. David Fincher'ın yönettiği bu film, Chuck Palahniuk'un aynı adlı romanından uyarlanmıştır. Film, psikanalitik temalar ve karakterlerin içsel çatışmaları üzerinden bireyin kimlik arayışını ve toplumsal normlara başkaldırışını işlemektedir.

4.7.2.1. Filmim Künyesi

Şekil 2.
Fight Club (1999) Film Afişi

Tablo 3.
Dövüş Kulübü (1999) Filmin Künyesi

Özellik	Bilgi
Yönetmen	David Fincher
Yapımcı	Art Linson, Ross Bell, Cean Chaffin
Senaryo	Jim Uhls (Chuck Palahniuk'un romanından uyarlama)
Oyuncular	Anlatıcı/Jack: (Edward Norton) Tyler Durden: Brad Pitt (William Bradley Pitt) Marla Singer: (Helena Bonham Carter) Robert Paulson: Meat Loaf (Marvin Lee Aday) Tyler Durden'in Annesi: Zooey Deschanel (Zooey Deschanel)
Müzik	The Dust Brothers

Tablo 2. (Devamı)

Görüntü Yönetmeni	Dariusz Wolski
Ülke	ABD
Dil	İngilizce

Tablo 2'de görüldüğü üzere, "Dövüş Kulübü" özellikle Brad Pitt ve Edward Norton'un performansları ile dikkat çekmektedir. Filmin müzikleri, The Dust Brothers tarafından yapılmış ve bu sayede filme özgün bir atmosfer kazandırılmıştır. Film, bireylerin bastırılmış arzularını ve kimlik krizlerini, Tyler Durden karakteri aracılığıyla sembolik bir dille ele almaktadır.

4.7.2.2. Özet

"Dövüş Kulübü", modern toplumun dayattığı değerlerle çatışan bireylerin içsel çelişkilerini ve kimlik arayışlarını merkezine almaktadır. Film, anlatıcı olarak adlandırılan karakterin, monoton ve tatminsiz bir yaşam sürdüğü büyük şehirde başlamaktadır. Anlatıcı, bir otomobil şirketinde çalışmakta ve kronik uykusuzluk çekmektedir. Hayatının anlamsızlığı içinde boğulurken, bir destek grubuna katılarak kendisini rahatlatmanın yollarını aramaktadır. Ancak bu durum, yalnızca geçici bir rahatlama sağlamaktadır ve kısa süre sonra bu grupların da yetersiz kaldığını fark etmektedir.

Bir uçak yolculuğu sırasında Tyler Durden adında karizmatik ve anarşist bir adamla tanışır. Tyler, anlatıcının tam zıttı olarak, özgürlüğü ve anarşiyi savunan bir figürdür. İkisi, kısa süre içinde "Dövüş Kulübü" adını verdikleri gizli bir topluluk kurarlar. Bu kulüp, modern toplumun dayatmalarına karşı bir başkaldırı olarak şekillenmektedir; erkekler burada fiziksel şiddet yoluyla bastırılmış duygularını serbest bırakmaktadır. Ancak, kulübün giderek daha tehlikeli bir hal alması ve Tyler'in kontrolünü kaybetmesi, anlatıcıyı büyük bir içsel çatışmanın ortasına sürüklemektedir.

Film, modern kapitalist sistemin bireyler üzerinde yarattığı kimlik krizine ve yabancılaşmaya dair derin bir eleştiridir. Anlatıcı, Tyler'in etkisiyle toplumun dayattığı kuralları sorgularken, bastırıldığı arzular ve öfkeyle yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Ancak sonunda, Tyler'in aslında anlatıcının bastırılmış bir yanının yansıması olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu dramatik açıklama, bireyin kendi gölgesiyle yüzleşmesini ve kendini kabul etme sürecini gözler önüne sermektedir. Film, modern

toplumun birey üzerindeki baskısını, kimlik arayışını ve bilinçdışı arzuların nasıl yıkıcı sonuçlara yol açabileceğini güçlü bir şekilde ele almaktadır.

4.7.2.3. Gölge Arketipine Yönelik Değerlendirme

Carl Gustav Jung'un gölge arketipi, bireyin bilinçdışında yer alan ve toplumsal normlar tarafından bastırılan, kabul edilemez veya karanlık olarak görülen kişilik özelliklerini temsil etmektedir (Jung, 2009). "Dövüş Kulübü" (Fight Club) filminde bu arketip, baş karakterin (Anlatıcı) alter-ego'su Tyler Durden aracılığıyla derinlemesine işlenmektedir. Anlatıcı, modern tüketim toplumunun dayattığı yapaylık ve yabancılaşma duygusu içinde ezilirken, Tyler Durden karakteri onun bilinçdışındaki bastırılmış dürtülerin ve öfkenin somut bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.

Film boyunca, Anlatıcı'nın yaşamındaki monotonluk ve tatminsizlik, onun içsel gölgesinin dışa vurumu için bir zemin hazırlamaktadır. Tyler Durden, Anlatıcı'nın bastırdığı asi, özgür ve kaotik yanını temsil ederken, bu iki karakter arasındaki çatışma gölge arketipinin entegrasyon sürecini sembolize etmektedir. Anlatıcı'nın Tyler ile kurduğu ikili ilişki, bireyin kendi karanlık yanlarıyla yüzleşme ve bu yanları kabul etme gerekliliğini vurgulamaktadır.

"Dövüş Kulübü"nde, gölge arketipi sadece bireyin içsel çatışmalarını değil, aynı zamanda toplumun birey üzerindeki baskılarını da yansıtmaktadır. Anlatıcı'nın kurduğu dövüş kulübü, onun içsel dünyasındaki karanlık dürtülerin toplumsal bir ifade bulduğu bir mekan olarak işlev görmektedir. Bu kulüp, bireyin bastırılmış öfkesini ve özgürlük arayışını fiziksel mücadele aracılığıyla dışa vurmasını sağlamaktadır. Jung'un bireyleşme sürecinde gölge ile entegrasyonun önemini vurgulayan bu yapı, Anlatıcı'nın kişisel gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır.

Ayrıca, filmdeki diğer karakterler ve olay örgüsü de gölge arketipinin çeşitli yönlerini ortaya koymaktadır. Marla Singer karakteri, Anlatıcı'nın bastırdığı duygusal ihtiyaçlarını ve ilişkisel çatışmalarını temsil ederken, proje Mayhem organizasyonu, bireyin toplumsal normlara karşı olan isyanını ve anarşist eğilimlerini simgelemektedir. Bu unsurlar, gölge arketipinin bireyin psikolojik ve sosyal yapısı üzerindeki etkisini derinlemesine analiz etmemize olanak tanımaktadır. Sonuç olarak, "Dövüş Kulübü" filmi, Jung'un gölge arketipi kavramını kullanarak, modern bireyin içsel dünyasındaki karmaşıklığı ve karanlık yönlerinin psikolojik gelişimdeki rolünü etkili bir şekilde sunmaktadır.

4.7.2.4. Bastırma Teorisine Yönelik Değerlendirme

Sigmund Freud'un bastırma teorisi, bireyin kabul edilemez veya tehdit edici bulunduğu düşünce ve duyguları bilinçdışına itmesi sürecini açıklamaktadır (Freud, 1998). "Dövüş Kulübü" filminde bu teori, Anlatıcı'nın (Edward Norton) bilinçdışı süreçleri ve bastırılmış duyguları üzerinden derinlemesine incelenmektedir. Anlatıcı'nın hayatındaki stres, iş tatminsizliği ve sosyal yabancılaşma, onun içsel dünyasında bastırılmış öfke ve isyan duygularının oluşmasına neden olmaktadır.

Filmde, Anlatıcı'nın kendisini ifade edememesi ve duygusal olarak sıkışmış hissetmesi, bastırılmış duygularının yeniden ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Tyler Durden karakterinin ortaya çıkışı, Anlatıcı'nın bastırdığı asi ve kaotik dürtülerin bilinçdışından yüzeye çıkmasını temsil etmektedir. Tyler, Anlatıcı'nın bastırdığı öfke, özgürlük arayışı ve toplumsal normlara karşı direnişini somut bir biçimde dışa vurmaktadır. Bu ikili yapı, Freud'un bastırma mekanizmasının nasıl işlediğini ve bastırılan duyguların zamanla nasıl yeniden ortaya çıkabileceğini gözler önüne sermektedir.

"Dövüş Kulübü"nde, bastırma teorisi çerçevesinde, Anlatıcı'nın hayatındaki çeşitli sembolik unsurlar ve olaylar, onun bilinçdışı süreçlerini ve bastırılmış duygularını yansıtır. Dövüş kulübünün kurulması, Anlatıcı'nın bastırdığı fiziksel güç ve kontrol ihtiyacını dışa vurduğu bir mekân olarak işlev görür. Bu kulüp, bireyin bastırılmış öfkesini ve anarşist eğilimlerini fiziksel mücadele aracılığıyla ifade etmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, proje Mayhem'in ortaya çıkışı, Anlatıcı'nın bilinçdışı isyan ve kaos arzusunun toplumsal düzeyde organize edilmesi olarak değerlendirilebilir.

Filmin görsel ve anlatım dili, bastırılmış duyguların bilinçdışı süreçlerde nasıl işlediğini derinlemesine göstermektedir. Anlatıcı'nın yaşadığı karışıklık, halüsinasyonlar ve Tyler ile olan ilişkisi, bastırılmış duyguların yeniden ortaya çıkışını ve bireyin bu duygularla yüzleşme sürecini simgelemektedir. Anlatıcı'nın Tyler ile olan ikili ilişkisi, bastırılmış dürtülerin bilinçdışından yüzeye çıkmasının ve bireyin bu süreçte yaşadığı içsel çatışmaların bir yansımasıdır.

4.7.2. Kara Şövalye

"Kara Şövalye" (The Dark Knight, 2008), Christopher Nolan'ın yönettiği ve senaryosunu kardeşi Jonathan Nolan ile yazdığı, modern süper kahraman sinemasının en önemli örneklerinden biridir. Film, kahramanlık, adalet ve kaos temalarını

derinlemesine işlerken, Freud'un bastırma ve Jung'un gölge arketipi kavramlarını başarılı bir şekilde yansıtmaktadır.

4.7.3.1. Filmin Künyesi

Şekil 3:
The Dark Knight (2008) Film Afişi

Tablo 4.
Kara Şövalye (2008) Filmin Künyesi

Özellik	Bilgi
Yönetmen	Christopher Nolan
Yapımcı	Charles Roven, Emma Thomas, Christopher Nolan, Benjamin Melniker
Senaryo	Christopher Nolan, Jonathan Nolan

Tablo 3. (Devamı)

Oyuncular	Batman/Bruce Wayne (Christian Bale) Joker/(Heath Ledger) Harvey Dent/Two-Face (Aaron Eckhart) Lieutenant James Gordon (Gary Oldman) Rachel Dawes (Maggie Gyllenhaal)
-----------	--

	Lucius Fox (Morgan Freeman)
Müzik	Hans Zimmer, James Newton Howard
Görüntü Yönetmeni	Wally Pfister
Kurgu	Lee Smith
Ülke	ABD, Birleşik Krallık
Dil	İngilizce

Tablo 3'teki detaylar, "Kara Şövalye" filminin görsel ve işitsel zenginliğini yansıtmaktadır. Heath Ledger'ın Joker performansı, filmin gölge arketipi temasını en iyi şekilde işlemesine katkıda bulunmuştur. Filmde, Bruce Wayne'in içsel çatışmaları ve Joker ile olan mücadelesi, psikanalitik açıdan bastırılmış dürtülerin ve karanlık yönlerin ortaya çıkışını simgelemektedir.

4.7.3.2. Özet

"Kara Şövalye", Gotham şehrinin maskeli kahramanı Batman'in Joker'e karşı verdiği zorlu mücadeleyi konu almaktadır. Film, yalnızca bir süper kahraman hikayesi olmanın ötesine geçerek, iyi ile kötü arasındaki sınırların bulanıklaştığı bir dünyayı sorgulamaktadır. Gotham şehri, organize suçlarla ve yozlaşmış kurumlarla doludur. Ancak, Batman'in adalet getirme çabaları, Joker'in sahneye çıkmasıyla daha da karmaşık hale gelir.

Joker, Gotham'ın düzenini kaosa sürüklemek isteyen, anarşist ve nihilist bir karakterdir. Onun tek amacı, Batman'in ahlaki değerlerini yıkmak ve insanların içindeki karanlığı ortaya çıkarmaktır. Joker, kaosu yayarak insanların maskelerini düşürmeyi amaçlamaktadır; bu süreçte Gotham'ın beyaz şövalyesi olarak görülen savcı Harvey Dent'i de karanlık tarafa çekmeyi başarır. Harvey Dent, Joker'in manipülasyonları sonucunda Two-Face adında bir anti-kahramana dönüşmekte ve Gotham'ın adalet simgesi olmaktan çıkmaktadır.

Film boyunca Batman, kendi karanlık yönleriyle yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Joker'in eylemleri, Batman'i ahlaki sınırlarını yeniden değerlendirmeye itmektedir. Batman, Gotham halkını korumak için kendi kimliğinden ve etik değerlerinden ödün vermek zorunda kalmaktadır. Bu mücadele, Batman'in içsel çatışmalarını ve kahramanlığın bedelini gözler önüne sermektedir. Sonunda, Gotham'ın iyiliği için kendi kahraman kimliğinden vazgeçerek, halkın gözünde bir suçlu olarak görülmeyi göze almaktadır.

"Kara Şövalye", yalnızca süper kahraman mitolojisine katkıda bulunmakla kalmamakta, aynı zamanda insan doğasının karanlık ve bastırılmış yönlerine dair derinlemesine bir inceleme sunmaktadır. Film, adalet, ahlak ve kaos arasındaki ince çizgiyi sorgulayarak, izleyiciyi kahramanlık kavramını yeniden düşünmeye teşvik etmektedir. Batman'ın Joker ile olan mücadelesi, bireyin kendi içsel karanlığıyla yüzleşmesini ve bu süreçte kendini gerçekleştirme çabasını simgelemektedir.

4.7.3.3. Gölge Arketipine Yönelik Değerlendirme

Carl Gustav Jung'un gölge arketipi, bireyin bilinçdışında yer alan ve genellikle toplumsal normlar tarafından bastırılan, kabul edilemez veya karanlık olarak görülen kişilik özelliklerini temsil etmektedir (Jung, 2009). "Kara Şövalye" filminde bu arketip, Bruce Wayne/Batman karakteri üzerinden derinlemesine işlenmektedir. Bruce Wayne'in kamuya açık kimliği olan zengin işadamı ve karizmatik sosyal figürünün altında yatan Batman kişiliği, onun bilinçdışındaki gölge yönlerini somut bir biçimde ortaya koymaktadır. Batman, Bruce Wayne'in bastırdığı öfke, adalet arayışı ve kaosla mücadele etme isteğinin dışı vurumudur. Bu ikili yapı, bireyin kendi karanlık yanlarıyla yüzleşmesi ve bu yanları entegre etme sürecini sembolize etmektedir.

Filmin ilerleyen bölümlerinde, Batman'ın Joker ile olan çatışması, gölge arketipinin entegrasyon sürecini dramatik bir şekilde yansıtmaktadır. Joker karakteri, Batman'ın içsel korkularını, ahlaki ikilemlerini ve adalet anlayışındaki sınırları test eden bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Joker'in anarşist ve kaotik doğası, Batman'ın düzen ve kontrol arayışını sorgulatırken, aynı zamanda onun kendi içindeki kaotik ve kontrol edilemeyen yönleriyle yüzleşmesine neden olmaktadır. Bu çatışma, Jung'un bireyleşme sürecinde gölge arketipiyle entegrasyonun önemini vurgulamakta ve bireyin kendi karanlık yönlerini kabul ederek daha bütünleşmiş bir kişilik geliştirme sürecini temsil etmektedir.

Ayrıca, filmdeki diğer karakterler ve olay örgüsü de gölge arketipinin farklı yönlerini ortaya koymaktadır. Harvey Dent/D 兩的 karakteri, toplumun beklentileri ve kişisel adalet anlayışı arasında sıkışmış bir bireyi temsil ederken, Rachel Dawes ise Bruce Wayne'in bastırılmış duygusal ihtiyaçlarını ve insan ilişkilerindeki çatışmalarını simgelemektedir. Bu unsurlar, gölge arketipinin bireyin psikolojik yapısı ve toplumsal etkileşimleri üzerindeki etkisini derinlemesine analiz etmemize olanak tanımaktadır. Sonuç olarak, "Kara Şövalye" filmi, Jung'un gölge arketipi kavramını

kullanarak, modern bireyin içsel dünyasındaki karmaşıklığı ve karanlık yönlerinin psikolojik gelişimdeki rolünü etkili bir şekilde sunmaktadır.

4.7.3.4. Bastırma Teorisine Yönelik Değerlendirme

Sigmund Freud'un bastırma teorisi, bireyin kabul edilemez veya tehdit edici bulduğu düşünce ve duyguları bilinçdışına itmesi sürecini açıklamaktadır (Freud, 1998). "Kara Şövalye" filminde bu teori, Bruce Wayne'in (Batman) bilinçdışı süreçleri ve bastırılmış duyguları üzerinden derinlemesine incelenmektedir. Bruce Wayne'in kişisel trajedileri, ailesinin kaybı ve Gotham şehrinin kaosu, onun içsel dünyasında bastırılmış öfke, adalet arayışı ve kontrol ihtiyacının oluşmasına neden olmaktadır. Batman karakteri, bu bastırılmış duyguların ve dürtülerin somut bir dışavurumu olarak ortaya çıkarak, Bruce Wayne'in bilinçdışı süreçlerini temsil etmektedir.

Filmin anlatımı, Bruce Wayne'in çift yaşamı ve Batman olarak yaşadığı ikili kimlik üzerinden bastırılmış duyguların nasıl dışa vurulduğunu göstermektedir. Batman'in suçla mücadele etme çabaları, onun bilinçdışındaki öfke ve adalet arayışının fiziksel ve toplumsal bir ifade biçimi olarak değerlendirilebilir. Bu süreç, Freud'un bastırma mekanizmasının nasıl işlediğini ve bastırılan duyguların zamanla nasıl yeniden ortaya çıkabileceğini gözler önüne sermektedir. Batman'in Joker ile olan çatışması, bastırılmış duyguların kaotik ve kontrol edilemeyen bir biçimde yüzeye çıkışını temsil ederken, Batman'in kendi içsel çatışmaları da bastırılmış duyguların birey üzerindeki yıkıcı etkilerini göstermektedir.

Ayrıca, filmdeki diğer karakterlerin etkileşimleri ve olay örgüsü, bastırma teorisinin çeşitli yönlerini ortaya koymaktadır. Harvey Dent'in ikiyüzlü karakteri, bastırılmış adalet arayışının yozlaşmış bir biçimini temsil ederken, Rachel Dawes'in varlığı Bruce Wayne'in bastırılmış duygusal ihtiyaçlarını ve insani yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu unsurlar, Bruce Wayne'in bilinçdışı süreçlerindeki çatışmaları ve bastırılmış duygularının toplumsal düzeyde nasıl etkili olduğunu derinlemesine analiz etmemize olanak tanımaktadır. Sonuç olarak, "Kara Şövalye" filmi, Freud'un bastırma teorisini etkili bir şekilde işleyerek, bireyin bilinçdışı süreçleri ve bastırılmış duygularının psikolojik gelişim üzerindeki etkilerini derinlemesine analiz etmektedir. Bruce Wayne'in içsel yolculuğu, bastırılmış duyguların keşfi ve bu duygularla yüzleşme sürecini temsil etmekte olup, izleyiciye bireyin psikolojik yapısının

karmaşıklığını ve bastırma mekanizmalarının bireyin davranışları üzerindeki etkisini anlamada önemli bir perspektif sunmaktadır.

4.8. Bulguların Yorumlanması

Araştırmanın bulguları analiz edildiğinde araştırmanın birinci sorusu *Karanlığın Kalbi*, *Dövüş Kulübü* ve *Kara Şövalye* filmlerinde gölge arketipi nasıl temsil edildiği sorulmuştur. Bu üç kült filmde Carl Gustav Jung'un gölge arketipi çok net görülebilir. *Karanlığın Kalbi* filminde; Marlow'un Afrika'ya yaptığı yolculuk, aynı zamanda kendi iç dünyasına bir yolculuktur. Kurtz, Marlow'un içindeki vahşi, kontrolsüz ve karanlık tarafın abartılı bir yansıması gibidir. Kurtz'ün fildişi takıntısı, sömürü ve şiddeti meşrulaştırma çabası, Marlow'un içindeki bastırılmış dürtülerle yankılanmaktadır. Marlow, Kurtz'ü yargılamak aslında kendi karanlık tarafıyla yüzleşmekten kaçınmaktadır. *Dövüş Kulübü* filminde, Tyler Durden, Edward Norton'ın canlandırdığı karakterin içindeki isyanın, tüketim toplumuna karşı duyulan öfkenin somutlaşmış halidir. Tyler, Edward'ın içindeki boşluğu doldururken, aynı zamanda onun en büyük korkularını temsil etmektedir. *Dövüş Kulübü*, toplum tarafından kabul edilmeyen, bastırılan duyguların bir çıkış noktasıdır. *Kara Şövalye* filminde ise Joker, Gotham şehrinin ve Batman'in içindeki kaosun, anarşinin ve adaletsizliğin sembolüdür. Joker, Batman'in içindeki karanlık tarafı ayna tutar ve onu kendisiyle yüzleştirir. Batman'in içindeki intikam duygusu, Joker'in manipülasyonlarıyla daha da güçlenmektedir. Kısaca bu üç filmde de kahramanlar, içindeki karanlık tarafıyla mücadele ederken aynı zamanda ona doğru da çekilmektedir. Gölge onlar için hem yıkıcı hem de dönüştürücü bir güçtür. *Karanlığın Kalbi*'nde Kurtz, *Dövüş Kulübü*'nde Tyler ve *Kara Şövalye*'de Joker, toplum tarafından dışlanan ve reddedilen figürlerdir. Ancak aynı zamanda, izleyicilerin empati kurduğu ve kendilerinden bir şeyler bulduğu karakterlerdir. Bunun yanı sıra filmler, gölge arketipinin sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir boyutunu da ortaya koymaktadır. Toplumun bastırdığı duygular, çatışmalar ve adaletsizlikler, bu karakterlerde somutlaşmaktadır. Gölgeyle yüzleşmek, kişisel büyüme ve dönüşüm için zorunlu bir adımdır. Bu filmler, izleyicilere bu konuda derinlemesine bir düşünme fırsatı sunmaktadır.

İkinci soruda Sigmund Freud'un bastırma kavramı hangi unsurlarla ilişkilendirildiği sorulmuştur. *Karanlığın Kalbi* filmi; Marlow'un içsel yolculuğunu ve Kurtz'ün düşüşünü anlatırken, bastırılmış dürtülerin yüzeye çıkışını gözler önüne

sermektedir. Kurtz'ün vahşi doğada insanlığını kaybetmesi, medeniyetin bastırdığı ilkel dürtülerin kontrolsüz bir şekilde ortaya çıkması olarak yorumlanabilir. Marlow'un ise bu olaylara tanık olmasıyla kendi içindeki karanlıklarla yüzleşmesi, bastırmanın kişi üzerindeki yıkıcı etkilerini vurgulamaktadır. Dövüş Kulübü filminde; Tyler Durden karakteri modern toplumun tüketim çılgınlığına ve bireylerin kimlik arayışına dair bir eleştiri sunmaktadır. Tyler, kahramanımızın bastırdığı öfke ve isyan duygularının somutlaşmış halidir. Dövüş kulübü, bu bastırılmış duyguların bir çıkış yolu olarak sunulmakta, ancak sonuçta yıkıcı bir hal almaktadır. Bu da bastırmanın birey ve toplum üzerindeki potansiyel tehlikelerini ortaya koymaktadır. Kara Şövalye filminde ise Gotham Şehrini karanlık dünyasında geçen hikaye, Joker karakteriyle kaosa ve anarşiye olan tutkunun derinlerini keşfetmektedir. Joker'in amacı, toplumun temelini oluşturan kuralları ve değerleri yıkmaktır. Bu durum, toplumun bastırdığı karanlık yanlarının bir yansıması olarak görülebilir. Batman'in ise bu kaosa karşı mücadelesi, içsel çatışmalarıyla birlikte, bastırmanın bireysel ve toplumsal düzeyde yarattığı karmaşıklığı vurgulamaktadır. Aslında üç film de bastırma kavramını farklı açılardan ele alsa da ortak bir noktada buluşmaktadır: Bastırılmış duyguların ve dürtülerin, birey ve toplum üzerindeki yıkıcı etkisi. Filmlerdeki karakterler, bastırmanın yarattığı içsel çatışmalarla mücadele ederken, aynı zamanda toplumun derin yaralarını da gözler önüne sermektedir. Mesela bu filmler, izleyiciyi kendi iç dünyasına dönmeye ve bastırdığı duygularla yüzleşmeye teşvik etmektedir.

Üçüncü soruda Gölge arketipi ve bastırma kavramının temsillerinin filmlerin ana temalarını ve mesajlarını nasıl etkilediği sorulmuştur. Öncelikle bu üç filmde de gölge arketipi ve bastırma kavramları derin bir şekilde işlenmiştir. Karanlığın Kalbi filminde; Kurtz'ün dönüşümü, medeniyetin sınırlarının ötesinde yatan vahşi ve karanlık bir gücün ortaya çıkışı olarak sunulmaktadır. İçindeki gölge, Afrika'nın derinliklerindeki karanlıkta büyüyerek, medeni bir adamı vahşi bir canavara dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, medeniyetin sadece ince bir tabaka olduğunu ve altında yatan ilkel dürtülerin her an patlayabileceğini göstermektedir. Dövüş Kulübü filminde ise bireyin kimlik arayışını mercek altına almaktadır. Tyler Durden, kahramanımızın içindeki isyanın ve kontrolsüzlüğün bir sembolüdür. Dövüş kulübü, bu içsel karmaşanın bir nevi terapi seansı gibidir. Ancak, bu durum, toplumun temellerini sarsacak kadar yıkıcı bir hal alıyor. Kara Şövalye'de ise Joker, Gotham şehrinin karanlık yansıması ve aynı zamanda Bruce Wayne'in iç dünyasının bir parçasıdır. Joker, toplumun en derin korkularını tetikleyerek, insanların içindeki

kötülüğü ortaya çıkarmaktadır. Batman ise bu kötülüğe karşı mücadele ederken, kendi içindeki gölgeyle de yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Bu üç filmde de gölge arketipi ve bastırma, bireyin ve toplumun karanlık yönleriyle yüzleşmesinin kaçınılmazlığını vurgulamaktadır.

Dördüncü soruda üç filmin gölge arketipi ve bastırma kavramı bağlamında nasıl karşılaştırılabileceği sorulmuştur. Karanlığın Kalbi filmi, sömürgeciliğin karanlık yüzünü ve insanın içine düştüğü vahşi doğayı işlemektedir. Kurtz, insanın içindeki en karanlık dürtülerin somutlaşmış hali gibidir. Kurtz her insanda bulunan ve medeniyetin bastırdığı dürtlere sahiptir. Dövüş Kulübü filmi, tüketim çılgınlığının ve kimlik bunalımının yarattığı boşluğu, şiddet ve kaosla doldurmaya çalışan bir toplumun portresidir. Tyler Durden, bastırılmış isyanın ve özgürlük arzusunun sembolü. İnsanın içinde haykırmak isteyen, ama toplum tarafından susturulan o sesi sembolize etmektedir. Kara Şövalye’de ise Gotham City, içindeki kötülüğü bastırmaya çalışan bir şehirdir. Joker ise bu kötülüğü tetikleyen bir katalizördür. İnsanların içindeki kaostan, doğru ve yanlış arasındaki çizginin bulanıklaştığı bir dünyada ne kadar güçlü olabileceğini göstermektedir. Bu üç film de insanın içindeki karanlık tarafıyla yüzleşmeyi sağlamaktadır. Gölge arketipi, bu filmlerde hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bulunmaktadır.

Beşinci soruda gölge arketipi ve bastırma kavramının farklı temsillerinin, filmlerin farklı türlere (dram, aksiyon, gerilim) ait olmasıyla nasıl ilişkilendirildiği sorulmuştur. Öncelikle bu üç film gölge arketipini ve bastırmayı farklı türlerde farklı şekillerde sunmaktadır. Hepsi de kendi türünün imkanlarını kullanarak gölge arketipi ve bastırma kavramlarını daha etkili bir şekilde anlatmaktadır. Karanlığın Kalbi’nin dramatik yapısı, içsel çöküşü daha derinlemesine ele alırken, Dövüş Kulübü’nün aksiyon dolu sahneleri karakterlerin isyanını daha güçlü bir şekilde dışa vurmaktadır. Kara Şövalye ise gerilim unsurlarıyla, kötülüğün içimizdeki yansımalarını daha belirgin kılmaktadır. Sonuç olarak, bu üç film de gölge arketipi ve bastırma kavramlarını farklı açılardan ele alarak, insanın iç dünyasının karmaşıklıklarını ortaya koymaktadır. Farklı türlere ait olmaları, gölge arketipi ve bastırmanın ne kadar evrensel olduğunu ve her türde işlenebileceğini göstermektedir.

Altıncı soruda filmlerin kültürel bağlamlarının, gölge arketipi ve bastırma kavramının temsilini nasıl etkileyebileceği sorulmuştur. Bu üç filmi izleyip Jung’un gölge arketipi ve bastırma kavramları üzerine düşününce, her filmin kültürel bağlamının bu kavramların nasıl sunulduğunu etkilediğini söylemek mümkündür.

Karanlığın Kalbi filmi, sömürgecilik döneminin karanlık yönlerini yansıtmaktadır. Filmin yapıldığı ve geçtiği dönem, sömürgeciliğin yarattığı travmanın ve bastırılmış gerçeklerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde nasıl ortaya çıktığını göstermektedir. Bu bağlamda, Kurtz'un düşüşü sadece kişisel bir yıkım değil, aynı zamanda sömürgeci sistemin bir ürünü olarak da görülebilir. Dövüş Kulübü filmi, tüketim kültürü ve bireyselliğin kaybı üzerine odaklanmaktadır. Filmin yapıldığı 90'ların sonları, küreselleşmenin ve teknolojinin hızla yükselişinin getirdiği belirsizliği ve bireylerin kimlik arayışını yansıtmaktadır. Tyler Durden, bu kültürel belirsizliğin bir ürünü olarak, bastırılmış isyan ve bireyselliğin bir sembolü haline gelmektedir. Kara Şövalye filmi ise, modern toplumun ahlaki ikilemlerini ve kaosla mücadeleyi ele almaktadır. Filmin yapıldığı 2000'lerin başları, terörizm ve güvenlik kaygılarının yükseldiği bir dönemdi. Joker, bu kültürel kaygıları yansıtarak, toplumun bastırılmış karanlık yönlerinin bir temsili haline gelmektedir. Kısacası, her filmin kültürel bağlamı, gölge arketipi ve bastırmanın nasıl sunulduğunu ve yorumlandığını şekillendirmektedir. Filmlerin mesajları, sadece bireysel psikolojiyle değil, aynı zamanda o filmlerin yapıldığı dönemin toplumsal ve kültürel gerçekleriyle de yakından ilişkilidir.

SONUÇ

Bu araştırma, sinemanın psikolojik derinliklerini ve bireyin bilinçdışı dinamiklerini ele alan üç önemli film olan "Karanlığın Kalbi" (Heart of Darkness), "Dövüş Kulübü" (Fight Club) ve "Kara Şövalye" (The Dark Knight) üzerinden gölge arketipi ve bastırma kavramlarını karşılaştırmalı bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır. Üç film de modern toplumun birey üzerindeki baskısını, içsel çatışmaları ve insan doğasının karanlık yönlerini açığa çıkaran derin bir anlatı sunmaktadır. Bu filmler, bireyin bastırdığı duygular ve gölge arketipiyle yüzleşme sürecini çarpıcı bir şekilde işlerken, aynı zamanda bireyin içsel karanlıklarıyla barışmanın ne kadar zor ve karmaşık olabileceğini gözler önüne sermektedir.

Öncelikle, Karanlığın Kalbi filmi, bireyin içsel yolculuğunu ve bilinçdışındaki karanlık arzularla yüzleşme sürecini dramatik bir şekilde ele almaktadır. Filmde, Marlow'un Kurtz'u bulma çabası, aslında kendi gölgeleriyle yüzleşme çabası olarak yorumlanabilmektedir. Yolculuk boyunca karşılaştığı her durak, insanın bilinçdışında bastırılmış olan ilkel dürtülerin ve karanlık arzuların dışavurumudur. Marlow'un Kurtz ile olan yüzleşmesi, insan doğasının karanlık yönlerini ve bireyin içsel karanlığıyla barışmasının ne kadar zorlu olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda film, insan ruhunun derinliklerindeki gölge arketipi ile bireyin yüzleşme sürecini güçlü bir metafor aracılığıyla sunmaktadır.

Dövüş Kulübü, modern toplumda kimlik arayışını ve bireyin bastırılmış arzularını dışa vurma çabalarını ele almaktadır. Filmde, anlatıcının içsel çatışmaları ve Tyler Durden karakteri ile olan ilişkisi, Jung'un gölge arketipi ve Freud'un bastırma teorisi çerçevesinde okunabilmektedir. Tyler Durden, anlatıcının bilinçdışında bastırdığı tüm arzuların bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Dövüş Kulübü'nün kurulması, modern toplumda bastırılmış erkek kimliğinin ve saldırganlığın patlama noktasına geldiğini simgelemektedir. Film, bireyin toplumsal normlara uymayan yönleriyle yüzleşme ve bu bastırılmış duyguları serbest bırakma sürecini dramatize ederken, aynı zamanda bireyin içsel çatışmalarının nasıl yıkıcı sonuçlara yol açabileceğini de gözler önüne sermektedir. Sonuçta, anlatıcının Tyler Durden'ı ortadan kaldırması, bastırılmış duygularla yüzleşme ve bireyleşme sürecinin bir simgesi olarak değerlendirilmektedir.

Kara Şövalye ise modern toplumsal düzene meydan okuyan bir anti-kahraman olan Joker ile adaletin sembolü Batman arasındaki mücadeleye odaklanmaktadır.

Filmde Joker, Batman'ın gölge arketipi olarak karşımıza çıkmakta ve onun bastırıldığı tüm karanlık yanlarını açığa çıkarmaya çalışır. Joker'in kaosu teşvik eden yapısı, Batman'ın bastırıldığı duygularını ve karanlık yanlarını yüzeye çıkarması için bir katalizör görevi görmektedir. Harvey Dent'in Two-Face'e dönüşmesi, bireyin bastırıldığı öfke ve intikam duygularının nasıl kontrol edilemez hale gelebileceğini göstermektedir. Film, bireyin gölge yönleriyle yüzleşmenin toplumsal ve bireysel düzeyde ne kadar karmaşık olabileceğini gözler önüne sermektedir.

Bu üç filmin karşılaştırmalı analizi, bireyin bastırıldığı duygular ve içsel karanlıklarla yüzleşme sürecinin ne kadar karmaşık ve zorlu bir yolculuk olduğunu göstermektedir. Her film, farklı anlatı teknikleri ve karakter dinamikleri kullanarak, bireyin bilinçdışında bastırıldığı duygularla yüzleşmesini ve bunun sonucunda ortaya çıkan psikolojik dönüşümleri dramatize etmektedir. Bu süreçte, gölge arketipi bireyin hem kendi içsel barışını bulma çabasını hem de toplumsal normlarla uyum sağlama çabasını simgelemektedir. Filmler, bireyin gölgesiyle yüzleşmesinin kaçınılmaz olduğunu ve bu yüzleşmenin bireyin kendi kimliğini bulmasında kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Araştırma, sinemanın psikolojik derinliklerini keşfetmek için güçlü bir araç olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır. Sinema, bireyin bilinçdışındaki arzuları, korkuları ve bastırılmış duyguları görselleştirerek izleyiciye içsel dünyasının kapılarını aralar. Üç film de bireyin içsel karanlığıyla yüzleşmesinin ve bastırılmış arzularının nasıl patlama noktasına gelebileceğinin güçlü birer örneğidir. Marlow'un Kurtz ile olan yüzleşmesi, anlatıcının Tyler Durden'ı ortadan kaldırması ve Batman'ın Joker ile mücadelesi, her biri farklı bir perspektiften bireyin gölgesiyle yüzleşme sürecini anlatmaktadır.

Bu bağlamda, gölge arketipi ve bastırma kavramları, bireyin kimlik arayışında ve içsel barışa ulaşma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu araştırma, sinema aracılığıyla bu kavramların nasıl dramatize edilebileceğini ve bireyin bilinçdışındaki karanlık yönlerle yüzleşmesinin toplumsal ve bireysel düzeyde ne tür sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Her üç film de bireyin kendi karanlık yanlarını kabul etmesi ve bu süreçte içsel bütünlüğe ulaşması gerektiğini vurgulayan güçlü anlatılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu analiz, modern toplumun birey üzerindeki baskılarını, kimlik krizlerini ve bastırılmış arzuların patlama noktasına gelmesini derinlemesine ele alarak, sinemanın psikolojik ve toplumsal eleştiriyi nasıl başarıyla işleyebileceğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada, "Karanlığın Kalbi" (Heart of Darkness), "Dövüş Kulübü" (Fight Club) ve "Kara Şövalye" (The Dark Knight) adlı üç filmin gölge arketipi ve bastırma temsilleri üzerinden insanın içsel karanlığıyla yüzleşme süreci incelenmiştir. Filmlerin sunduğu farklı temsiller aracılığıyla hem insan doğasının karmaşıklığı hem de ahlaki ikilemlerin çeşitliliği üzerine derinlemesine bir yorum ortaya koymak mümkündür. Filmlerin sömürgecilik, modern toplumun baskıları ve adalet-kaos mücadelesi gibi farklı bağlamlarda bireyin içsel karanlığıyla nasıl yüzleştiğini başarılı bir şekilde yansıttığını söylemek mümkündür. Bu farklı temsiller, izleyiciye insan doğasının çok yönlü ve karmaşık olduğunu göstererek, ahlaki değerlerimiz üzerine düşünmeye teşvik etmektedir.

Sonuç olarak, bu üç filmin gölge arketipi ve bastırma temsilleri üzerinden insanın içsel karanlığıyla yüzleşme sürecinin incelendiği bu çalışmada, insan doğasının karmaşıklığı ve ahlaki ikilemlerin çeşitliliği hakkında derin bir bilgi ortaya koymak mümkündür. Bu çalışma, gelecekteki araştırmalar için de bir temel oluşturabilir ve sinema-psikoloji ilişkisi üzerine daha kapsamlı çalışmalara zemin hazırlayabilir.

KAYNAKÇA

- Asquith, M., (2023). *Phil always did the castrating: Repression and cowboy masculinity in Thomas Savage's The Power of the Dog*, *Great Plains Quarterly*, 43/2, 185-198.
- Babayev, Ü., (2018). Mübariz Ören'in Beyaz Bulutlar romanında post-yapısal fonksiyon ve gölge arketipi, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/1, 0-0.
- Bars, M. E., (2019). Deli Dumrul anlatısının arketipsel sembolizm bakımından çözümlenmesi, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 44, 57-75.
- Boy, Z. Ç., (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Abdullah Efendi'nin Rüyaları" adlı hikâyesinde "gölge" arketipi, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 4/2, 166-179.
- Cavalli, T. F., (2015). There's nothin' like the real thing, *Jung Journal: Culture & Psyche*, 9/3, 71-74.
- Chang, H. M., Ivonin, L., Rauterberg, M., (2013). *From mythology to psychology: Identifying archetypal symbols in movies*, *Technoetic Arts*, 11/2, 99-113.
- Çevik, S., (2022). *Deception and duplication: Eminem's and The Weeknd's representations of Faustian deal, shadow archetype, and Hollywood industry / Aldatma ve kopyalama: Eminem'in ve The Weeknd'in Faust anlaşması, gölge arketipi ve Hollywood endüstrisi temsilleri*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çınar, Z., Doğan, O., (2020). Bitlis efsanelerinin "self (ben/kendilik)" ve "gölge" arketipi açısından tahlili, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 6/4, 715-730.
- Dağlar, D., (2023). Nilgün Marmara'nın Kuğu Ezgisi adlı şiirinde gölge arketipi, *Turkish Academic Studies- TURAS*, 4/2, 49-59.
- Demir, R., Anbarpınar, E., (2020). *Mağara alegorisi ve gölge arketipi bağlamında çağdaş sanat nesnesi olarak ışık-gölge enstalasyonu*, *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 5/11, 219-231.
- Depci, A., Erkin, H. C., (2021). Haruki Murakami'nin Dans Dans Dans romanında bireyselleşme süreci ve gölge, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23/4, 1419-1438.

- Durmuş, G., (2019). Campbell'ın monomit kuramı bağlamında Manas Destanı: Bir kahramanın sonsuz yolculuğu, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25/2.
- Erdoğan, M., (2020). Dede Korkut hikâyelerinden Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı hikâyesinin arketipsel sembolizm açısından çözümlenmesi, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1, 57-74.
- Ergöz, R., (2019). Erzurum efsanelerinde tabuların çiğnenmesi ve gölge arketipleri, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 41, 92-105.
- Falsafi, P., Khorashad, S. K., Abedin, A., (2011). *Psychological analysis of the movie "Who's Afraid of Virginia Wolf?" by using Jungian archetypes*, 2nd World Conference on Psychology, Counselling and Guidance (WCPCG), 30.
- Fight Club. (1999). Erişim Linki: <https://www.imdb.com/title/tt0137523/>
- Heart of Darkness. (1993). Erişim Linki: <https://www.imdb.com/title/tt0110002/>
- Gençtan, E., (1988). *İnsan Olmak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E., (1998). *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Jung, C. G., (1998). *Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri*, Çev. Kamuran Şipal, Cem İstanbul: Psikoloji Yayınları.
- Jung, C. G., (2001). *Dört Arketip*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, C. G., (2009). *İnsan ve Sembolleri*, Çev. Ali Nihat Babaoğlu, İstanbul: Okuyanur Yayınları.
- Jung, C. G., (2016). *Kırmızı Kitap: Liber Novus*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Keat, Russel, Urry, John, (2016) *Bilim Olarak Sosyal Teori*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Keklik, M., İlkayaz, G., (2024). Süheyl ü Nev-Bahâr mesnevisinde kahramanın dönüşümü, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/1, 15-34.
- Kocalan, M., Tunç, M., (2024). Gölge sanatında atık nesne kullanımı: Sue Webster ve Tim Noble'in saklı imgeleri, *Art-e Sanat Dergisi*, 16/32, 827-846.
- Linde, R., Nevado, I., (2016). *The evolution of the villain in Spanish cinema (1982-2015)*, *Comunicacion y Medios*, 33, 55-72.
- Özata, C., (2021). *Jung'ın gölge arketipi ve Marina Carr'ın Kadın ve Korkuluk oyunundaki izleri*, *Yedi*, 25, 81-90.
- Pelister, T., (2016). *Othello'da ilkel kavramı bağlamında gölge arketipi*, *Yedi*, 15, 99-109.

- Pelister, T. G., (2018). *Arketipsel eleştiri bağlamında tiyatro metinlerinde gölge arketipinin incelenmesi*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Rountree, C., (2007). The divine pilgrimage to love by a poet and an angel: Dante and Daniel, *Jung Journal: Culture & Psyche*, 1/1-2, 53-63, 2007.
- Sala Tözün, E., (2023). *Jungiyen bakış açısıyla bireyleşme sürecinde gölge arketipi ile yüzleşmek: Beyaz Kale örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sönmez, F., (2023). Latife Tekin'in Ormanda Ölüm Yokmuş romanının arketipler açısından incelenmesi, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16/41, 248-269.
- Sungurlar, I., (2013). *Bir arketip olarak gölge*, Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Tekelioğlu, Ş. E., (2024). *Exploring the shadow and the trickster archetypes: An analysis of Alex in A Clockwork Orange and Amy in Gone Girl*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2024.
- The Dark Knight. (2008). Erişim Linki: <https://www.imdb.com/title/tt0468569/>
- Turut, A., (2016). Yusuf Atılgan'ın Çıkmıyan adlı öyküsünde gölge arketipi ve kitle psikolojisi, *Söylem Filoloji Dergisi*, 1/2, 221-227.
- Türkan, K., (2018). Tahir ile Zühre hikâyesinin çeşitli varyantlarında gölge arketipi, *Türkbilig*, 36, 137-146, 2018.
- Varghese, S., Balasubramanian, A., (2017). *Carl Jung's archetypes in Malayalam film: A case study on the film Urumi*, International Communication Association (ICA) Regional International Conference on Communication and Media (I-COME), 33.
- Yılmaz, D., (2024). *Çağdaş sanatta anima, animus ve gölge arketiplerinin etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.